

ÖSSZETARTÓ TÁRSADALOM

Különböző kultúrák projektterv 5-8. évfolyam

Albert Judit
Dobrovitzky Katalin
Tomory Ibolya
Victor András

Készült az Európai Unió és
az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium megbízásából,
a 2002-es Phare "Összetartó társadalom megteremtése" c. program keretében.

Copyright
Központi Pénzügyi és Szerződéskötő Egység.

Szerzők
Albert Judit, Dobrovitzky Katalin, Tomory Ibolya, Victor András
2005

TARTALOM

I. Általános bevezető	3
II. A projektek leírása	9
A) Egy napos projekt: Különbözünk, hasonlítunk	9
1. Különbözünk. Hova tartozol?	10
2. Hasonlítunk	11
3. Összefoglalás	12
B) Egy hetes projekt: naptárak és ünnepek	21
1. nap: A Nap és a Föld	23
1.A) A Föld keringése és forgása	24
1.B) Napszertartások – Indián naptáncok	25
Mellékletek az egy hetes projekt 1. napjához	27
2. nap: Naptárak – ünnepek I., lakomák	33
2.A) A kereszténység naptára	34
2.B) Ünnepi lakoma	35
Mellékletek az egy hetes projekt 2. napjához	37
3. nap: Lunáris naptárak – ünnepek II., önmegtartóztatás	49
3.A) Föld-Hold modell	50
3.B) Holdhoz igazodó naptárak	51
3.C) Ünnepi böjt	52
Mellékletek az egy hetes projekt 3. napjához	54
4. nap: Hagyományok és új elemek együttélése	62
4.A) Időkezelés Kelet-Afrikában	63
4.B) Egyén, csoport, történetek	64
4.C) Kiről szól a mese?	64
4.D) Ki a magyar?	65
4.E) Menekültek Magyarországon: a nemzetközi „Harvest festival”	65
Mellékletek az egy hetes projekt 4. napjához	67
5. nap: Saját naptár készítése, osztályünnep	75
5.A) Visszapillantás a projektekre	75
5.B) Saját naptár készítése	76
5.C) Osztályünnep	78
5.D) A projekt értékelése	79
Mellékletek az egy hetes projekt 5. napjához	80
C) 3-4 hetes projekt: Különböző égtájak, különböző kultúrák, velünk élő hagyományok	84
1. Útmutató	84
2. Projektvázlat	85
2.1. Tartalom	85
2.2. Tevékenységek	85
Mellékletek a 3-4 hetes projekthez	89
III. Felhasznált és ajánlott irodalom	116

I. ÁLTALÁNOS BEVEZETŐ

1. A téma indoklása

Napjainkban egyre gyorsabban „zsugorodik” a Föld, egyre nagyobb mértékű az emberek mozgása: máshova utazása, más országba vagy más földrészre való költözése, a különböző kultúrák keveredése, más kultúrájú emberek közé kerülése. A turizmus, munkalehetőség keresése mind erősíti a folyamatot, melyből különböző kultúrájú emberek együttélése következik.

Ma Magyarországon sokféle emberrel élünk együtt. Vannak népek, amelyek már évszázadok óta itt élnek (mint pl. a cigányok), vannak, akik az utóbbi időben jöttek közénk. Szlovákok, horvátok, szerbek, románok, szlovének a szomszéd országok nemzeteinek részeként. Németek a magyar történelemben többször is előfordult betelepítés következtében. Kínaiak, akik elsősorban munkalehetőséget keresnek. Törökök, akik leginkább csak átutaznak hazánkon Németországba és vissza. Oroszok, akik politikai múltunkból következően kerültek hozzánk, s itt ragadtak pl. a házastársuk és gyermekeik révén. Különböző ázsiai emberek (pl. afgánok), akik hazájuk áldatlan körülményei miatt menekülnek hozzánk vagy rajtunk keresztül stb.

Az egyre nagyobb létszámban érkező menekültek, kereskedők, vendégmunkások érkezése egyúttal a velük, mint kulturális-vallási-szociális mássággal való találkozást is jelenti, ami értelemszerűen megjelenik az iskola valóságában is. A hazánkat is érintő változások, a különböző etnikai csoportok együttélésének és konfliktusainak ténye ma még inkább szükségessé teszi az iskolai életben is jelentkező különbözőségeket, és azok megnyilvánulási formáinak megismerését. Ennek oka nem más, mint az a jól ismert pszichológiai tény, hogy amit az ember nem ismer, azzal bizalmatlan, arról sokszor téves képzetei, helytelen sztereotípiái, illetve előítéletei alakulnak ki.

És vannak közöttünk másféle másságok is. Olyanok, akik nem népcsoport szerint másfélének, mint a többség, hanem pl. a vallásuk miatt. Keresztény – s azon belül katolikus – többségű országunkban élnek buddhisták, zsidók, muszlimok, unitáriusok és még sokféle vallás követői. Aki végignézi az SZJA 1%-ának felajánlásakor a választható egyházak listáját, láthatja, hogy jóval száz fölött van a Magyarországon bejegyzett egyházak és felekezetek száma.

Az ország tehát sokszínű, és egyre sokszínűbb. Egyre fontosabb feladatunk ezért, hogy megismerjük a velünk élő „másféléket”; megtanuljuk megbecsülni az ő – mienkétől eltérő – szokásaikat, hagyományaikat; lehetőséget adjunk nekik, hogy ők is megismerjék, elfogadják, vagy akár meg is szeressék a mi értékeinket, a mi hagyományainkat.

*_*_*

Ennek a programcsomagnak természettudományos alapozása is van; elsősorban a naptárak és naptár-rendszerek megértéséhez szükséges földrajzi, csillagászati ismeretek. Azt gondoljuk, hogy a projektnek ezek a fejezetei integráns részét képezik az egésznek; nem választhatók el a többi – humán – fejezettől. Azért nem, mert éppen a természettudományos alapokból kiindulva tudjuk napnál világosabbá tenni, hogy azok a kultúrák, vallások és hozzájuk kapcsolódó ünnep-rendszerek, amelyek alapvetően meghatározzák egy-egy nemzet, nép életét, arculatát, jellegét, bizony nagymértékben esetlegesek. Esetlegesek a szónak abban az értelmében, hogy könnyen alakulhattak volna másképp is. Pl. a csillagok mozgására vagy a Hold mozgására alapozott naptárrendszerek egyenrangúak.

A természettudomány itt éppen azt mutatja meg, hogy nincs „jóságbeli” különbség az egyik és a másik között. A keresztények alapvetően csillagok szerinti naptárt használnak, a muszlimok

(és sok más kultúrakör is) hold-naptárat, a zsidó naptár pedig a kettőnek az ötvözete. És nem létezik olyan tudományos szempont vagy érv, amely bármelyiket egyértelműen jobbnak tartaná a másiknál. Az egyik ezért jobb, a másik meg azért. Legföljebb azt mondhatjuk, hogy nekünk valamelyik jobban tetszik, mint a másik, de azt is csak azért, mert azt szoktuk meg, ahhoz kötődnek a hagyományaink, az ünnepeink, a megszokásaink.

A projekt egésze tehát azt szeretné bemutatni a gyerekeknek és megéreztetni velük, hogy végtelen sok egyenrangúan lehetséges módja van a hónapok elnevezésének, az év beosztásának, a jeles napok megünneplésének, a szertartásoknak, az étezési szabályoknak és azok betartásának. S ezek közül egy a „mienk”.

Céljainkat csakis az iskolai gyakorlatba való átültetés által, tanárkollégáink közreműködésével érhetjük el. Szeretnénk őket ezzel a projekttel bátorítani, és munkájukat támogató „válogatást” nekik átnyújtani. A legnagyobb elismerés és köszönet illeti azokat, akik feladatuknak tekintik, hogy a legkülönbélebb másságok ne az idegenség, ellenségesség, lebecsülés, hanem a sokszínűség képzeletével társuljanak diákjaink szemében.

2. A projekt célja

Az Összetartó Társadalom oktatási komponensének alapvető célja, hogy attitűdváltást hozzon, és a befogadó társadalom kialakulását segítse. Ennek megfelelően projektünk *globális célja* a szociális kompetenciák, ezen belül is főként az együttélési képességek, valamint a kognitív kompetenciák terén a motívumelsajátító képesség fejlesztése.

Projektünk *kiemelt célja* fejleszteni az alábbi kompetenciákat:

- *Személyes*

Önfejlődés vágya

Identitás képesség

Önfejlesztő képesség

- *Kognitív*

Rendszerező képesség

Összefüggés-kezelő képesség

Problémamegoldó képesség

Ismeretsajátító képesség

- *Szociális*

Szociális kommunikáció

Együttélési képességek .kötődési-, kapcsolatkezelési-, csoportkezelő képesség

Úgy gondoljuk, ezek megvalósulásával elérhetjük, hogy az Összetartó Társadalom alapértékei – a másság, a bizalom, a szolidaritás- megerősödjenek a tanulóknakban.

3. A projekt produktuma

A projektek zárása mindig egy produkció ill. produktum, mely a tanulók tevékenységével jön létre, s a szerzett ismereteket használja ehhez. Ennek megfelelően az alábbi produktumok jelennek meg a különböző kultúrák projektben:

- *saját ünnepek, szertartások* megszervezése, megünneplése
- *sajátkészítésű naptárak, népek játékainak* készítése és vására
- *különböző kultúrájú népek ételeinek elkészítése*, ételkóstoltatás, vendéglátás
- *kisebbségek rítusainak bemutatása* dramatikus játékkal

4. A projekt tematikája

Egynapos projekt: Különbözünk. Hasonlítunk.

Önmagunk és mások különböző csoportokba sorolása.

- Az egynapos projekt összesen 6 tanóra időtartamú.
- Az egyhetes projektet napi 6 tanóra terveztük, összesen 30 órára.
- A 3-4 hetes projekthez csak tevékenységeket javasolunk, de ezeket nem osztottuk be napokra, mert ez teljes mértékben a helyi megvalósítási mód függvénye.

Egy hetes: Naptárak és ünnepek

A különböző időszámítások felől közelítve, a távolítól (Naprendszer), a közelebbi (saját szűk környezet) felé haladva a szokások, s azok okainak megismerése, megélése.

- naptárak, időszámítások alapjai, kiszámításuk
- ma élő mítoszok, történetek, művészeti mozzanatok feldolgozása – zenével, tánccal, ritmussal
- sajátos ünnepek, hagyományok, étkezési szokások és önmegtartóztatások megismerése
- a velünk élő népek, népcsoportok szokásainak befogadása

3-4 hetes: Különböző égtájak, különböző kultúrák, velünk élő hagyományok

Ugyancsak a távolítól (Naprendszer) indulunk, de a közelebbi környezet ezúttal a Föld, annak főbb égtájai, kontinensei, s csak ezután kerül előtérbe saját környezetünk.

- a különböző kontinensek sajátosságai, ezek hatása az élővilágra, az emberekre, összefüggések keresése, felismertetése
- kontinensek-emberek: népek meséi, szövegfeldolgozások, kézműves hagyományok, gasztronómia, ünnepek megélése
- Európa: időszámítások, naptárak, ünnepek megismerése
- őseink hagyományainak felkutatása, ma élő rítusok gyűjtése

5. Feltételek a projekt megvalósításához

A projekteket úgy alakítottuk ki, hogy azok – újszerű, a megszokott tanulási helyzettől eltérő jellegükkel együtt – bármely oktatási intézményben működtethetők legyenek.

Személyi feltételek: a projekt legjobban akkor valósítható meg, ha a tantárgyak integrációja megtörténik, mégpedig úgy, hogy több tanár vesz részt a munkában. Mivel a témák sok tantárgyat érintenek, mindenki a saját szakterületét képviselheti úgy, hogy közben a projekt egy építőkővé válik. A másik elengedhetetlen elvárás a rugalmasság, hiszen nem biztos, hogy pont annyi órában szerepel a tantárgy a projektben, ahány a hetente előírt kötelező. Ha sikerül projekt-csoportot szervezni a szaktanárokból, akkor is javasolt egy irányító kijelölése, mert sok az előzetes feladat, amely nem köthető egy-egy szaktantárgyhoz. Legjobb, ha ezt a munkát az osztályfőnök látja el.

Természetesen megvalósítható a projekt egy tanár vezényletével is. Arra törekedtünk, hogy (főként az egy hetes projektnél) a leírások teljeseek, közérthetőek legyenek, módszereket, mellékleteket, eszközöket sorolunk. Csak az szükséges hozzá, hogy a pedagógus előzetesen is áttanulmányozza a projekt leírásokat, és kiadja az előzetes feladatokat a tanulóknak, ill. beszerezze a szükséges eszközöket.

Tárgyi feltételek (a projekt-munkához általában szükséges feltételeken túl):

A természettudományos ismeretek megértéséhez szükséges földgömbök használata. Jó volna legalább annyi, hogy minden csoport külön dolgozhasson, de legalább egy feltétlenül szükséges.

Nagyszerű lenne, ha sok-sok naptárat gyűjtenének be (régie is jó), minél többfélét, annál jobb.

Receptek, csomagolóanyagok – melyeken az áru származási helye rajta van – szintén jól használhatók.

Ajánljuk a projekt-könyvtár megnyitását, amely egy polc tulajdonképpen az osztályban, ahová a témába vágó könyveket gyűjtjük (vallások, bolygók, receptgyűjtemények stb.). Ide –természetesen – a tanulók által behozott kötetek is felkerülnek, ehhez az szükséges, hogy a szülőket is jó előre tájékoztassuk terveinkről. Ennek mintájára nyithatunk „zenetárat” is, ahová népek zenéit és egyszerű ütős hangszereket gyűjthetünk, természetesen csak abban az esetben, ha ez a diákok szociális helyzetének ismeretében kérhető.

A szülők bevonása elkerülhetetlen egy jó projektnél. Ezért javasoljuk, hogy nyissunk „vendégkönyvet” számukra, ahová a projekttel kapcsolatos gondolataikat leírhatják. Más megoldás lehet, ha szülői „Emlék-receptkönyvet” szerkesztünk, ahová minden család leírhatja saját vagy elődei kedvenc ételét.

Minden tanulónak szüksége lesz egy A/4-es „Kaland-füzetre”, ebben jegyzi a projekttel kapcsolatos minden munkáját. Ebbe gyűjtsék össze minden témáról, amit tanultak (pl. „Tudnivalók az indián szertartásokról”, „Érdekességek a Holdról” stb.) Feloszthatják két részre is az összegyűjtendő anyagot: nálunk élő kultúrák és ünnepek/ más földrészek kultúrái, ünnepei. Megegyezhetnek, hogy melyik tanuló melyikre koncentrál, vagy az osztály egyik fele egyiket, másik a másikat gyűjti, és állítja össze.

Ez a tevékenység hozzájárul a folyamatosságához, és segít a különböző témák, fázisok, lépések összefüggéseit felfedezni, illetve összefoglaló, értékelő funkciója is van egyszerre. Vegyék elő, amikor a saját naptárkészítésnél felidéznek a megismert ünnepeket, rítusokat.

A projektekhez csatolt mellékleteknek két fajtája van:

- az egyik a diákoknak szól (és némi információ mellett elsősorban feladatokat tartalmaz),
- a másik a tanárnak szól, s egyrészt a diákok feladatainak helyes (vagy lehetséges) megoldásait tartalmazza, másrészt szakmai kiegészítéseket a tanár számára.

6. Értékelés, összegzés

A tanári értékelés folyamatos a projektek során, ezt nem jelezzük mindig, de a tanári pozitív reagálást evidenciaként kezeltük. A csoport- ill. társértékelések módjára az egy hetes projektben javaslatokat adunk.

Ugyancsak az egy hetes projekt lezárásaként részletes és pontos, írásos értékelési módokat közlünk. Ezek bármelyike használható a hosszabb illetve a rövidebb projekt folyamán is.

Az igazi értékelés azonban mégiscsak a siker, a közös produkció élményszerű átélése lehet, melynek forrása a saját alkotás. Hagyjuk fent a terem falán a projekt-faliújságot, ezzel is módot adva arra, hogy a későbbiekben visszautalhassunk a megélt élményekre.

Az igazán jó projekt sosem zárul le, folytatható tanulói kezdeményezésre. Ebben a kontextusban értelmezzük az összegzést.

7. Dokumentáció

Projekt faliújság (közös munkáknak)

Kaland füzet (azaz projekt füzet az egyéni munkákkal)

Saját készítésű Naprendszer-modell a teremben

Vendégkönyv vagy „Emlék-receptkönyv” (szülőknek, tanároknak)

II. A PROJEKTEK LEÍRÁSA

A) Egy napos projekt: Különbözünk, hasonlítunk

Cél:

- árnyaltabb képet adni a különböző etnikai csoportokról, a valahova tartozás különböző szempontjairól, az egyéni és az azonos csoporton belüli különbözőségekről, a csoporthoz tartozás lehetőségének változatairól;
- megvilágítani az identitás, önidentitás és az önmagunk által választott csoporthoz tartozás fontosságát
- megértetni, hogy nem mindig saját döntés során sorolnak minket valahová – ez számunkra lehet kellemes és kellemetlen, elfogadható és elfogadhatatlan;
- kreativitás, rugalmas gondolkodás előhívása élményalapú feladatokkal
- megértetni: a különbözőségekhez nem értékelő attitűddel, hanem kíváncsisággal és érdeklődéssel jó közelíteni, nem jobb vagy rosszabb az egyik, mint a másik

Tartalma:

- mások és önmagunk különböző csoportokba sorolása, szempontok változatossága
- a különbözőségek mellett az emberek hasonló tulajdonságok felfedezése
- ismeretanyag áttekintése elsősorban csoportban végzett feladatokkal

Kiemelt kompetenciák:

- *Személyes*

Identitás képesség

Önszabályozási motívum – önbizalom

- *Kognitív*

Összefüggés-kezelő képesség

Ismeretelsajátító képesség

Alkotóképesség

- *Szociális*

Együttélési képességek, kötődési-, kapcsolatkezelési-, csoportkezelő képesség

Sztereotípiák felismerése, összefüggések meglátása

Tolerancia, mások értékeinek megismerése

Együttműködési készség

Eszközök:

- csoportalakításhoz szükséges korongok stb.
- csomagolópapír, papír, íróeszköz
- különböző foglalkozású, korú, karakterű. embereket ábrázoló fotók

Javaslat csoportalakításhoz

Szempontok:

- Minden csoportban legyen jó és gyengébb képességű tanuló (heterogén csoport)

Módok: Különböző formájú, színű, méretű stb. tárgyakat húznak a tanulók, és az azonosak kerülnek egy csoportba (például színes korongok, mértani formák, íróeszközök). A beszélgetések, az önálló véleményalkotást kívánó feladatok megoldása során különösen fontos az együttes munka és az egyenlő részvétel.

1. KÜLÖNBÖZÜNK

Hova tartozol? Ráhangoló, előkészítő játék

(Ajánlott időtartam: 90 perc)

1.1. Csoportosulás külső tulajdonságok alapján

A tanulók szabadon jönnek-mennek a teremben, és valamilyen külső tulajdonságuk alapján csoportokba rendeződnek (hajszín, szemszín, ruha színe, nadrág, szoknya, szemüveg – viselet stb.)

1.2. Csoportosulás valamilyen belső tulajdonság alapján

A tanulók egymásról mondanak kizárólag pozitív jellemzőket, ennek alapján sorolják be egymást csoportokba (érdeklődés, kedvenc tantárgyak, hobbi, kedvenc olvasmány, étel, amit szeret stb.).

Más esetben azonban fontos egy megelőző lépést tenni: mindenki nevezzen meg, gyűjtsön ki magáról három tulajdonságot, amelyeket aztán megoszt a többiekkel, és azok ezekből indulnak ki, és tesznek javaslatot, hogy ki kivel alkot most egy csoportot. Pl. rövid közlés formájában: „Szeretem a matekot és a földrajzot is. ; Nem szeretek olvasni, de szeretek rajzolni.” stb.

Lényege, hogy nem mindig csak saját döntés, vagy szempont alapján sorolnak bennünket valamely csoportba, illetve, hogy a különböző szempontok szerint mennyire változik, hogy hova tartozunk.

1.3. Önmeghatározás és csoporthoz csatlakozás

Mindenki gondolkodjon el saját magáról, ennek alapján próbáljon választani az előző csoportok között: Mikor kialakulóban van egy csoport, álljanak meg és maradjanak egy percig együtt. Aki több csoportba is tartozna, az jelezze kézzel, és csatlakozzon a következőhöz. Ott is maradjon egy percig és így tovább. Fontos, hogy ahova önszántából tartozna, végül oda kerüljön mindenki.

Ki lehet találni és egyeztetni a többiekkel új szempontokat, és lehet egy személyes csoportot is alkotni bármilyen előzőleg nem említett jellemző alapján.

1.4. Megbeszélés

Beszélgék meg először az utolsó csoportban, majd az egész osztály közösen a benyomásaikat, gondolataikat, érzéseiket, amelyek közben felmerültek. Melyik változat volt a legkényelmesebb/kényelmetlenebb, milyen nehéz/könnyű volt kinek-kinek saját magát besorolnia, és milyen volt mások javaslatai alapján bekerülni valahová?

2. HASONLÍTUNK

(Ajánlott időtartam: 90 perc)

1.1. „Tulajdonság-ablak”

A tanulók négyfős csoportokban dolgoznak. Az előző feladat logikája szerint hasonló tulajdonságokat keresnek, ezeket gyűjtik össze, rendezik, majd bemutatják a többi csoportnak.

Ablak módszer: csomagolópapíron kitöltetlen rajzot kap minden csoport: egy téglalap és benne egy másik téglalap, a két téglalap sarkai össze vannak kötve. Az így létrejövő ábra négy trapéza meg van számozva (1,2,3,4) a belső téglalapban 5-ös szám látható. A csoporttagok szóforgóval tulajdonságokat mondanak magukról és megbeszélik, hogy a csoportban hány emberre igaz az elhangzott tulajdonság. Miután megbeszélték, abba a trapézba írják a tulajdonságot, amelyiken az a szám van, ahányukra igaz az adott tulajdonság. (Ha hárman kíváncsiak, akkor a 3.számú trapézba írják a „kíváncsi” szót.) Ha kb. 6 -8 percig gyűjtöttek tulajdonságokat, akkor a középső téglalapba beírják azokat a tulajdonságokat, amelyek 3 vagy 4 csoportagnál előfordulnak. Végül a közös tulajdonságok alapján csoportnevet választanak, ez is felkerül a plakátra.

2.2. A csoportplakátot *csoportforgóval* bemutatják a többieknek.

3. KÜLÖNBÖZÜNK, HASONLÍTUNK

(Ajánlott időtartam: 30 perc)

Az előző foglalkozások közben megélt élményeket, érzéseket megbeszéli a csoport. A tanulók felidéznek, mi volt számukra kellemetlen, mi volt kellemes.

A tanár segíthet, hogy megfogalmazódjon: a hasonlóság, a valamiben közösség vállalása kellemesebb, és hogy mindenki megvan a vágy erre. Ezért keressük azokat, az embereket, akikkel valamilyen szempontból azonosulni tudunk. Keressük azokat a csoportokat, amelyekhez tartozni szeretnénk, s a melyekbe befogadnak.

A különbözőség azonban nem baj, sőt előny, mert a világ épp ettől változatos, színes.

4. KÉP ÉS AMI MÖGÖTTE LEHET

(Ajánlott időtartam: 60 perc)

4.1. Különböző fotókat (emberekről, gyerekekről) adunk a tanulóknak. (egyforma fotót kap 4 - 4 gyerek) Mindenki megnézi egyénileg, és végiggondolja, első látásra mit tart a képen levő személyről. Kérdőívet mellékelünk hozzá, amit mindenki kitölt (hány éves, mi lehet a kedvenc foglalkozása stb.).

4.2. Az azonos képet kapók csoportot alkotnak, megbeszélik a többiekkel, hogy kinek mi volt az első benyomása a képen szereplőkről. Összegyűjtik, mit gondoltak hasonlóan, mit nem és miért.

4.3. Megbeszélik a többiekkel is, majd a tanár segítségével információt kapnak a képekről. Ezután megbeszélik a sztereotípiák és a látszathoz ítélet veszélyeit, az előítéletekhez vezető csapdákat.

TISZTELT FELHASZNÁLÓ!

Tájékoztatjuk, hogy az utólagos szerkesztési munkálatok miatt a könyvből kikerültek a 12-20 oldalak. Ezzel egyidejűleg a Különböző kultúrák c. munkafüzetben található Roma rítusok (7-14. old.), valamint a Romani kris (39-40. old.) című részeket kérjük a foglalkozásokból kihagyni.

Köszönettel: a szerkesztők.

B) Egy hetes projekt: Naptárak és ünnepek

1. Célok

- a naptárak-rendszerek természettudományos alapjainak megértése
- annak megértése, hogy ugyanazon természeti folyamatokhoz (Nap-Föld-Hold mozgások és helyzetek) sokféleképpen kapcsolódhatnak naptárak és ünnepek
- a keresztény és más ünnepek egymást nem kizáró átélése
- a különböző vallásokhoz kötődő ünnepi lakomák és ünnepi böjtök szubjektív átélésén keresztül más népek szokásainak elfogadása

Kiemelt kompetenciák:

- *Személyes*

Identitás képesség

Önszabályozási motívumok – önbizalom, ambíció

Önfejlesztési motívumok – önmegismerés, önértékelési késztetés

- *Kognitív*

Összefüggés-kezelő képesség

Ismeretsajátító képesség

Alkotóképesség

Motívumsajátító képesség (attitűdváltás)

- *Szociális*

Szociális kommunikáció

Együttélési képességek .kötődési-, kapcsolatkezelési-, csoportkezelő képesség

2. Megközelítés, gondolatmenet

- távolítól (Naprendszer) a közelebbi (saját szűk környezet) felé haladva a szokások, s azok okainak megismerése
- naptárak, időszámítások alapjai, kiszámításuk
- ma élő mítoszok, történetek, művészeti mozzanatok feldolgozása – zenével, táncsal, ritmussal
- sajátos ünnepek, hagyományok, étkezési szokások és önmegtartóztatások megismerése
- a velünk élő népek, népcsoportok szokásainak befogadása

3. Témák

- Nap-Föld-Hold mozgás modellezése, modellek készítése
- Hold- és Nap-alapú naptárak megismerése
- naptárak és ünnepek (ortodox, keresztény, zsidó és iszlám)
- lakomák, áldomások, böjtök
- saját naptár és ünnep

4. Megvalósítás

Tanulásszervezési mód:

- Komplex, a projekt módszerre és a részvétel alapú megközelítésre épülő kibontakoztatás. Az antropológiai szemlélet és módszer összefonódik: megélő-megértő módszerek. Ez a projekt alapú szervezés, feldolgozás keretében nagyon jól érvényesíthető.
- Tantárgyak integrálására törekszik
- Kooperatív csoportos és egyéni munka
- Kutatómunka
- Tevékenykedtetés, sajátélményűség
- Ön, társ és külsős értékelés

Előkészítés, ráhangolódás

- Naptárak gyűjtése
- Lakóhelyi szokások felkutatása (szülők, nagyszülők bevonásával)
- Helyi gasztronómiai hagyományok feltérképezése

Rögzítés módja

- Projekt faliújság (közös munkáknak)
- Kaland füzet (egyéni munkáknak)
- Saját naprendszer a teremben az égitest modellekből

1. nap: A Nap és a Föld

Cél:

- természettudományos alapozással előkészíteni a különböző kultúrák hasonló-különböző naptárainak megismerését
- kreativitás, rugalmas gondolkodás előhívása élményalapú feladatokkal

Kiemelt kompetenciák:

- *Személyes*

Önellátó képesség –befogadói-, önkifejezési készség

- *Kognitív*

Kommunikatív kompetenciák –ábraolvasás, ábrázolás

Rendszerező képesség

Ismeretelsajátító képesség

- *Szociális*

Szociális kommunikáció

Együttélési képesség

Tartalma:

- a projekt ismeretanyagának áttekintése csoportban végzett és egyéni feladatokkal
- alapvető földrajzi és matematikai ismeretek
- két különböző természeti nép ünnepi szertartásának megismerése

Eszközök:

- A/3-as rajzlap (4 db), ragasztó
- a modellekhez: futball-labda vagy lufi (csoportonként 1db), papírmasé
- iskolai földgömb (csoportonként 1db, de legalább 1 db)
- a tanulók által hozott képek, versek, dalok (előzetes gyűjtőmunkában)
- mellékelt feladatlapok és tanulói mellékletek fénymásolata (csoport létszám)
- kaland füzet
- csomagolópapír, filctoll, táblagyurma, olló
- vendégkönyv

Csoportalakítás:

A témához kapcsolható képeket a csoport létszámának megfelelő számú részre vágjuk; mindenki kap egyet; a tanulók megkeresik a saját „kiegészítő fotó-részeiket”, s abba a csoportba tartoznak. (lehetséges képek pl. Nap, Hold, naptár, indián, Ausztrália, évszakok stb.).

Ráhangolás

A csoport érdeklődésétől, képességétől, a lehetőségektől függően választható ráhangoló tevékenységek:

- a) Mese kitalálása a Nap-Föld-Hold keletkezéséről. Önként jelentkezők mesélnek.
- b) Előzetes gyűjtőmunka. versek, képek, bélyegek, újságcikkek, dalok, szólások és közmondások stb. a Nap-Föld-Hold-ról, v. a Naprendszeréről. A csoport tagjai a rajzlapra közös kompozíciót készítenek a hozott anyagból, címet adnak neki, majd megtekintik a kiállítást.

1.A) A Föld keringése és forgása

(Ajánlott időtartam: 135 perc)

1.A)1. A Föld keringése a Nap körül

A tanár vezetésével kövessék az alábbi pontokat!

a) *Modellezés testmozgással, frontálisan. Játsszuk el, hogyan kering a Föld a Nap körül!* Modellünkben legyen a Nap egy futball labda (vagy egy lufi, vagy valami hasonló). Ugyanilyen mértékű kicsinyítés esetén a Föld borsszem lesz (vagy valami hasonló) és 30 méter távolságban kering a Nap körül.

Kimegy az egész osztály az udvarra (rétre, térre). Ott lemérik a 30 m távolságot. Egy gyerek tartsa a „Nap”-ot (vagyis a labdát), s álljon egy helyben, a „Föld”-et (vagyis egy borsszemet) tartó gyerek pedig 30 méteres távolságot tartva megkerüli. Az osztály figyeli, és megjegyzésekkel kíséri. Lehet szerepet cserélni. (Ha van elég hely, több páros is játszhat egyszerre, de legyenek megfigyelők is.)

(A modell méreteinek kiszámítását ld.: B)1.1. melléklet!) (Ebben a játékban eltekintünk attól, hogy a valóságban a Föld nem kör, hanem ellipszis alakú pályán kering.)

b) *Számolás (választható vagy otthoni feladat).* A Föld egy évi teljes útja a Nap körül 939.000.000 km. **Számold ki, milyen sebességgel halad a Föld a pályáján!**

(Megoldás: $939\,000\,000\text{ km} : 8760\text{ óra} = 107\,192\text{ km/óra}$, ill. $29,8\text{ km/sec.}$)

c) *Csoport-szóforgó.* Az alábbi ábrát megkapják a csoportok.

Ez az ábra a Föld Nap körüli keringését mutatja. (A pálya nem kör alakú, hanem ellipszis, azaz kicsit lapított kör.)

Keressétek meg és jelöljétek be a Föld pályájának legalább 2 érdekes, nevezetes pontját! Miért pont ezeket választottátok?

(Megoldás: 2 egyszerűen meghatározható nevezetes pont van: a Naphoz legközelebbi és attól legtávolabbi [az ábrán a jobb és a bal oldali] helyzet.)

Próbáljátok meghatározni, hogy mit nevezünk 1 évnek, s mi történik a Földdel egy év alatt!

(Megoldás: 1 év alatt a Föld visszakerül ugyanabba a helyzetbe. Most nincs jelentősége annak, hogy melyik ez a helyzet.)

1.A)2. A Föld forgása a saját tengelye körül

Csoportos fölfedezés. A csoportok kapnak egy-egy iskolai földgömböt (a földgömb tengely körül forgatható legyen!), egy zseblámpát és egy feladatlapot. (Ld. B)1.2. melléklet és B)1.3. tanári melléklet!) A csoportban lehetséges szerepek: kísérletező, megfigyelő, a feladatlapot kitöltő, szóvivő stb. Minden gyerek rajzolja le a kalandfüzetébe a megfigyeléseit.

Amennyiben csak egy földgömb áll rendelkezésre, akkor frontális munkában szemléltetünk.

1.A)3. A Föld keringésének nevezetes pontjai; az évszakok

Kupactanács feladatlap segítségével. A foglalkozás egyéni munkával kezdődik, s páros majd csoportos megbeszéléssel folytatódik. A feladatlapon lévő ábra és kérdések alapján a diákok befejezik azt a gondolatot, amelyet már az előző foglalkozáson elkezdtek, hogy ti. meghatározzák a Föld Nap körüli pályájának 4 nevezetes pontját (a 2 napfordulót és a 2 napéj-egyenlőséget). Ezek alapján megértik az évszakok váltakozását. (Ld. B)1.4. melléklet és B)1.5. tanári melléklet!)

1.B) Napszertartások – Indián naptáncok

(ajánlott időtartam: 135 perc)

Csoportalakítás.

Szempont:

- minden csoportban legyen jó és gyengébb képességű tanuló, tehát heterogén legyen
- a csoportok lehetőleg 4-5 fősek legyenek.

Módok:

Különböző formájú, színű, méretű stb. tárgyakat húznak a tanulók, és az azonosak kerülnek egy csoportba (például színes korongok, mértani formák, íróeszközök, minták). A beszélgetéseknél, és az önálló véleményalkotó feladatoknál különösen érdemes hangsúlyozni az együttes munkát, együtt gondolkodást, és hogy a csoport minden tagja valamilyen szerephez jusson.

1. Előkészítés, ráhangolás

a) Mit jelent számotokra az ünnep, mitől más, mint az év többi napja? Hol és kikkel szoktunk ünnepelni? Próbáljátok meg megfogalmazni, milyen érzés az ünnepélyesség érzése? Szerintetek mindenki számára hivatalos ünnepnapnak kell lennie ahhoz, hogy egy pillanatot, egy cselekedetet ünnepinek érezzünk? Volt-e már olyan pillanat, amikor valamit elvégeztetek, befejeztetek, és ti vagy születek, környezetetek úgy érezték, ez felér egy ünnepi pillanattal? Lehet, hogy ilyenkor néha valamilyen jutalmat is kaptatok?

Biztosan vettetek már részt táncos ünnepélyen. Idézzétek fel ezt is!

Beszélgető-kör: a tanulók körben ülnek, és sorban elmondják, amit a témáról gondolnak. Felidéznek élményeiket, megbeszélik, ki mire emlékszik szívesen, milyen ünnepet szeret, miért.

b) Tanultatok, olvastatok-e, vagy máshonnan hallottatok-e már indiánokról? Kik ők, hol élnek?

Írányított megbeszélés: Előzetes ismeretek felidézése, egyeztetése a tanár segítségével (emlékeztethet filmre, mesére, tárgyra stb.).

2. Új tartalom kibontása

a) Két, Naphoz kapcsolódó rítus és **háttér-információ kiosztása** véletlenszerűen (fele-fele arányban) az osztálynak (Ld. B)1.6. és 1.7. melléklet). Az azonos szöveget kapók alkotnak egy-egy csoportot, tehát **két csoportba rendeződnek a tanulók**.

b) A két nagy csoport tagjai **a szöveget párban tanulmányozzák**. Egyik tanuló a háttér-információkat, másik a rítus szakaszait, konkrét leírását, majd megbeszélik.

c) *Csoportos munka:* a párok összeülnek, és a csoport közösen kitalálja, hogyan mutassa be az osztály másik felének az általuk megismert rítus egyszerűsített változatát. Fontos felhívni a figyelmet, hogy az ember életében való jelentősége kifejezést nyerjen.

Alternatívák: szituáció megjelenítése mesélők közreműködésével és a többiek mozgásos **imitációs játékával**; Szerepek megbeszélése, kiosztása és rövid **dramatikus előadás**; a rítus **rajzban** való megjelenítése és bemutatása; **kiselőadás** szereposztással (a rítus kapcsolódása a naphoz, a rítus lépései stb.), kívülálló és indiánok szemszögéből megközelítés.

3. Összegzés, új ismeretek rendszerezése, értékelés

a) *Megbeszélés*: Az egész osztály együtt megbeszéli, összeveti a két szertartást: megkeresik a naphoz és az emberi élet szakaszaihoz kapcsolódási pontokat, és hogy miért lehet olyan jelentős mindez ma is.

Kérdések, részfeladatok: Mi a véleményetek, valóban táncról van szó?

Értelmezzék a tánc és az ünnep szavak jelentését és jelentőségét különböző szituációkban (bulizás, tánctanulás, táncverseny, táncvizsga, szabadon táncolni, szabályok szerint táncolni, táncsal kifejezni, eljátszani valamit stb.)

Jegyezzék fel a szerintük legfontosabb mozzanatot, és fogalmazzák meg egy-két mondatban, hogy mi a különbség közöttük, ahogy mi látjuk, és ahogy az érintettek élik meg ezt a rítust!

b) *Bemutató előadás*: erről *prezentációt készítenek* kiscsoportokban, mindenkiét elhelyezik a táblán vagy falújságon, amelyek aztán bekerülnek a „Tudnivalók” gyűjteménybe.

Melléletek az egy hetes projekt 1. napjához

B)1.1. melléklet: A Föld keringése a Nap körül

A Nap-Föld modell arányai

	Átmérő			Naptól való távolság	
	km	„Föld-egység”	modell (mm)	km	modell (m)
Nap	1.400.000	109,38	280 (pl. futball labda)	0	0
Föld	12.800	1,00	2,56 (pl. borsszem)	149.600.000	30

B)1.2. melléklet: Feladatlap: A Föld forgása saját tengelye körül

Feladatlap: A Föld forgása saját tengelye körül

Ebben a játékban a Napot egy zseblámpával fogjuk modellezni, a Földet egy földgömbbel.

A földgömb a talpával az asztalon álljon, a zseblámpával pedig mindig vízszintesen világítsátok meg.

A) Keressetek olyan helyzetet, hogy a földgömb tengelyének felső vége a lámpa felé „dőljön” és világítsátok meg Indiát.

1. Nevezetek meg olyan országokat, ahol ebben a helyzetben nappal van,

.....

2. és olyan országokat, ahol ebben a helyzetben éjszaka van!

.....

A zseblámpával mozdulatlanul világítsátok, de közben lassan forgassátok meg a földgömböt a tengelye körül az óramutató járásával ellenkező irányba. (Tehát India szemből nézve jobbra mozdul el.)

3. Hány óra múlva süti megint telibe Indiát a Nap?

.....

4. 12 óra múlva melyik ország kapja a legerősebb napsütést?

.....

5. Melyik országban lesz hamarabb éjszaka, Kínában vagy Törökországban?

.....

6. Egy tengely körüli fordulat alatt az északi vagy a déli félgömb országai kapnak-e több napsütést?

.....

B) Most fordítsátok úgy a földgömböt, hogy tengelyének felső vége éppen a zseblámpától elfelé álljon. Világítsátok meg Ausztráliát!

7. Milyen napszak van ekkor Brazíliában?

.....

8. Amikor Ausztráliában esteledik, mi történik Madagaszkár szigetén?

.....

9. A Föld ilyen helyzetében a nap 24 órájából hányban van világos az Antarktison?

.....

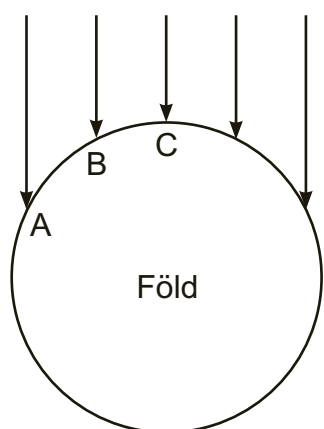
B)1.3. tanári melléklet: A Föld forgása saját tengelye körül

A B)1.2. melléklet (feladatlap) megoldásai

1. Lengyelország, Oroszország, India, Kína stb.
2. Kanada, USA, Mexikó, Kuba, Kolumbia stb.
3. 24 óra múlva
4. 12 óra múlva Mexikó
5. Kína
6. Az északi félgömb országai
7. Brazíliában ekkor éjszaka van.
8. Madagaszkáron hajnalodik, vagy reggel van.
9. Teljes 24 órán keresztül világos van, azaz a Nap nem nyugszik le.

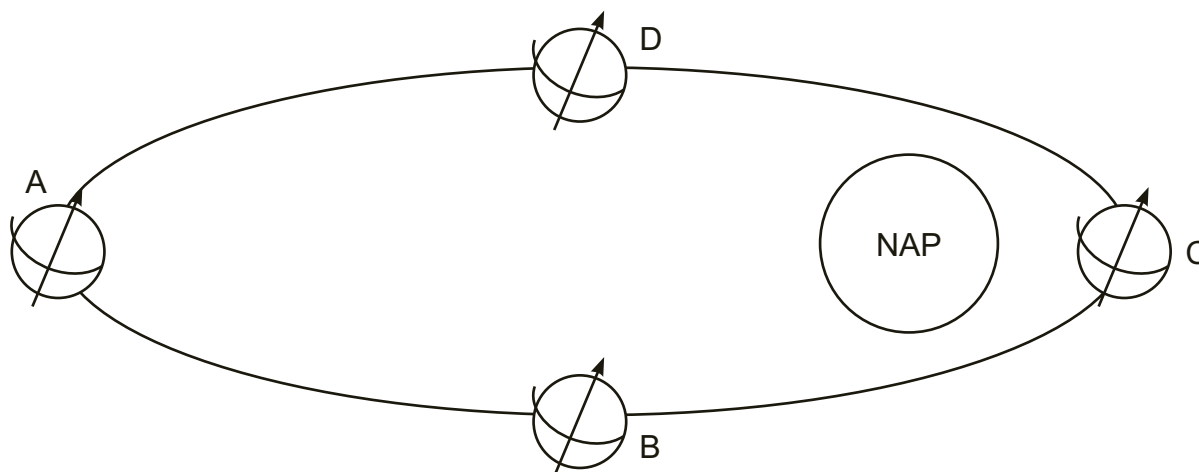
B)1.4. melléklet: Feladatlap: A Föld keringésének nevezetes pontjai; az évszakok

Ezen az ábrán azt látjuk, hogy a napsugarak hogyan érik a Föld felszínét.

A, B és C pontban egy-egy ember áll a Földön.
 Melyik látja úgy, hogy a Nap
 magasan van? .....
 alacsonyan van? .....

 Hol van melegebb? .....
 Miért: .....
 .....

Ezen az ábrán azt látjátok, hogy hogyan kering a Föld a Nap körül. Azt már tudjátok, hogy hol közelebb van a Naphoz, hol távolabb van tőle.

Magyarország az északi féltekén van, ezért itt az **A** pontban a leghosszabb a nappal, s legrövidebb az éjszaka, vagyis nyár van.

Ebből az következik, hogy Magyarországon a **C** pontban

a nappal	az éjszaka	az évszak

Vágd ki az alábbi négy kis kártyát, s ragaszd rá a fenti ábrán a megfelelő helyekre!

Márc. 21. tavaszi napéj- egyenlőség	Jún. 22. nyári napforduló	Szept. 23. ősz napéj-egyenlőség	Dec. 22. téli napforduló
---	------------------------------	---------------------------------------	-----------------------------

B)1.5. tanári melléklet: A Föld keringésének nevezetes pontjai; az évszakok

A B)1.4. melléklet (feladatlap) megoldásai

Melyik látja úgy, hogy a Nap
magasan van? **C**
alacsonyan van? **A**

Hol van melegebb? **C**

Miért: Mert a napsugarak nem laposan, hanem meredeken érik a felszínt.

B)1.6. melléklet: A sziú naptánc

Most az ismerős Amerikába utazhattok el, de egy kevésbé ismert szokást ismerhettek meg. Amerika őslakói az indiánok. Az indiánok elnevezés azonban nem egy egységes, szokásaiban, külső jegyeiben azonos csoportot, kultúrát jelöl. Ez a gyűjtőnév számtalan, nyelvében, életmódjában, szokásaiban, vallásgyakorlatában, identitásában független csoportot. A kontinensen több mint 100 különböző nyelvcsaládot különítenek el a tudósok, egy-egy nyelvcsaláddhoz pedig több csoport tartozik. (Csak Mexikóban 56 indián csoportot találunk ma.)

A sziú indiánokról

A sziú indiánok az Amerikai Egyesült Államok középső részén levő sík vidéken élnek (síksági indiánok). Valaha gyűjtögetés, halászat, vadászat tette lehetővé a megélhetésüket, és minden ősszel vándorútra keltek az erdők felé, mert a telet könnyebb volt ott átvészelné. Ma már nem élhetnek a természetben, hanem rezervátumokban. Ez külön a számukra kijelölt, állandó tartózkodási területet jelent, ami azonban a régebbi területeiknél sokkal szűkebb. A munkalehetőség, a megélhetés hiánya sokuk életét nehezíti, nem találják helyüket a sziú hagyományok és a modern világ határán, többen azonban tanulnak, egyetemre járnak, és állami hivatalt vállalnak, vagy valamelyik modern szakma képviselői lesznek.

Kevesen gyakorolják már az egykori, közösséget összetartó rítusokat, de a sziú naptánc ünnepi hangulatában mindannyian osztoznak ma is, a messzire kerültek, ha tehetik, visszatérnek, hogy jelen legyenek ennél a fontos közösségi eseménynél.

Amitől a naptánc ünneppé válik

Ez az ünnep nem sorolható be a szigorú naptári ünnep kategóriába, vannak azonban ünnepek, amelyek egy-egy pillanat megéléstől válnak ünneppé. A sziú naptánc is ilyen: különlegességet, a hétköznapiakból való kiemelkedést élhetjük át benne.

Két dolog található benne: az ifjúság bátorságának, lelki erejének próbatétele önként vállalt testi fájdalommal, és tanúságtétel a Napisten, az élet és a fény adója, és az indián életmód védőszelleme előtt történik. Mindez szent emberek, vagy sámánok irányításával zajlik, a résztvevők pedig fiatal fiúk, férfiak. A sámán a természettel, a szellemvilággal kapcsolatba lépni képes, gyógymódokat is jól ismerő ember.

Az ünnep szakaszai

A sziú naptánc két négynapos szakaszból áll.

- Első szakasz: felkészülés, az egyes feladatokhoz vezetők választása, a szertartáshoz szükséges fa kiszemelése, amely a szent cölöp lesz. Ezekben a napokban virrasztanak és böjtölnek a résztvevők. (Nem esznek, isznak, vagy csak bizonyos mennyiségű, meghatározott táplálékot.)

- Második szakasz: a fa kivágása és felállítása, a táncosok felkészülése a feladatra – beszélgetések, összpontosítás gyakorlása, lelki gyakorlatok: a vezető táncosokkal együtt imádkoznak áldozatot mutatnak be a fény és az élet istenének.

- A befejező szakasz maga a *tánc*:

A naptáncot férfiak táncolják, tulajdonképpen ifjak beavatása is egyben a közösségbe. Amikor valaki vállalja ezt a nehéz próbát, kinyilvánítja szándékát, hogy szeretne a csoport bátor, hűséges tagja lenni, és szeretné tiszteletét tenni a napisten előtt. A táncosok a nap és a közösség erejének megszemélyesítői. Egy magas faoszlopra másznak fel, és kötelet kötnek magukra, majd tényleg szó szerint táncolni kezdenek.

A rítus három részre tagolódik: az oszlop kivágása, az oszlop „elültetése”, valamint a „repülő” tánc.

A sziú naptánc egy harcot jelképez, amely azonban szerencsésen végződik. A táncosok egy történetet játszanak, táncolnak el: fogságba esés, kínzás és szenvedés, fogságban tartás, megmenekülés. Ez a meghaló majd újra feléledő nap tánca. Ez azonban nem csupán játék, hanem a valóságban is meg kell élniük a testi-lelki megpróbáltatásokat. A táncosok bőrét ezért az idősebbek a mellkasukon és vállukon megsebzik, majd fapeckekeket raknak a bőr alá, azokra pedig zsineget erősítenek. Ezek segítségével felhúzzák őket a szent cölöpre, és a levegőben lógva forgatják testüket, amíg bírják ezt a helyzetet. A táncosok bőre is felszakadhat, de igyekeznek kitartók maradni. Végül hazatámolyognak, ahol ellátják őket és pihenhetnek.

A tánc az ő istentiszteletük, imájuk és valahova tartozásuk egyszerre. Az ünnep legnagyobb kifejezője a tánc.

A naptánc az érintettek szemével

A sziú naptánc innen, a mi világunkból nézve talán túl nehéznek, akár szörnyűnek is tűnik. Ugyanaz a dolog a maga környezetében azonban egészen más jelentőséget kap, mintha csak a mi saját szabályaink, szokásaink szerint nézzük. Bizonyára jobban megértitek, mit jelent ez az esemény a sziúknak, és miért vállalják ma is sokan, ha figyelmesen elolvassátok, amit egy érintett személy gondol róla.

Sánta Őz (polgári nevén John Fire) a sziú indián így mesél a naptáncról kulturális antropológus barátjának: „*Tágra nyílt szemmel meredsz a napba, a vakító sugarak beégnek a koponyádba, elviselhetetlen fénnel árasztják el... Fújod a fogad közé szorított, sasszárnycsontból készült sípot, míg fülsiketítő vijjogása a világ egyetlen hangjává válik... Táncolsz, táncolsz, táncolsz reggeltől estig, étel-ital nélkül, míg úgy érzed, nincs tovább, ájultan roskadsz össze... Húzod, feszíted a nyersbőr szíjat, amelyet mélyen a bőröd alatt, a húson át fúródó fapeckekehez erősítettek, míg csak a bőröd feszül, hogy aztán kettépattanjon, s te vértől patakozó mellel végre kiszabadulj. Ezt kell néhányunknak kibírnia a naptánc során. Nagyon sokan nem értik, miért tesszük. Azt mondják, a naptánc barbár, kegyetlen, véres babona. Az én nézetem szerint az ember egyetlen valódi tulajdona a teste. Amikor mi indiánok a húsunkból, a testünkéből adunk, az egyetlen dolgot adjuk, ami a miénk.*”

B)1.7. melléklet: A volador

Most az ismerős Amerikába utazhattok el, de egy kevésbé ismert szokást ismerhettek meg. Amerika őslakói az indiánok. Az indiánok elnevezés azonban nem egy egységes, szokásaiban, külső jegyeiben azonos csoportot, kultúrát jelöl. Ez a gyűjtőnév számtalan, nyelvében, életmódjában, szokásaiban, vallásgyakorlatában, identitásában független csoportot. A kontinensen több mint 100 különböző nyelvcsaládot különítenek el a tudósok, egy-egy nyelvcsaláddhoz pedig több csoport tartozik. (Csak Mexikóban 56 indián csoportot találunk ma.)

A totonák indiánokról

A totonák indiánok Közép-Mexikóban élnek, a Mexikói-öböl partján és onnan nyugatra, hegyvidékes területeken. Több ősi népcsoport vált új néppé bennük, és ezek szertartásai, szokásai is velük együtt élnek tovább. Békés közösségekben élnek, ma a legkülönbözőbb életmódokat követik: földművesek és modern városlakó hivatalnokok egyaránt található köztük. Megpróbálják megtalálni helyüket a totonák hagyományok és a modern világ határán, úgy, hogy a modern világ elemeiből átvesznek bizonyos dolgokat, és ezeket beillesztik saját életmódjukba, szokásaikba. Ez naptáncukban is tükröződik.

A volador, az ünnep modern arca

A volador szó repülőt jelent, az elnevezés spanyol eredetű (totonák neve Coggsne). A totonák indiánok évente ismétlődő tánca.

Az utóbbi években a totonák táncosok már nemcsak otthon, saját közösségükben gyakorolják ezt az ősi rítust, hanem az Amerikai Egyesült Államokban, sőt Európában is tartottak bemutatókat. Leggyakrabban azonban Mexikó városban, az Antropológiai Múzeum előtt. Újonnan beépült elem a fémből készült pózna a hagyományosan használt fa helyett, és az is új, hogy óránként ismétlik a repülőtáncot turisták számára kissé lerövidítve, átalakítva. Nekik jóformán csak a póznáról való leereszkedést mutatják be, ami az eredeti táncnak csak egy része. Ebben az esetben az eredeti cél már nincs jelen, de a közösségek maguk között másként ünnepelnek.

A volador másik arca

Ez az ünnep nem sorolható be a szigorú naptári ünnep kategóriába, vannak azonban ünnepek, amelyek egy-egy pillanat megéléstől válnak ünnepivé. A volador is ilyen: különleges táncot jelent, a hétköznapiakból való kiemelkedést élhetjük át benne.

Két dolog található ebben a szokásban: az ifjúság bátorságának, lelki erejének próbatétele önként vállalt böjttel, lemondással, és a Nap mozgásának, felkelésének, majd hirtelen nyugovóra térésének mozzanata. Ez tanúságtétel a Nap jelentőségéről. Mind égitestként, mind pedig életet adó istenség megnyilvánulásaként tiszteletet fejeznek ki iránta. Mindez egy vezető irányításával, és tevékeny közreműködésével, irányításával zajlik.

A volador szakaszai

A repülőtáncot, a voladort öt színes ruhába öltözött férfi táncolja. Ők a világtájak –észak, kelet, dél, nyugat- és a világ tengelyének megszemélyesítői. Egy magas faoszlopra másznak fel, és kötelet kötnek magukra, majd tényleg szó szerint táncolni kezdenek.

A rítus három szakasza:

- Az „oszlop kivágása” részben a rítus vezetője egybegyűjti az öt táncost. Hét napig, miközben a táncosok böjtölnek. Megkeresik az ünnepi szertartás egyik fő kellékét, a legmagasabb, legegyszerűsebb derekú fát, együtt imádkoznak, s áldozatot mutatnak be a hegy istenének, hogy bocsássa meg a fa kivágását. Háromszor körbetáncolják a fát. Aztán folyamatos táncolás és imádkozás mellett egy fejszével $\frac{3}{4}$ -ig bevágják a fa törzsét, majd a végső csapásokat a vezető méri a fára. A kidőlt fa ágait levagdossák, majd meggyújtanak egy gyertyát, gyantát égetnek

és kereszt alakban pálinkát locsolnak a földre. Ezután magukkal hívják a falu férfiereit, és zenélve, csendesen elviszik a fát a templomtérré.

- A *fa elültetése* előtt a táncosok ünnepi ruhában körbetáncolják a leendő gödör helyét, és „elültetik” a mintegy 35 méteres fát. Ekkor elkészítik a fához állítandó létrát, s azt, az almának nevezett négyzet alakú részt, ami majd az oszlop tetejére kerül, s ahonnan a táncosok elindulnak a rítus kezdetén. Amikor mindezzel elkészülnek, lerészegítenek hét tyúkot, végigvezetik őket a fa törzsén, majd elvágják a nyakukat, s a kicsöpögő vérrel keresztet rajzolnak az oszlopra. A négyzet alakú keretre hosszú, vastag köteleket erősítenek, amelyek a tánchoz szükségesek.

- Másnap reggel következik a szertartás leglátványosabb része, *maga a Volador, a repülő*. A táncosok kora reggel ünneplőbe öltöznek, s továbbra is megtartva a böjtöt elindulnak a rítus elvégzésére, a naptáncra, vagy napsugarak táncára. Megszólalnak a hangszerek. A templomtérré érve bemennek a templomba, hogy imádkozzanak Istenhez. Ezután felmásznak a póznára, s magukra kötik a köteleket. Végül felmászik a vezető is, hogy a keret közepére állva, kelet, észak, nyugat és dél felé meghajolva köszöntse a négy szelet, s külön-külön a négy táncosnak eljátsszon egy-egy dallamot. Közben apró léptekkel táncol körbe-körbe, kopog a sarkával, szökdécsel. A négy táncos leül a keretre, megerősíti a köteleket, s egy adott pillanatban, teljesen egyszerre mind a négyen levetik magukat a mélybe, mintha a nap sugarai lennének. A vezető játssza a dallamot, s csak akkor hagyja abba, amikor a táncosok 13, a levegőben megtett fordulat után leérnek a földre. Ekkor a vezető szintén leereszkedik. A földön még egyszer körbetáncolják az oszlopot, így ér véget a szertartás.

Az ünnep végén a fából a közösség lakói karámot, kerítést építenek, de soha nem tüzelik el.
(*Forrás: A kultúra földrajza, még ki nem adott középiskolai tankönyv Amerika fejezetéből, melynek egyik szerzője a projekt írója*)

2. nap: Naptárak – ünnepek I., lakomák

Cél:

- különböző kultúrák naptárainak, és két jelentős ünnep étkezési szokásának élményalapú megismerése
- információkezelés gyakorlása, kreativitás, rugalmas gondolkodás előhívása feladatokkal,

Kiemelt kompetenciák:

- *Személyes*

Önállóságvédő képesség

Önfejlesztő képesség

- *Kognitív*

Összefüggés-kezelő képesség

Ismeretelsajátító képesség

- *Szociális*

Szociális kommunikáció

Együttélési képességek .kötődési-, kapcsolatkezelési-, csoportkezelő képesség

Tartalma:

- a projekt ismeretanyagának áttekintése csoportban végzett és egyéni feladatokkal
- a Naphoz igazodó naptárak
- a Húsvét és a Pészach ünnepi étkezése

Eszközök:

- A/3-as rajzlap (4 db), ragasztó
- A tanulók által hozott képek, versek, dalok (előzetes gyűjtőmunkában)
- Mellékelt feladatlapok és tanulói mellékletek fénymásolata (csoport létszám)
- Kaland füzet
- Csomagolópapír, filctoll, táblagyurma, olló, színes ceruza, gyurma
- Szalmaköteg v. seprű
- Diákok által behozott lány ruha, v. krepp papír
- Ételkészítéshez nyersanyagok, tál

Ráhangelés

- a) Előzetes gyűjtőmunka alapján régi naptárak, kalendáriumok nézegetése, olvasgatása; az érdekességek kigyűjtése, az osztály-tárlat bemutatása a többieknek.
- b) Szóforgó arról, hogy ki mit tud a Húsvétről.

2.A) A kereszténység naptára

(Ajánlott időtartam: 135 perc)

2.A)1. Mikor kezdődik egy nap?

Vita. Vitassátok meg, hogy mettől meddig tart egy nap!

Az ókori görögök és rómaiak a napkeltét tekintették a nap kezdetének (nagyjából a mi reggeli 6 órákat). A zsidó és iszlám vallás követői szerint naplementekor kezdődik és végződik egy nap; a keresztény világ naptára szerint pedig éjfélről éjfélre tart.

Minden gyerek döntse el, hogy melyiket tartja a legjobb megoldásnak; annak alapján alkossanak csoportokat, válasszanak szószólót, majd a három szószóló érvei egyenként hangzanak el. A „hallgató” gyerekek egy-egy érv hatására átmehetnek egy másik táborba. Nem cél, hogy valamelyik csapat „győzzön”.

2.A)2. Naphoz igazodó naptárak

Beszélgető kör. Tanári elbeszélés alapján (Ld. B)2.1. tanári melléklet!), amely az Európában használatos naptár történetéről, a hónapok rendszerének kialakulásáról szól, a gyerekek elmondják a gondolataikat arról, hogy

Miért a február hónapoz kötjük a szökőévek +1 napját?

Milyen példákat ismerünk arra, hogy uralkodókról neveznek el valamit?

Csoportalakítás: Alakítsanak 4 fős csoportokat; egy csoportba olyanok kerüljenek, akiknek a születésnapja közel van egymáséhoz. A megoldást bízzuk a gyerekekre.

Szakértői mozaik. Téma: a kétezer évvel ezelőtt kialakult naptárrendszer (a Julianus-naptár) pontatlansága, ennek oka, valamint a naptár-reform (a Gergely-naptár) lényege.

(Lsd. B)2.2. és B)2.3. tanári mellékletek!)

2.A)3. Az ortodox egyház naptára

Csoportalakítás: Születési hónapok szerint álljatok négy csoportba! Minden csoportba lehetőleg ugyanannyian legyenek. (több különböző megoldás lehet: évszakok szerinti homogén csoportok, minden évszaból 1-1 hónapot választva stb. Ha nagyon eltérő létszámú csoportok alakulnának, akkor a tanár tegyen javaslatot a csoportlétszámok kiegyenlítésére.

Csoportszóforgó feladatlap alapján. (Ld. B)2.4. melléklet és B)2.5. tanári melléklet!)

Cél, hogy

a) oltárképek nézegetése alapján a gyerekek benyomást szerezzenek arról, hogy az ortodox (keleti keresztény) egyház – annak ellenére, hogy ugyanazt a Krisztus-hitet követi – mennyire más hangulatú, más légkörű, más stílusú, más szemléletű, mint a nálunk leginkább elterjedt katolicizmus.

b) a nyugati és keleti keresztény egyház naptár-különbségének megértése alapján a gyerekek benyomást szerezzenek arról, hogy még a keresztény egyházak között is komoly feszültségek, érzékenységek, elhatárolódások vannak.

2.B) Ünnepi lakoma

(Ajánlott időtartam: 135 perc)

2.B)1. Húsvét ünnepe

a) A tavasz mindenkinek kedves évszaka. Mindenkinek ünnep.

Kalandfüzetbe egyéni jegyzetelés, majd frontális beszélgetés

Fogalmazzunk meg szempontokat, hogy kinek miért lehet ünnep a tavasz beköszönte.

b) *Kiszézés (csoport majd egész osztály)*

A kiszehajtás – egy tavaszváró népszokás – eljátszása. Ezzel a tavasz ünnep-voltát is érzékeltetjük és előkészítjük hangulatilag az ünnepi lakomákat is.

Csoportalakítás: fiúk – lányok. Ennek az az oka, hogy hagyományosan a lányok készítették a kiszehajtást, a fiúk legfőleg csak a bábu kivitelénél segítettek. Az osztály fiú-lány aránya szerint ez a csoportbontás értelemszerűen módosulhat.

Minden tanuló megkapja az információs mellékletet (Ld. B)2.6. melléklet!), s csoportonként a feladatot (Ld. B)2.7. melléklet!).

Még a kiszehajtás kivitele előtt mindkét csoport röviden bemutatja, mit végzett:

1. a lányok bemutatják az elkészült bábukat,

2. a fiúk elmondják a mondókákat, megmagyarázzák az ismeretlen kifejezéseket és elmondják a bábu kivitelének módját, útvonalát.

c) A Húsvét tavaszi ünnep. Ebben az időszakban már jóval a kereszténység felvétele előtt is voltak ünnepek. (Ld. pl. a kiszézés!) Azok is az életet, a feltámadást – a természet újjáéledését – köszöntötték. Húsvét azonban a kereszténységben Krisztus halálának és feltámadásának az ünnepe.

Részlet felolvasása egy gyerekeknek szóló Bibliából. (Ld. B)2.8. melléklet). Felolvasó lehet a tanár, de elhívhatjuk a lelkészt is. Ebben az esetben kérjük meg, hogy mesélje el a részletet, de ügyeljünk arra, hogy most nem hittan óra van.

d) Húsvét megünnepléséhez nagyon sok **népszokás** és hagyomány kötődik.

Csoportalakítás: A mellékelt csángó tojásmintákat (Ld. B)2.9. tanári melléklet!)annyi részre vágja a tanár, ahány diák lesz a csoportban; mindenki húz egyet, s a kapott részeket összeillesztve találja meg a csoportot.

Ötlebörze 4 csoportban, majd közös összesítés egy nagy csomagolópapíron. Gyűjtsük össze az ismert húsvéti szokásokat, hagyományokat!

Az Ötlebörze alatt hallgassunk meg zeneműveket (részleteket) Krisztus szenvedéstörténetéről (pl. Bach Máté- vagy János-passiójából)!

Frontális munka. Tanuljunk meg egy húsvéti magyar népdalt. Ez lehet a diákok által ismert népdal, vagy választhatunk a mellékletben felsoroltakból. (Ld. B)2.10. melléklet!)

e) Már volt róla szó, hogy a Gergely pápa féle naptár-reform egyik oka éppen a Húsvét időpontjának kiszámítása körüli bizonytalanság volt. Kezdetben a keresztények Húsvétot a zsidó Pészach ünnepével együtt tartották, hiszen Jézus kereszthalála erre az ünnepre esett. Később azonban kezdték megkülönböztetni a zsidó és a krisztusi ünnepet.

Kupac-tanács feladatlap (Ld. B)2.11. melléklet és B)2.12. tanári melléklet!) segítségével.

Számoljuk ki, hogy mi a Húsvét-vasárnap lehetséges legkorábbi és legkésőbbi időpontja!

2.B)2. Húsvéti ételek

a) Húsvétal étkezési szokások is kapcsolatosak. Már a neve is innen származik, hogy ti. a Húsvétot megelőző böjt után végre húst is ehetek az emberek. Ezért a Jézus feltámadására emlékező húsvéti lakomán (amelyet ma már nem vasárnap, a feltámadás napján, hanem szombaton, az előző napon szoktunk tartani) a sonka elmaradhatatlan étel.

Ötlebörze: A ti családokban milyen ételleket fogyasztotok Húsvétkor? A kapott listát csoportosítsuk: sok családban jellemző ill. néhány családban előforduló húsvéti ételek. Van-e olyan étel, amit valaki nem ismer? Ha igen, mondjuk el a jellemzőit.

Frontális munka

Állítsunk össze egy húsvéti lakomát! Minden szerepeljen benne, ami valamelyik családban szokásos!

A lista alapján összeállított alapanyagok megvásárlása/beszerzése közös tevékenység is lehet. (megbeszéljük, ki miről gondoskodik, mit hoz az ünnepi asztalhoz). Az évszaktól, ill. az anyagi lehetőségektől függően a feladat megoldható úgy is, hogy a lista alapján a diákok megrajzolják, vagy képek gyűjtésével állítják össze a tálalást. Ebben az esetben egyéni, vagy csoportmunka javasolt, majd tárlatvezetéssel mutassák be az alkotásokat.

2.B)3. Pészach

Pészach a zsidók tavaszi ünnepe. Időpontja gyakran közel van a keresztény Húsvéthoz vagy akár egybe is esik azzal. Pészach hét napos ünnepének előestéje a Széder-este. Ennek az estének és az arra való felkészülésnek nagyon érdekes és bonyolult előírásai vannak. Az ezekkel való ismerkedés a foglalkozás célja.

Frontális munka. A mellékletben lévő szöveg (Ld. B)2.13. tanári melléklet!) felolvasása után először próbáljanak válaszolni a gyerekek az alábbi kérdésekre:

Mi lehet a köze az Egyiptomból sietve való menekülésnek a kovásztalan (keletlen) kenyérhez?

(A sebtiben való távozás miatt nem volt idő megkeleszteni a kenyereket, ezért a menekülés közben csak keletlen kenyeret ehetek.)

Mit jelképez a kovásztalan kenyér, a keserű íz és a sós víz?

(A rabszolgaság keserűségét és könnyeit.)

Ezután készítsünk össze egy teljes széder-tálalást!

Választható tevékenységek a lehetőségek és a csoport érdeklődése szerint a melléklet alapján:

Frontális munka: Az ünnepi tál valóságos elkészítéséhez az alapanyagokat előzetesen be kell szerezni. Ezt bízunk a gyerekekre, csoportokra. A beszerzést télen nehezebb lebonyolítani s anyagi feltétele is van!

Egyéni munka: A kapott rajz kiszínezése, a hiányzó részek kiegészítése. Az alkotások kiállítása és megtekintése.

Csoportmunka: Széder-tál modellezése gyurmából

Mellékletek az egy hetes projekt 2. napjához

B)2.1. tanári melléklet: Naphoz igazodó naptárak

A Julianus-naptár kialakulása

Az ókori Róma 12 hónapos naptárában két hónap is volt, amelyet az év kezdetének tekintettek. Az egyik a Mars istenről elnevezett Március hónap volt, a másik a kétarcú – tehát előre és hátra is néző – Janus isten tiszteletére elnevezett Január. Iulius Caesar (Kr.e. 100-44) csillagászok segítségét kérte az évkezdés és az ünnepek pontos idejének meghatározása körüli bonyodalmak megoldására. Ekkor dolgozták ki azt a naptár-rendszert, amelyet – némi módosítással – máig használunk. Ebben 30, ill. 31 napos hónapok vannak (kivéve februárt, amely 28 napos), s négyévente szökőév van, amikor február 29 napos. Bár a hónapok eredetileg „hold-napok” voltak, s a Hold változásaihoz igazodtak, ez a naptár már a csillagok helyzetéhez viszonyított, 365 napos nap-évet vette alapul.

Ekkor Iulius Caesar tiszteletére az egyik (a Quintilis = „Ötödik” nevű) hónapot róla nevezték el Júliusnak. Augustus cézár (Kr.e. 63 – Kr.u. 14) még egy kicsit finomított a Julianus naptáron, pl. rögzítette a szökőévek helyét. A Július után következő hónapot (a Sextilis = „Hatodik” hónapot) az ő tiszteletére nevezték el Augusztusnak.

Az Európa által használt naptárrendszer ezzel évszázadokra (a 16. századig) megszilárdult.

B)2.2. melléklet: Naptárreform

A szakértői mozaik lapjai:

A) Európában sokáig azt a naptárt használták (a Julianus-naptárt), amely még a rómaiak korában alakult ki. A Julianus naptár szerinti év kb. 11 perccel hosszabb volt, mint a tényleges csillagászati év, vagyis amennyi idő alatt a Föld megkerüli a Napot. Ez ugyan nem nagy különbség, de az évszázadok folyamán az eltérés csak egyre nőtt.

Számoljátok ki, hogy hány év alatt okozott 1 napnyi eltérést a Julianus naptár pontatlansága!

B) Ha egy naptár-rendszer szerinti év hosszabb a tényleges csillagászati évnél, vagyis annál az időnél, ami alatt a Föld megkerüli a Napot, akkor az ünnepek fokozatosan eltolódnak az évszakokhoz képest.

Gondoljátok végig, hogy ebben az esetben egyre későbbre, vagy éppen egyre korábban tolódnak az ünnepek!

C) Húsvét időpontját a tavaszi napéj-egyenlőség időpontjához kötik. Egy bonyolult szabály szerint kiszámolják, hogy hány nappal azután lesz.

Keressétek meg a B)1.4. mellékletet, azt a feladatlapot, amelyen a Föld keringését ábráztuk. Nevezzétek meg az a napot, amelynél korábban nem lehet Húsvét!

D) Az évszázadokig használt Julianus-naptár hibája miatt XIII. Gergely pápa korában a naptár már nagyon pontatlan volt. Amikor a Föld éppen a tavaszi napéj-egyenlőség pontjában volt, a naptárban márc. 21-ének kellett volna lennie, de nem az volt. Ezért a pápa rendeletére 1582 okt. 4. után okt. 15. következett. Ez a Gergely-naptár története.

Gondold végig, hogy a Julianus-naptár szerinti évek hosszabbak vagy rövidebbek voltak-e a pontos év-hossznál!

B)2.3. tanári melléklet: Naptárreform

A B)2.2. melléklet megoldásai

A) 1 nap = 1440 perc, tehát $1440 / 11 = 131$ év alatt adódott 1 nap eltérés.)

B) Egyre későbbre tolnak.

C) Márc. 21. – az ábrán a **D** pont – előtt nem lehet Húsvét.

D) Hosszabbak voltak, tehát lassabban „pörögtek” az évek a ténylegesnél.

B)2.4. melléklet: Feladatlap: Az ortodox egyház és naptára

A kereszténységnek két nagy ága – a nyugati és keleti kereszténység – már ezer esztendővel ezelőtt (1054-ben) kettévált. A keleti ágat ortodox egyháznak nevezik. Ezt követik az oroszok, bulgárok, románok, szerbek stb.

a) Két különböző stílusú oltárképet látsz itt. Az egyik a nyugati, a másik a keleti kereszténységben született.

Milyen érzéseket kelt bennetek a két kép? Próbáljátok meg ellentétes értelmű szavakkal összehasonlítani a két képet. (Pl. kemény – lágy, mozgalmas – merev stb.) A szópárokat írjátok a képek alá!

b) A Gergely-féle naptár-reformot (1582) a katolikus világ hamar elfogadta. A protestánsok azonban csak hosszú évtizedek múlva, Anglia pedig csak 1753-ban tért át az új rendszerre. Oroszország csak 1918-ban vezette be az új naptárt, de az ortodox egyház mind a napig a Julianus-naptárt használja. Ezért az ortodox egyházi ünnepek mindig nagyjából két héttel később vannak, mint a nyugati kereszténységénél.

Vitassátok meg, hogy vajon miért nem fogadják el mindmáig az ortodoxok a Gergely naptárt!

B)2.5. tanári melléklet: Az ortodox egyház és naptára

A B)2.4. feladatlap lehetséges megoldásai és magyarázatok a tanár számára

A) a célt szolgálja a képek nézegetése alapján hangulatireakció kiváltása és megfogalmaztatása. A gyerekek a két kép különbségeit kiemelve érzéseiket, hangulataikat fogalmazzák meg! A katolikus oltárkép és az ortodox ikon összehasonlításakor várható jellemző kifejezés-párok: merevebb–mozgalmasabb, hűvösebb–melegebb, részletesebb–kevésbé kidolgozott stb. Bármilyen érzelmi választ fogadjunk el, s ne minősítsük a válaszokat!

A b) cél elérését az a kérdés segíti, hogy miért nem tértek át az ortodoxok a Gergely-naptár használatára (pedig az a pontosabb). Erre ugyanis a legvalószínűbb magyarázat az, hogy „mert nem akartak igazodni a katolikusokhoz”.

B)2.6. melléklet: A kiszezés leírása

Kiszezés

Hazánk egy részén régi népszokás tél végén a kiszehajtás. A kiszé jellegzetes böjti eledel: savanyú gyümölcs- vagy korpaleves, amit tél végére nagyon meguntak, és meg akartak tőle szabadulni. Húsvét előtt a lányok az előző évben férjhez ment menyecskéktől kölcsönként ruhákba öltöztetnek egy szalmabábot, mely a kiszét jelképezi, és dalokat énekelve azt vitték végig a falun a legközelebbi folyóig, patakig, tóig. Közben azokat a menyecskéket is „kiénekelték” (kigúnyolták), akik a bábu felöltöztetéséhez ruhát kölcsönöztek, vagy akik a kölcsönzést megtagadták. A szalmabábut vivő lányok menet közben a kiszebábu kihajtásáról és a sódar (sonka) behívásáról énekeltek.

<i>Haj kiszé haj! Gyöjj be sódar*, gyöjj! Haj ki kiszé, kiszőke, Gyöjj be sódar, gömbőce*.</i>	<i>Ég a kiszé, lánggal ég, Bodor füstje felszáll; Tavaszdodik, kék az ég, Meleg a napsugár.</i>	<i>Haj kiszé, kiszéce, gyöjj be sódar, gömbőce.</i>
<i>Az a Szabó Margit Olyan híres asszony, Kupát* kértünk tőle, A kiszére adott.</i>	<i>Mire füstje eloszlik, A hideg köd szétfoszlik. Egész kitavaszdodik.</i>	<i>Szabó Marisnak nincs ruhája, üres a ládája. Haj kiszé ...</i>
		<i>Geci Rozi ládája üresen van bezárva. Ha üresen nem volna, a kiszére adott volna. Hej ki kiszé ...</i>

A *-gal jelölt szavak jelentése:

sódar = (húsvéti) füstölt sonka

gömbőce = disznósajt

kupa = nagyobb ivóedény, ami készülhetett ezüstről, ónból, fából (kb. 1,6 l)

A faluvégen a bábut levetkőztették, a csupasz zsúpkévé, amelyből a bábu alakját formálták, széjjelszedték. Mindegyik lány markolt belőle egy csomót és bedobta a vízbe, majd figyelte, hogy merre úszik. Azt tartották, hogy akinek a szalmacsomója elúszik, még abban az esztendőben férjhez megy. A vizes szalmával arcukat is megdörzsölték, ill. a patak vizével megmosták, hogy egészségesek legyenek, ne legyenek szeplősek. A levetkőztetett bábut a vízbe dobták. Ahol folyóvíz nem volt, ott a bábu szalmáját elégették.

Virágvasárnap a délutáni litánia után kezdték el a kiszehajtást. Elöl mentek az eladósorban lévő lányok, utánuk a kisebbek négy-öt éves korig. A faluvégen nagyobb legények várták a lányokat, a kiszé elégetésében ők is részt vettek.

A kiszebábuval jelképesen kivitték a faluból a hideg telet, a böjtöt, a halált és a betegséget.

Mágikus rítusnak tartották ezt a szokást. A bábu elpusztításához fűződő ének arra utal, hogy nemsokára vége a böjtös életnek és újra szabad zsíros ételt és sonkát enni.

B)2.7. melléklet: A kiszézés eljátszása

1. A lányok feladata:

Olvassátok el a leírást, s készítsétek egy kiszébabát!

Hagyományosan szalmababut készítenek, de helyettesítheti egy „felöltöztetett” söprű is. Otthonról hozott, már levetett ruhadarabokból vagy krepp papírból készítenek el a bábu öltözetét. Összegyűrt újságpapírból készülhet a feje. Bármilyen más technikát is használhattok a rendelkezésre álló anyagokból.

2. A fiúk feladata:

- Tanuljátok meg egy kiszéző mondókát!
- Tanuljátok meg a mondókában szereplő ismeretlen szavak jelentését!
- Tervezzétek meg a bábu kivitelének módját, útvonalát!

B)2.8. tanári melléklet: Krisztus keresztre feszítése és halála

Jézust elítélik.

Pilátus ezután egybehívta a főpapokat és a népet, majd így szólt hozzájuk:

– Idehoztátok nekem ezt az embert, mert azzal vádoljátok, hogy félrevezeti és lázítja a népet. Én pedig kivallattam előttem, de semmi olyan bűnt nem találtam benne, amellyel vádoljátok. S lám, még Heródes sem. Semmi halállal büntetendő bűnt nem találtam benne. Ezért megfenyítem és elbocsátom.

Ezidőtájt a városban raboskodott egy bizonyos Barabás, akit lázadás szításáért és gyilkosságért vetettek börtönbe. A nagy ünnepeken – így húsvétkor is –, a helytartónak kötelessége volt szabadon bocsátani egy foglyot. És a nép most így kiáltott:

– Feszítsd meg a Názáretit, és bocsásd el Barabást!

Pilátus Jézust akarta elbocsátani, de az emberek egyre csak azt kiáltották:

– Feszítsd meg! Feszítsd meg! Feszítsd meg a Názáretit!

– Miféle gonoszsgot cselekedett? – kérdezte Pilátus. – Semmi olyat nem tett, amiért halállal kellene lakolnia – mondotta harmadszor is. A tömeget azonban nem sikerült lecsillapítania.

– Ha a Názáretit szabadon bocsátod – kiáltották –, nem vagy a császár barátja, mert aki királlyá teszi magát, az a császárnak mond ellent!

Erre Pilátus, látva, hogy semmit nem tehet, vizet hozatott, a sokaság előtt megmosta kezét, és azt mondta:

– Ártatlan vagyok ennek az igaz embernek a halálában. A ti dolgotok, ti akartátok!

És szabadon bocsátotta Barabást, katonái pedig megostorozták Jézust, vállára bíbor palástot, fejére töviskoronát tettek, kezébe jogarként nádszálat adtak. Pilátus kivezette az emberek elé, és mielőtt kezükbe adta volna, hogy megfeszítsék, így szólt:

– Íme, az ember!

Tömeg pedig azt kiáltotta:

– Feszítsd meg! Feszítsd meg!

Ezután a katonák gúnyosan meghajoltak Jézus előtt, és gúnyosan köszöntötték:

– Üdvöz légy zsidók királya!

Fejét náddal verték, majd leköpdösték, és elvezették. A keresztfát a vállára tették, hogy az ember Fia maga vigye. Jézus azonban elesett a keresztfá súlya alatt, úgyhogy egy Simon nevű cirénébeli férfival vitették tovább a fát a Golgotára, azaz a Koponyák hegyére.

Jézus Krisztus kereszthalála

Amikor eljutottak a Golgotára, megfeszítették Jézust, Isten egyszülött Fiát, két gonosztevővel, azaz latorral a két oldalán.

Akatonák pedig sorsot vetettek ruhájára, hogy beteljesedjék a próféta mondása: „Megosztóznak ruhámon, és sorsot vetnek köntösömre.”

Ezután Jézus feje fölé, a keresztfára felírták ítéletének okát: „A Názáreti Jézus a zsidók királya!”

Az emberek pedig gúnyolták:

– Te, aki lerombolod a templomot, és harmadnapra felépíted, – ha Isten fia vagy – szabadítsd meg magadat; szállj le a keresztről!

Mások pedig így csúfolódtak:

– Másokat megtartott, magát nem tudja megtartani! Ha ő Izráel királya, akkor szálljon le a keresztről, és hiszünk neki! Azt mondta magáról, hogy Isten fia, hát akkor mentse meg az Isten!

– Bocsásd meg nekik, Atyám, mert nem tudják, mit cselekszenek – szólt erre Jézus.

És akkor hirtelen sötétség borult az egész földre, Jézus pedig felkiáltott:

– ELI, ELI! LAMA SABAKTANI? Azaz: Én Istenem, én Istenem! Miért hagytál el engem?

– ELI? Illést hívja talán? – kérdezték némelyek.

– Szomjazom – mondta akkor Jézus.

Erre az egyik ember vett egy szivacsot, megtöltötte ecettel, és botra tűzve felnyújtotta Jézusnak, hogy igyék.

– Hagyd el – mondták a többiek –, lássuk, eljön-e Illés, hogy megszabadítsa.

Jézus ekkor ismét felkiáltott, és kilehelte lelkét. Egy katona pedig az oldalába döfte dárdáját. És íme, a templom kárpitja kettéhasadt, a föld megindult és a kősziklák megrepedeztek, a sírok megnyíltak és sok halott feltámadt.

A százados, aki Jézust őrizte, látva a földindulást, megrémült, és így szólt:

– Bizony, Isten Fia volt Ő!

Este Jézus egyik követője, egy József nevű gazdag arimátiai férfi, elkérte Pilátustól Jézus holttestét, hogy eltemethesse. Leemelte a keresztfáról, gyalcsba göngyölte, és tulajdon sziklába vájt sírjába helyezte, a sír szája elé pedig egy követ hengerített.

Jézus feltámadása

Másnap, azaz szombaton a főpapok és a farizeusok egybegyülekeztek Pilátusnál, és így szóltak hozzá:

– Uram, emlékszünk, hogy az ámító még életében az mondta: „harmadnapra feltámadok”.

Parancsold hát meg, hogy a sírt katonák őrizzék három napig, nehogy a tanítványai odamenjenek, ellopják a holttestét, és azt mondják a népnek: „Feltámadt!”, és így az utolsó ámítás gonoszabb legyen az elsőnél.

– Van őrségetek; menjetek, őriztessétek ahogy tudjátok! – felelte Pilátus.

A főpapok el is mentek, a sír elé őrt állítottak és a követ lepecsételték.

Vasárnap virradatkor egy Mária nevű magdalai asszony, aki Jézus tanítványai közé tartozott, kiment a sírhoz, és látta, hogy a követ elgörgették a helyéről.

Magdalai Mária elfutott Simon Péterhez és Jánoshoz, és azt mondta nekik:

– Az Urat elvitték a sírból, és nem tudni hová tették!

Péter és János futva indult a sírhoz, de János megelőzte Pétert, és amikor a sírhoz ért, lehajolt, s látta, hogy csak a gyalcs lepedők vannak ott. Odaért azután Péter is, és maga is és látta, hogy csak az összegöngyölt lepedők maradtak ott.

A két tanítvány igen elcsodálkozott a dolgon, visszament a többiekhez, magdalai Mária azonban ott maradt, és sírt. Egyszer benézett a sírba, és két angyalt látott, amint ott ültek, ahol korábban Jézus feküdt.

- Asszony, miért sírsz? – kérdezték az angyalok.
  - Mert elvitték az Uramat, és nem tudom hová tették – felelte sírva Mária.
- És amikor ezt mondotta, hátrafordult, és meglátta, hogy valaki ott áll, de nem tudta, hogy Jézus az.
- Jézus pedig megkérdezte:
- Miért sírsz, asszony? Kit keresel?
- Mária azt hitte, hogy a kertésszel beszél, és így felelt:
- Uram, ha te vitted el, mondd meg, hová tetted, hogy elhozhassam.
  - Mária – mondta ekkor Jézus. Mária pedig ránézett, és így szólt:
  - Mester!
  - Menj el atyámfiához, és mondd meg nekik, hogy nemsokára felmegyek Atyámhoz, a ti Istenetekhez!
- Magdalai Mária elment a tanítványokhoz és elmondta:
- Él az Úr, feltámadott!

(365 történet a Bibliából gyermekeknek. Láng Kiadó, Budapest, 1989.)

B)2.9. tanári melléklet: Húsvéti népszokások

Gyimesi csángó tojásminták

Pásztorharga

Kakastaré

Herelapi

Tyúkláb

Tőtött rózsza

B)2.10. melléklet: Húsvéti magyar népdalok

1.

Ma van húsvét napja

Parlando

Ma van hús-vét nap - ja, má-sod éj - sza - ká - ja.
Jól tud - já - tok, ki - nek el - ső nap- ján
Jé - zus fel - tá - mad - ván dí - cső - ség - be.

2. Mária, Zsuzsánna,
Rebeka, Borbála,
Kegyes szüzek,
Keljetek fel ágyból,
Cifra nyoszolyából,
Mit alusztok?

3. Zöld plánták újulnak
Termőfák virulnak,
Virágoznak,
Még a madarak is,
Énekelnek ők is,
Vígadoznak.

4. Adjon Isten jókat,
Koronázzon sokat
Dicsőségbe;
Végre az egekbe
Vigye fel mennyekbe,
Fényességbe

2.

Sz.: Sík S. ford. D.: Gimesi gyűjt.

1. Áll a gyötrött Is-ten - a - nya, kin az ar-cát könnybe von - ja,
Úgy si - rat - ja szent Fi - át, úgy si - rat - ja szent Fi - át.

2. Gyász a lelkét meggyötörte, kín és bánat összetörte, tőrnek éle járta át, ·/·.

3. Ó mi nagy volt ama drága Szűzanya szomorúsága, egyszülött szent magzatán, ·/· .

4. Mennyit sírt és hogy kesergett, látván azt a nagy keservet, azt a nagy kínt szent Fián, ·/·.

5. Ki ne sírna, melyik ember, hogyha ennyi gyötrelemben látja lankadozni, ·/· ?

6. Ki ne sírna Máriával, hogyha látja szent Fiával szenvedni a szent szülőt, ·/· ?

B)2.11. melléklet: Húsvét vasárnap időpontjának kiszámítása

Egy egyházi zsinat 325-ben meghatározta a Húsvét időpontját: ez a tavaszi nap-éj-egyenlőség utáni holdtölte utáni vasárnap. A tavaszi nap-éj-egyenlőség márc. 21.-ére esik. Holdtölte 29,5 naponként van, vasárnap pedig hét naponként. Ezért elég széles skálán tolódhat előre-hátra Húsvét időpontja.

Számoljuk ki, hogy mi a Húsvét-vasárnap lehetséges legkorábbi és legkésőbbi időpontja!

a) Tegyük fel, hogy március 21. szombatra esik és holdtölte van. Ekkor a következő

vasárnap dátuma: .....

b) Ha március 20-án volt holdtölte, akkor a következő holdtölte időpontja: .....

Ekkor Húsvét vasárnapja egy héttel később, azaz..... -én lesz.

Ezért Húsvét vasárnapja a holdtöltétől függően.....hónap.....nap és

.....hónap .....nap közötti dátum lehet.

Segíthet az alábbi naptár-vázlat, melyen március és április van jelölve:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	

B)2.12. tanári melléklet: Húsvét vasárnap időpontjának kiszámítása

A helyes válaszok a tanár számára a B)2.11. melléklet kérdéseire.

Ha márc. 21-én a nap-éj-egyenlőség „pillanata” után még holdtölte is van, s ez a nap éppen szombat, akkor a következő nap, vagyis márc. 22. már Húsvét.

Ha azonban márc. 20-án volt holdtölte és a következő holdtölte éppen vasárnapra esik, akkor még egy hetet kell várni, s ebben az esetben ápr. 25. lesz Húsvét.

B)2.13. tanári melléklet: Széder-tál készítése

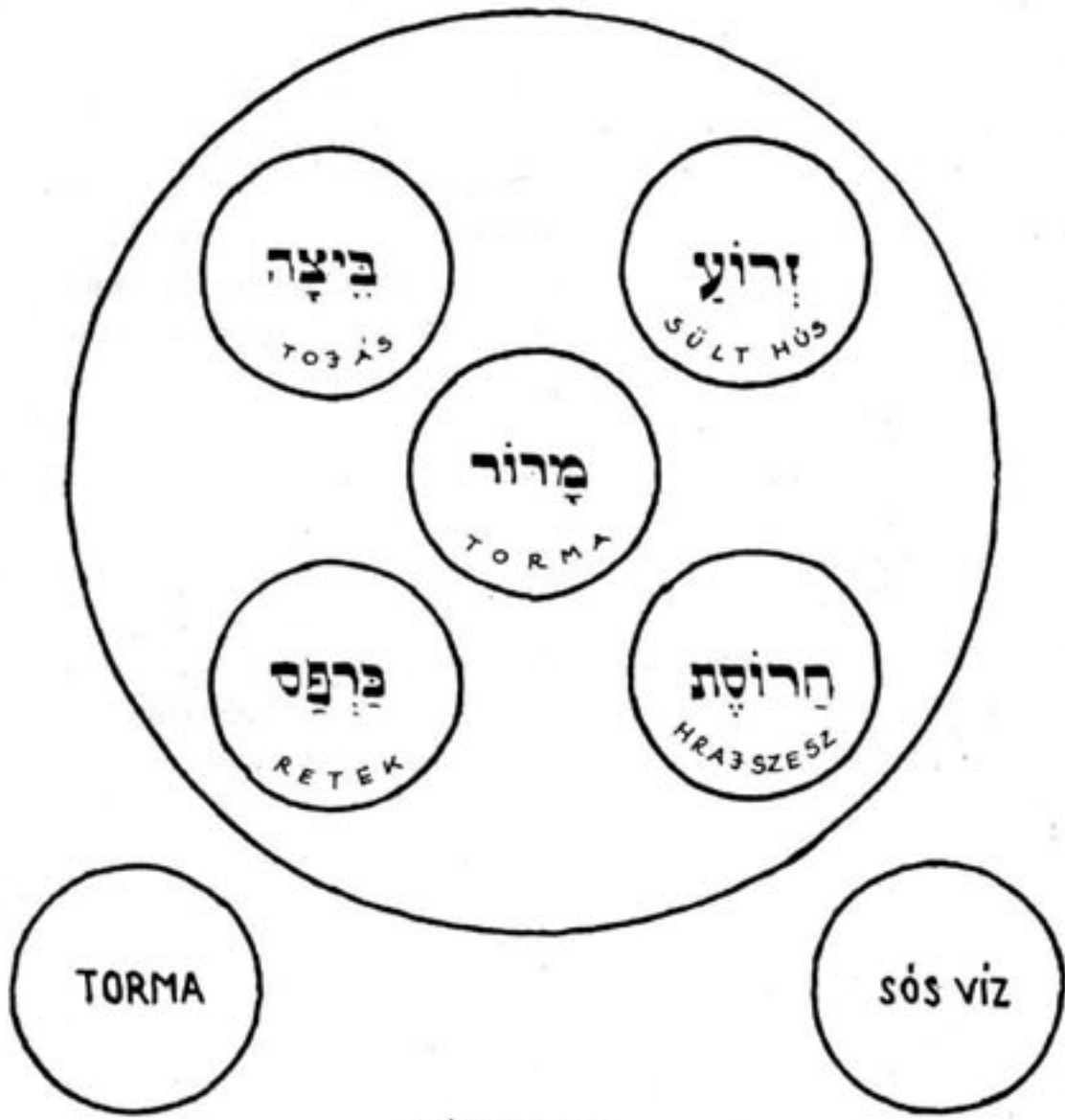
a) A Pészach a zsidók egyik legszentebb ünnepe. Héber nyelven 'elkerülést' jelent.

Pészach ünnepén a hívő zsidók – akik Egyiptomban rabszolgák voltak, s az onnan való menekülés emlékére – csak kovásztalan kenyeret (macca, vagy macesz) fogyasztanak, s az előző nap nagyon alapos takarítással minden kenyérmorzsát el kell távolítani a házból, amely kovással (vagy élesztővel) készült.

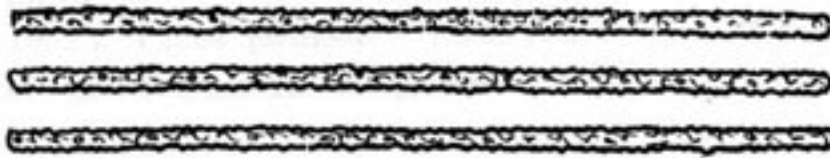
b) Pészach 7 napos ünnep (sőt: néhol 8 napos). Előestéje az ún. Széder-este, amely a zsidó családok életében az egyik legbensőségebb ünnep. Ekkor mindig megemlékeznek az Egyiptomból való kivonulásról („és beszéld el gyermekeidnek azon a napon mindazt, ami veled történt ...”), melynek az a lényege, hogy az Isten kimentette a zsidókat a szolgaságból. A Széder-esti vacsorának nagyon kifinomult, bonyolult szabályrendszere van, s minden részletnek jelképi jelentősége van. Négy pohár bor van az asztalon (melyből egy Illés prófétáé). Négy alkalmi étel van: hús, tojás, kovásztalan kenyér és valami keserű gyökér (pl. torma és retek). Egy almából, dióból és borból álló keverék is van ott, valamint sós víz.

A Széder-tál

Az ünnep beköszöntése előtt, a szépen megterített asztalon, melyen ünnepi gyertyák állnak, elrendezzük a szédertálat. Erre azokat a jelképes kellékeket helyezzük, amelyekre az est során szükségünk lesz. A tálra helyezett (fehér) vászon szalvétára kerül három kerek pászka (macesz), melyek együtt a zsidó népet jelképezik. A legfelső macesz tetején, a jobb felső sarokban helyezzünk el az egy darab parázson sült, csontos húst, rendszerint csirkenyakat; vele szemben, a bal felső sarokban egy keménytojást. A kettő közt középen lejjebb, reszelt torma és fejes saláta legyen, a jobb alsó sarokban legyen a chároszet (reszelt dió, alma és körte keveréke egy csepp borral leöntve), a bal alsó sarokban pedig a „karpász” (egy fej nyers hagyma vagy főtt krumpli. Van, aki erre a célra retket, zellert vagy petrezselymet használt). Lent, a tál alján pedig még egy adag torma van. Szokás a tálra üvegtálcában sós vizet is tenni. Mindegyik étel az ünnepnek és történelmi hátterének egy-egy mozzanatát jelképezi. Mindenkinek négy pohár bort – vagy mustot, esetleg szőlőlevet – kell innia a széderestén.

HÁROM MACESZ

פהו
ליל
ישראלי

3. nap: Lunáris naptárak – ünnepek II., önmegtartóztatás

Cél:

- a környezetünk iránti kíváncsiság felkeltése, fokozása
- kreativitás, rugalmas gondolkodás előhívása élményalapú feladatokkal

Kiemelt kompetenciák:

- Személyes

Önellátó képességek -befogadói-, önkifejezési készség

- Kognitív

Összefüggés-kezelő képesség

Problémamegoldó képesség

Kommunikatív kompetenciák – ábraolvasás, ábrázolás

- Szociális

Szociális kommunikáció

Együttélési képességek .kötődési-, kapcsolatkezelési-, csoportkezelő képesség

Tartalma:

- a Hold Föld rendszer megismerése
- a Hold mozgásainak megismerése
- modellezés
- a zsidó és iszlám naptár jellemzői
- vallási (ünnepi) önmegtartóztatások: Nagyböjt, Ramadan
- étkezési tilalmak

Eszközök:

- focilabda
- teniszlabda v. alma
- mérőszalag
- vízszintesre is állítható fényű asztali lámpa
- számítógép Internetes kapcsolódással
- forgó-korongos papírmodell a zsidó és keresztény naptár bemutatására
- egyéni és csoportos feladatlapok, mellékletek megfelelő példányszámban

Ráhangolás

a) *Kötetlen beszélgetés* a Hold látszó alakjáról, annak változásairól, a Holdhoz kapcsolódó hiedelmekről, vélekedésekről.

b) *Szóforgó*: ki mit tud a zsidó ünnepekről?

3.A) Föld-Hold modell

(Ajánlott időtartam: 65 perc)

3.A)1. A Hold keringése a Föld körül

Páros munka feladatlap alapján. (Ld. B)3.1. melléklet és B)3.2. tanári melléklet!)

Majd frontális ellenőrzés.

A Hold Föld körül keringésének modellezése. Méretek, távolságok, sebességek és idők kiszámítása.

3.A)2. Hold-fázisok, holdhónap

Csoportalakítás (4 fős) véletlenszerűen, ugyanazon kép szükséges számú példányának 4 részre vágásával és a kép összeillesztésével. Akármilyen kép jó, de annyi másolat kell belőle, ahány csoportot akarunk alakítani. (Témája alapján ajánljuk Csontváry: Sétakocsikázás holdfényben c. képét.)

Modellezés csoportonként, feladatlap segítségével. (Ld. B)3.3. melléklet!)

A Nap a Földről nézve mikor hogyan világítja meg a Holdat?

A feladatlap kitöltése után frontális megbeszélés, a kapott ábrák elemzése.

3.A)3. A Hold forgása saját tengelye körül

A feladatlapok páros vagy csoportos kitöltése után frontális megbeszélés.

a) A Hold forgásának modellezése testmozgással

Csoportos modellezés feladatlap alapján. (Ld. B)3.4. melléklet és B)3.5. tanári melléklet!)

A Hold Föld körüli keringésének és tengely-körüli forgásának kapcsolata. Annak megértése, hogy a Holdnak miért csak az egyik oldalát látjuk.

A feladatlap kitöltése után frontális megbeszélés.

b) A Hold túlsó oldala

Választható feladatok a helyszín lehetőségeitől és a diákok érdeklődési körétől függően.

Frontális kérdés: Mit gondoltok: honnan tudjuk, hogy mi van a Hold túlsó oldalán?

(Megoldás: Űrhajókról és műholdfelvételekről.)

Csoportmunka v. egyéni munka: Formázzák meg képzeletük alapján a Holdfelszínt. Ez történhet homok-terepasztal, papírmasé, gyurma, v. festés, rajz formában.

Készítsenek kiállítást az elkészült munkákból!

Páros v. csoportmunka:

A Holdon ismert személyiségekről, tudósokról elnevezett felszíni formákat találhatunk.

Keressünk rá példákat! (Ld. B)3.6. tanári melléklet)

Házi feladat v. időkitöltő:

Nézzetek utána, miről híresek ezek a tudósok!

3.A)4. Az év és a hold-hónap hosszának viszonya

A feladatlap páros kitöltése után frontális megbeszélés.

Páros munka feladatlap segítségével. (Ld. B)3.7. melléklet és B)3.8. tanári melléklet!)
Megadott adatok alapján kiszámítjuk, hogy egy (csillagászati) évben hány holdhónap van. A feladat során kiderül, hogy nem kapunk kerek számot, s ez fontos, mert ezért nehéz összeegyeztetni a Holdhoz és a Naphoz igazodó naptárakat.

3.B) Holdhoz igazodó naptárak

(Ajánlott időtartam: 70 perc)

3.B)1. Zsidó naptár

Szakértői mozaik

Megismerkedünk a zsidó naptár rendszerével, s azzal a megoldással, ahogyan a hold-ciklusokra alapozott hónap-rendszert összehangolják a csillagászati év hosszával. Megvizsgáljuk, hogy a zsidó ünnepek miért és mennyire változtatják a helyüket az évszakok szerint.

- A) A csillagászati év hossza és 12 holdhónap időtartama
- B) A zsidó naptár alapelve
- C) A zsidó naptár évszámozása
- D) A zsidó újév helyének változása

(Ld. B)3.9. melléklet és B)3.10. tanári melléklet!)

3.B)2. Iszlám naptár

Csoportos feladat.

A korábban alakított csoportok fele (tehát pl. 6 csoportból 3) az **iszlám év szerkezetével** és hosszával foglalkozik.

A csoportok másik fele pedig az iszlám vallás és **évszámozás** történetével. (Ld. B)3.11. melléklet és B)3.12. tanári melléklet!)

Tanulói kiselőadás. A csoportmunka után a csoportok szószólót választanak, az azonos témával foglalkozó szószólók egyeztetnek, majd elhangzanak a bemutatók.

Frontális munka. A csoportbeszámoló meghallgatása és megbeszélése után közös feladat: **Számoljuk ki, hogy a keresztény naptár szerinti 1622-ben volt-e az iszlám naptár 1000. éve!**

(Megoldás: Nem, mert ugyan 622 és 1622 között ezer év van, az iszlám évek „gyorsabban forognak” a naptárban, mint a keresztény évek. Tehát abban az évben az iszlám naptár 1000-nél nagyobb számot mutatott.)

3.C) Ünnepi böjt

(Ajánlott időtartam: 135 perc)

3.C)1. Mit tudunk a böjtről?

Beszélgető-kör: a vélemények, eddigi ismeretek felidézése, megbeszélése.

Emlékszel, mi a böjt? Mit tudsz róla? Mikor böjtölnek? Milyen hatása van a szervezetre? Egészséges-e böjtölni?

3.C)2. Hús nélkül

Csoportmunka feladatlap segítségével. A csoportok maradnak az előzők. A csoportvita után az összeírt ételekből közös lista készül a táblára (és a Kalandfüzetbe). A feladatlap többi kérdését közben megbeszéljük.

Megismerkedünk a keresztény nagyböjt alapjaival, hagyományaival, jelentésével. És megismerkedünk a Krisna-tudatúak étkezési szabályaival is. Megállapítjuk a hasonlóságokat. (Ld. B)3.13. melléklet és B)3.14. tanári melléklet)

3.C)3. Ramadan

Csoportmunka feladatlap segítségével.

Megismerkedünk az iszlám szent böjtjével, s azzal, hogy miben más az ő önmegtartóztatásuk böjt idején, mint a keresztényeké vagy a Krisna-tudatúaké. (Ld. B)3.15. melléklet és B)3.16. tanári melléklet)

3.C)4. Vegetarianizmus

Mit jelent a vegetáriánus étkezés? Ismersz-e valakit, aki így étkezik? Hallottál-e már olyan csoportról, ahol nem fogyasztanak húst? *Beszélgető-kör.*

Szerinted egészséges a vegetáriánus étkezés? *Sarkok.*

A pedagógus ne minősítse a véleményeket, hanem megfigyelőként, vitavezetőként vegyen részt. Miután elmondták véleményüket a tanulók, (lehetőleg 4 -5 fős) csoportokat alakítanak úgy, hogy ketten legyenek az igen, ketten a nem oldalról, ha van semleges álláspontú, akkor legyen ő az 5. tag.

3.C)5. Különleges étlapok összeállítása

a) Vendégfogadás

Képzeljétek el, hogy vallási böjt idején vendégeket fogadtok. Egy katolikust, egy muszlimot, egy Krisna-tudatút és egy vegetáriánust. Mivel kínálnátok őket, ha itt töltenének 2 napot? Állítsatok össze étlapot napi 3-szori étkezéssel.

Csoportmunka ötletbörzével.

A feladatnak különböző nehézségű változatai valósíthatók meg.

- Megadott ételek közül kell válogatni, s úgy ebédet ajánlani
- Vásárlási listát is kell készíteni.

- ❖ Egészen más feladat is kapcsolódhat ehhez; pl., ha elmegyünk közösen vásárolni, s csak hús nélküli termékeket választunk. Mire kell figyelni? (összetevők) Ez különösen jó módszer projekteknél, mert a külvilággal való kapcsolatot erősíti.
- ❖ Vagy ha rendelkezésre áll Internet kapcsolat, szervezzenek a tanulók kirándulást Krisna-völgybe. Tudják meg, milyen programokon lehet részt venni, hogyan közelíthető meg, mennyibe kerül. (www.krisnavolgy.hu)

b) A produktumok bemutatása

Étlapok, menüsorok, vásárlási listák, szétválogatott ételek bemutatása csoportszóvivő által. Kiállításuk a projekt faliújságra.

Az étlapokat úgy lehetne bemutatni, hogy egy másik csoport egy tagja játssza a vendéget, és non-verbális jelekkel elfogadja vagy elutasítja az ételt. Itt használhatunk drámajátékos elemeket, ill. felhívhatjuk a figyelmet a vendégekkel kapcsolatos helyes viselkedésre.

c) Igaz-hamis állítások kooperatív csoportban

Minden csoport megfogalmaz egy állítást a témával kapcsolatban. A többi csoport eldönti, hogy igaz-e vagy hamis.

d) Követő (házi) feladat

- **Kérdezd meg szüleidet, mi a véleményük a vegetáriánizmusról! Jegyezd fel projektfüzetedbe! VAGY**
- **Vannak-e különleges étkezési szokások a családban? – faludban? VAGY**
- **Ha van a környezetekben sajátos étkezési hagyományokat követő csoport, keresd fel őket, készíts riportot mindennapjaikról, elegeleikről!**

Mellékletek az egy hetes projekt 3. napjához

B)3.1. melléklet: Feladatlap: A Hold keringése a Föld körül

Eredeti modellünkben a Nap volt futball labda méretű, s a Föld borsszem. Ebben a rendszerben a Hold csak gombostűfej nagyságú lenne, ezért most más kicsinyítési arányt alkalmazunk. Most a Föld legyen focilabda méretű, ekkor a Holdat teniszlabda v. alma jelképezi! Ebben az esetben a Föld-Hold távolság a tényleges 384.000 km helyett csak kb. 8 méter.

a) Játsszátok el párosával, hogy hogyan kering 8 méteres távolságban a „focilabda-Föld” körül az „alma-Hold”!

b) Tételezzük fel, hogy lehetséges volna repülőgéppel elrepülni a Holdra. Számoljátok ki, hogy egy hangsebességgel repülő gép ezt az utat mennyi idő alatt tenné meg!

A sebesség az időegység alatt megtett út hosszát jelenti. Tudjuk, hogy a hang 330 m-t tesz meg egy másodperc alatt, ezt nevezzük hangsebességnek. A idő kiszámításához a megtett út hosszát (a távolságot) el kell osztani a sebességgel.

c) Két újhold között 29,5 nap telik el, ezt nevezzük holdhónapnak. A Hold gyakorlatilag körpályán kering a Föld körül, s ennyi idő alatt 2.610.636 km-t tesz meg.

Számoljátok ki, milyen sebességgel halad a Hold a pályáján!

d) Fakultatív házi feladat:

- Ha egy lámpát felvillantánk a Hold felszínén, annak fénye mennyi idő alatt érne a Földre? (Tudjuk, hogy a fény 300.000 km-t tesz meg 1 másodperc alatt.)
- Az első holdraszállás (Apollo-11 űrhajó) 1969. július 20-án (magyar idő szerint 21-én) történt. Milyen sebességgel haladt az űrhajó, ha tudjuk, hogy pontosan 3 napig tartott az út?

B)3/2. tanári melléklet: A Hold keringése a Föld körül

Helyes válaszok és magyarázatok a tanár számára a B)3/1. melléklethez

b) A szükséges idő: 13,47 nap, vagyis 13 nap és 11 óra

Kiszámítás: A hang 330 m-t tesz meg egy másodperc alatt. A megtett út hosszát (a távolságot) el kell osztani a sebességgel.

$$384.000 \text{ km} = 384.000.000 \text{ m.}$$

$$384.000.000 \text{ m} : 330 \text{ m/másodperc} = 1.163.636 \text{ másodperc} = 13,47 \text{ nap} = 13 \text{ nap } 11 \text{ óra.}$$

c) A Hold keringési sebessége 3687 Km/h, azaz kb. 1 km/másodperc.

$$\text{Kiszámítás: } 29,5 \text{ nap} = 708 \text{ óra.}$$

$$2\ 610\ 636 \text{ km} : 708 \text{ óra} = 3687 \text{ km/h}$$

$$3687 \text{ km/h} : 3600 \text{ másodperc} = 1,02 \text{ km/másodperc.}$$

d)

A fénysugár útjának időtartama 1,28 másodperc.

$$\text{Kiszámítás: } 384\ 000 \text{ km} : 300\ 000 \text{ km/másodperc} = 1,28 \text{ másodperc.}$$

Az Apolló űrhajó sebesség kb. 5333 km/h volt.

$$\text{Kiszámítás: } 384\ 000 \text{ km-t } 72 \text{ óra alatt tett meg. Így az (átlag)sebessége } 5333,3 \text{ km/h volt}$$

A Föld-Hold modell méreteinek kiszámítása:

	Átmérő			Földtől való távolság	
	km	„Föld-egység”	modell (mm)	km	modell (m)
Föld	12.800	1,00	280	0	0
Hold	3.480	0,27	75	384 000	8,3

A Hold átmérője a Föld átmérőjének 0,27-szorosa. Ezért a futball-labdának megfelelő modell 280 mm-es átmérőjének is a 0,27-szorosa kell. Ez $280 \text{ mm} \times 0,27 \sim 75 \text{ mm}$. Nagyjából egy teniszlabda, vagy alma.

A távolság kiszámításához a kicsinyítési arányt kell megállapítanunk. A valóságos átmérőnek, a 3.480 km-nek, azaz 3.480.000 m-nek a modellben 75 mm, azaz 0,075 m felel meg. A kettő aránya (kerekítve) 46.400.000. Ennyivel kell tehát osztani a 384.000 km-t, azaz 384.000.000 m-t. Az eredmény: 8,3 m.

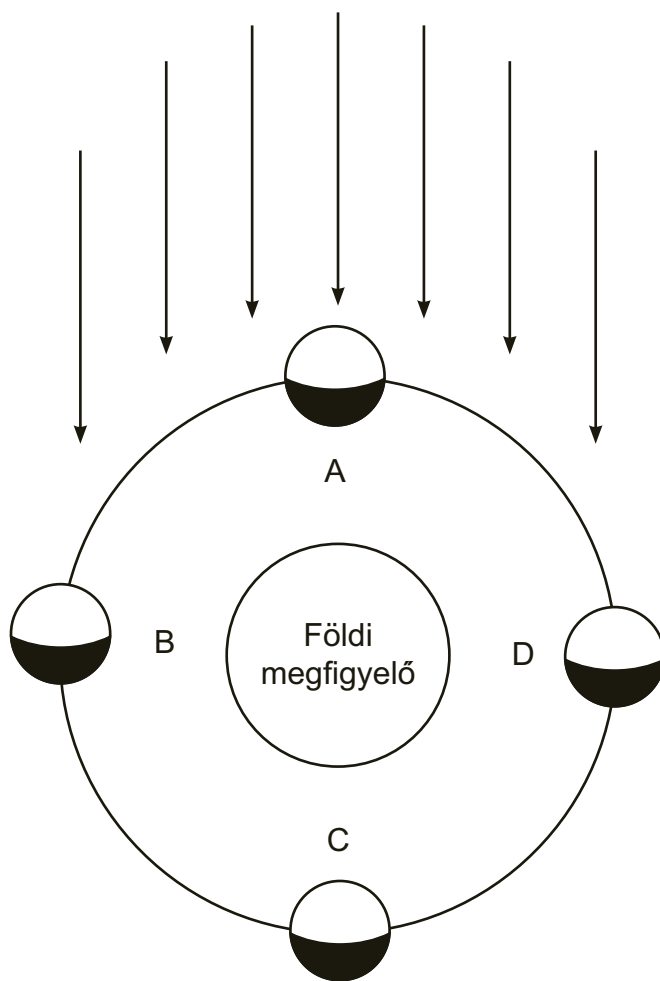
B)3/3. melléklet: Feladatlap: Hold-fázisok, holdhónap

A Hold 29,5 nap alatt kerüli meg a Földet. Keringése közben a Nap által megvilágított oldalából hol többet, hol kevesebbet látunk a Földről. Ez okozza a Hold látszó részének állandó növekedését, majd csökkenését.

Modellezés: Utánozd a Hold keringését és fényváltozásait!

A Holdat a Nap fénye világítja meg. Az elsötétített terem egyik sarkában egy erős fényű lámpát állítsatok az asztalra úgy, hogy vízszintesen világítson. A csoport egy tagja álljon a szoba közepére: ő lesz a földi megfigyelő. Társa – a labdával a kezében – kerülje meg a „Földet”. Szerepcsere ajánlatos.

Beszélje meg a csoport, hogy milyen alakokat láttak a megfigyelők a labda („Hold”) megvilágított félgömbjéből a különböző helyzetekben, majd rajzolják be az eredményt az alábbi ábrába!

A földi megfigyelő ezt látja:

A) Újhold	B) Első negyed	C) Telihold	D) Utolsó negyed

Annak alapján, amit berajzoltatok, indokoljátok meg, miért jó a növő holdat „Dagadó”, a fogyó holdat „Csökkenő” kifejezéssel jelölni?

Keressetek más, hasonlóan kifejező szavakat ugyanezekre a jelenségekre!

B)3.4. melléklet: Feladatlap: A Hold forgásának modellezése testmozgással

Csoportmunka: Modellezzétek testmozgással a Föld–Hold rendszer mozgásait! Figyeljétek meg a mozgásokat, és a levont következtetés alapján válaszoljatok a kérdésekre.

Rajzoljátok meg a Hold Föld körüli pályáját (kb. 3 m átmérőjű kört). Az egyik gyerek legyen a „Föld”, a másik a „Hold”. A kör közepén álló „Föld”-et úgy kerülje meg a „Hold”, hogy közben folyton arccal felé fordul. A csoport többi tagja a megfigyelő. Szerepcsere ajánlatos.

Kérdések:

a) Keringése közben a Hold forog a saját tengelye körül? .....

b) Ha igen, egy keringés alatt mennyit fordult meg a tengelye körül? .....

A Földről mindig csak a Hold egyik oldala látható.

c) Mi a köze ennek a ténynek a keringés és a tengely körüli forgás időtartamához? .....

B)3.5. tanári melléklet: A Hold forgásának modellezése testmozgással

Helyes válaszok és magyarázatok a tanár számára a B)3.4. melléklethez

a) Igen, a Hold forog a saját tengelye körül.

b) Egy holdhónap alatt tesz meg egy fordulatot.

c) Egyforma idő alatt kerüli meg a Földet és fordul meg a saját tengelye körül.

B)3.6. tanári melléklet: A Hold túlsó oldala

Információk a tanár számára

Legjobb, ha a gyerekek fénymásolt Hold-térképeken dolgoznak. Ha ilyen nem férhető hozzá, akkor az Internet segítségével szerezhetünk képeket:

- a Hold túlsó oldalának térképe (www.astronomie.info/calsky/Moon/index.html/3)

- a Hold látható oldalának térképe (www.astronomie.info/calsky/Moon/index.html/2)

A Hold felszíni alakzatainak névadói között magyarok is vannak. Pl. magyarokról elnevezett kráterek az alábbiak (a táblázatban a kráter átmérője, a földrajzi szélesség és hosszúság adatai is láthatóak):

	d	sz.	h.
Békésy	96 km	52°É	127°K
Bólyai	50 km	36°D	134°K
Eötvös	105 km	34°D	125°K
Hell	31 km	32°D	8°Ny
Hédervári	69 km	82° D	84°K
Kármán	210 km	45°D	175°K
Neumann	107 km	40°É	153°K
Szilárd	147 km	34°É	106°K
Zsigmondy	70 km	49°É	105°Ny

B)3.7. melléklet: Feladatlap: Az év és a hold-hónap hosszának viszonya

Tudjuk, hogy

1 év = 365,2 nap

1 holdhónap = 29,5 nap.

a) Számold ki, hány holdhónap van egy évben!

b) Tegyük fel, hogy adott év január 1. éppen az újhold kezdete. Március 1-én milyenek látjuk a Holdat?

B)3.8. tanári melléklet: Az év és a hold-hónap hosszának viszonya

Helyes megoldások a tanár számára a B)3.7. feladatlaphoz

a) 12.38 hold-hónap van egy évben

Számítás: $365,2 : 29,5 = 12,38$ holdhónap.)

b) Megint újhold van (vagyis éppen nem látjuk).

Számítás: január és február összesen 59 napból áll. Ez pontosan megegyezik két holdhónappal. Ezért március 1.-jén ismét újhold kezdődik.)

B)3.9. melléklet: Zsidó naptár

A szakértői mozaik csoportjai számára készült leírások:

A) Már kiszámoltuk, hogy az év és a holdhónap hossza milyen bonyolultan viszonyul egymáshoz. Bonyolult feladat tehát olyan naptárat tervezni, amely igazodik a hold járásához, ugyanakkor figyelembe veszi a Nap körül keringő Föld éves ciklusait is.

Hány nappal rövidebb 12 holdhónap, mint egy év?

Mennyivel tér el a mi hónapjaink hossza a hold-hónaptól?

B) A zsidó naptár alapvetően hold-naptár, azaz a Hold-ciklusok szerinti hónapok képezik az alapját. Minthogy a Hold-ciklus 29 és $\frac{1}{2}$ nap, a zsidó hónapok – ezt kiátlagolva – váltakozva 29 ill. 30 naposak. Ugyanakkor igazodik a zsidó év a csillagászati év hosszához is oly módon, hogy meghatározott években az egyik 29 napos hónapot megduplázzák. Így hosszabb távon az egyes hónapok nagyjából az év ugyanazon szakaszára esnek.

Számoljuk ki, hogy hány naposak a zsidó naptár „rövid” és szökőévei!

C) A zsidó naptár kezdőpontja különleges. Az Ószövetség leírásai alapján kiszámolták hogy mikor lehetett a Mózes I. könyvében leírt Teremtés. Azt kapták, hogy i.e. 3761.-ben kezdődött. Így adódik, hogy i.sz. 2000 ezek szerint a zsidó naptárban 5760 volt.

Számoljuk ki, hogy most hányadik évet ír a zsidó naptár!

D) A zsidó naptár 6 db 29-napos és 6 db 30-napos hónapból áll. Ez összesen 354 nap, tehát rövidebb a csillagászati évnél. Ezért a zsidó Újév (azaz Tisri hó 1.) a keresztény naptár szerint fokozatosan előbbre-előbbre tolódik. Bizonyos években azonban beiktatnak egy 13. hónapot, s ekkor az Újév visszakerül „későbbi” időpontjára. Így a zsidó Újév mindig szept. 6. és október 5. közé esik.

Mindig azonos évszakra esnek-e a zsidó ünnepek?

A forgó-korongos modell segítségével játszunk el, hogy ha idén okt. 5.-re esett a zsidó újév, akkor jövőre és azután hova esik.

B)3.10.: tanári melléklet: Zsidó naptár

Helyes válaszok és szakmai kiegészítések a tanár számára a B)3.9. feladatlaphoz

Helyes válaszok:

- A) 11 nappal.
A februárt nem számítva 0,5 vagy 1,5 nappal.
- B) 354, illetve $354+29 = 383$ naposak.
- C) Minthogy 2000-ben a zsidó naptár 5760-at írt, ehhez hozzá kell adni, amennyivel túlhaladtuk a 2000. évet.
- D) Nagyjából igen, hiszen csak 1 hónapos az „ingadozásuk”.
11 nappal előbbre, azaz szept. 24-re.

Szakmai kiegészítések a zsidó naptárhoz

A zsidó naptárban 19 éves ciklusok vannak, s minden 3., 6., 8., 11., 14., 17. és 19. év szökőév, amelyben nem 12, hanem 13 hónap van.

A hónapok neve és hossza napokban: Niszán (30), Ijjár (29), Sziván (30), Tammúz (29), Áv (30), Elul (29), Tisri (30), Marhesván (29), Kiszlév (30), Tévet (29), Sevát (30) és Ádár (29). Ezek közül a 12. hónap – Ádár – annyiban különleges, hogy a szökőévekben ezt duplázzák meg; ilyenkor tehát két Ádár hónap van egymás után. E kettő közül a másodikat tekintik az „igazinak”, ezért az erre a hónapra eső ünnepeket a második Ádár hónapban ülik meg.

B)3.11. melléklet: Iszlám naptár

I.) Az iszlám év szerkezete. Az iszlám követői (a muszlimok) is hold-naptárat használnak, tehát – a zsidókéhoz hasonlóan – 29 és 30 napos hónapok váltakoznak a naptárjukban. Ők azonban – ellentétben a zsidókkal – nem iktatnak be szökő éveket, ezért az iszlám év kezdete állandóan előbbre tolódik. Az iszlám naptárban tehát „gyorsabban” telnek az évek, mint a keresztény vagy zsidó naptárban.

**Számoljuk ki, hogy egy iszlám év hány nappal rövidebb egy keresztény (nem szökő) évnél!
Számoljuk ki, hogy nagyjából hány (keresztény) év alatt „nyer” egy évet az iszlám naptár!**

II.) Az iszlám évszámozás. Az iszlám megalapítója, Mohamed 571-ben(?) született Az Arab félszigeten lévő Mekkában. Gyermekként hol pásztorkodott, hol kereskedelmi utakra kísérték el a rokonait. Később maga is kereskedett, így sokat utazott. Negyven éves kora körül feltámadt benne a vallásos küldetés tudat; 610-ben visszavonult egy barlangba meditálni, ahol megjelent neki Allah küldötte és közölte vele, hogy ő Allah prófétája. Mohamed ekkor csodálatos módon egy csapásra tudott olvasni. (Addig – mint társai legtöbbje – ő is analfabéta volt.) Allah egyedülvalósága egyre erősebb meggyőződésévé vált, s ebben a hitében előbb családtagjai, majd néhány más család is osztozott.

Minthogy az új hit iránti ellenszenv miatt egyre több ellensége lett Mekkában, Mohamed 622-ben – híveivel együtt – kivonult Mekkából Medinába. Itt erősödött meg az iszlám közösség, itt alakultak ki az iszlám szokások, szabályok. A Medinába való átköltözés volt az ún. *Hidzsra* (azaz 'futás, menekülés'). Ez a nap lett a mohamedán időszámítás kezdő napja, tehát az iszlám naptárban az 1. év megegyezik a keresztények 622. évével.

Ki, mikor és hol alapította meg az iszlám vallást?

Kiegészítő, szorgalmi, otthoni feladat:

Számoljuk ki, hogy most hányadik évét írhatja a mohamedán naptár!

(Megoldás: 2005-ben a mohamedán időszámítás kezdete óta 1383 év telt el a keresztény naptár szerint. A mohamedán évek azonban „gyorsabban” mennek, méghozzá a keresztény, azaz csillagászati év és a mohamedán év hossza arányában. Ez pedig $365,2 \text{ nap} / 354 \text{ nap} = 1,0316$. $1383 \times 1,0316 = 1426,7$ év, tehát 2005-ben a mohamedán naptár szerint 1426 illetve 1427 van.)

B)3.12. tanári melléklet: Iszlám naptár

Megoldások a tanár számára a B)3.11. mellékletéhez.

I: Az iszlám év szerkezete

Az iszlám év 11 nappal rövidebb, mint a keresztény (nem szökő) év.

Az iszlám naptár nagyjából 33 (keresztény) év alatt „nyer” egy évet.

II. Az iszlám évszámozás

Az iszlám vallást Mohamed alapította meg 622-ben, Medinában.

B)3.13. melléklet: Feladatlap: Hús nélkül

a) A Húsvétot megelőző keresztény Nagyböjt – Jézus pusztai böjtölésére emlékezve – több mint egy hónapig tart. Főleg a katolikus hívők tartják, s ilyenkor húst nem esznek.

Készítsetek listát olyan ételekről, amelyeket ilyenkor is szabad fogyasztani!

A Nagyböjt mindig szerdán kezdődik.

Mit gondoltok: melyik napnak a népi neve „húshagyó kedd”?

b) A Krisna-tudatúak – egy indiai eredetű vallás követői – az erőszak-nélküliség tanítását követik. Ezért nem fogyasztanak olyan ételeket, amelyek megszerzése fájdalom-okozással, erőszakkal jár. Állatot tehát nem ölnek, ezért húst (és tojást) nem esznek. Viszont a tejet, s az abból készített termékeket (vaj, túró, sajt, joghurt stb.) fogyaszthatják, s ily módon állati eredetű táplálékhoz is hozzá jutnak.

Gondolkozzatok azon, hogy a tojást miért tiltja a vallásuk, s a tejet miért nem.

Láttok-e összefüggést a Krisna-tudatúak étkezése és a között, hogy Indiában a tehén szent állat?

B)3.14. tanári melléklet: Hús nélkül

Magyarázatok és helyes válaszok a tanár számára a B)3.13. mellékletéhez.

a) „Húshagyó kedd” a böjt kezdete előtti nap neve, hiszen ezután „elhagyják” a húst az étkezésből.

b) A tojás születő élet lehet, ezért elfogyasztása állat megölését jelentheti. A tejet viszont az állatok bántása nélkül is megkaphatjuk.

A fentiek miatt a tejtermékek fontosak az indiaiak táplálkozásában, azt pedig a tehén adja.

B)3.15. melléklet: Ramadan

Az iszlám naptárban Ramadán a vallási böjt hónapja. (Ebben a hónapban történt meg a Korán kinyilatkoztatása.) Ramadan idején egy hithű muszlim napkeltétől napnyugtáig nem vesz magához sem ételt, sem italt. Ilyenkor napnyugta után kezdődik az élet egy mohamedán városban. Akkor nyitnak ki a boltok, a vendéglők, akkor mennek az emberek a barátokhoz látogatóba.

- a) Ramadán nem kötődik évszakhoz, bármely (keresztény) hónapra eshet. Miért?**
- b) Melyik évszakban lehet a legnehezebb kibírni egész nap étel és ital nélkül?**

B)3.16. tanári melléklet: Ramadan

Megoldások a tanár számára a B)3.15. mellékletéhez

- a) Mert a mohamedán év rövidebb a csillagászati évnél, ezért Ramadan hónap is folyamatosan előbbre tolódik.
- b) Nyáron lehet a legnehezebb, mert akkor akár 16 óra is eltelhet napkeltétől napnyugtáig.

4. nap: Hagyományok és új elemek együttélése

Cél:

- betekintés a miénktől eltérő távoli és közeli kultúrák valóságába mind a hétköznapi, mind rendkívüli események napok tükrében
- a jelenben is élő hagyományok és új elemek együttes jelenlétének nem idealizált bemutatása
- a velünk élő „másságokkal” új szempontú találkozások
- rugalmas gondolkodás előhívása élményalapú feladatokkal

Kiemelt kompetenciák:

- *Személyes*

Önfejlesztési motívumok – önmegismerés, önértékelési késztetés

Önkifejezési készség

- *Kognitív*

Kommunikatív kompetenciák – olvasás, fogalmazás

Motívumelsajátító képesség (attitűdváltás)

- *Szociális*

Szociális kommunikáció (főként érzelmi)

Együttélési képességek-kapcsolatkezelési-, csoportkezelő képesség

Tartalma:

- a projekt előző részeihez kapcsolódva egy, a miénktől eltérő időfelfogás megismerése szituációs formában, megélő-megértő játék keretében
- hazánkban élő különböző kisebbségek – roma csoportokról alapvető információk dramatikus feldolgozással
- a menekültek helyzetéről adatgyűjtés, feldolgozás és egy ünnep megismerése, megjelenítése

Eszközök:

- mellékletek szövegei, szerep, szituáció leírásai,
- papír, íróeszköz
- négyzethálós papír és ceruza minden csoportnak, és egy osztályjogi táblához csomagolópapír az előre ráírt jogokkal
- magnó v. CD lejátszó, zenék, hangszerek használata
- kaland füzet

4.A) Időkezelés Kelet-Afrikában

(Ajánlott időtartam: 45 perc)

1. 1. Előkészítés, ráhangolás

a.) Soroljatok fel helyzeteket, amikor sietni szoktatok, és izgultok, hogy elkéstek.

Ötlebtörze: élmények, szituációk felidézése a sietéssel, időbeosztással kapcsolatban.

b) Mit szólnának a szüleitek, rokonaitok, ha nem érnétek haza vagy egy megbeszélte látogatásra nem érnétek oda időben, csak több órával késéssel?

Megbeszélés: egyes esetek, szokások, viselkedések felidézése az időkezeléssel, pontossággal, aggodással kapcsolatban.

1. 2. Új tartalom kibontása

a) Egy utazási szituáció feldolgozása kétféle változatban. (Ld. B)4.1. melléklet) Kiscsoportok alakulnak, és kiosztják a szituáció leírásokat. 4-5 fős csoportokba rendeződve alkotnak a tanulók egy utazó csoportot.

Szituációs játék kiscsoportokban: a leírás elolvasása után megbeszélik a szituációt, elosztják a szerepeket, kommunikációs fordulatokat, megtervezik az előadást, majd minden csoport eljátssza a maga történetét.

b) Ha nem szeretnék eljátszani, megbeszélik a viselkedéseket, lehetséges elhangzó beszédhelyzeteket, és egy megbízott „mesélő” tolmácsolja ezeket, illetve a csoport hozzáfűzni valót.

c) *Vita:*

A tanulók a kétféle időfelfogás képviselőiként próbálják azok lényegét, előnyeit és hátrányait a másik féllel megértetni, előzetes megbeszélés, vita és meggyőzési stratégia kidolgozásával.

1. 3. Összegzés, új ismeretek alkalmazása, értékelés

a) A kiscsoportok összegyűjtik élményeiket, véleményüket, benyomásaikat az általuk és a másik csoport által előadott szituációról. Összegzik, mit tudtak meg az idő kezeléséről, milyen különbségeket láttak az általunk megszokott viselkedések és egy másik kultúra képviselőinek viselkedése között. Mit gondolnak, melyik az egészségesebb, miért, és melyik időkezelési szokást tudnák inkább követni, miért? Baj-e, hogy különbözőképpen gondolkodnak az emberek időről a világ különböző tájain?

Kiscsoportos vita, közös produktum készítése: a feladat, a kérdések szóban megvitatása után közös fogalmazást készítenek.

b) A tanulók naptár segítségével készítsenek három napra időbeosztást, amibe belekalkulálják a járművek miatti elcsúszásokat is. Tervezzenek a várakozási „holtidőkre” tevékenységet, és gondolkodjanak, kivel, miről beszélgetnének legszívesebben olyankor.

Páros munkaforma: egy saját naptár három napjának lerajzolása, időpontok és tevékenységek beírása előzetes egyeztetés alapján.

4.B) Egyén, csoport, történetek

(Ajánlott időtartam 90 perc)

Ajánlás a ráhangoláshoz, előkészítéshez:

A foglalkozás előtt a tanulók házi feladatot kapnak: tájékozódjanak, hogy családjuk honnan jött, melyik vidékről, országrészből – esetleg országhatárokon kívülről – származnak szüleik.

A feladatot ne tegyük szigorúan kötelezővé, ne kényszerítsük a tanulókat arra, hogy számukra esetleg kényelmetlen, kellemetlen szituációt éljenek meg otthon vagy az iskolában családjukkal kapcsolatban. Csak az végezze el, aki szívesen, zökkenő nélkül teszi, és van kedve megosztani a többiekkel egy-egy információt.

2.1. Előkészítés, ráhangolás: Voltál-e már új gyerek?

Mesélj el egy olyan helyzetet a párodnak, amikor te új voltál valahol!

A tanulók visszaidéznek olyan emlékeket, amikor új helyre, új helyzetbe kerültek, ismeretlen környezetbe kellett beilleszkedniük, újak voltak maguk is mások számára (óvoda, iskola, tábor, sportfoglalkozás, szakkör stb.)

Háromlépcsős interjú: A,B,C,D jelek kiosztása

- „A” tanuló elmondja élményét „B” tanulónak, „C” → „D”-nek
- „B” tanuló elmondja élményét „A” tanulónak, „D” → „C”-nek
- „A” tanuló elmondja a „B”-től hallottakat „C”-nek és „D”-nek - „B” figyel és ellenőrzi
- „B” tanuló elmondja a „A”-tól hallottakat „C”-nek és „D”-nek - „A” figyel és ellenőrzi
- „C” tanuló elmondja a „D”-től hallottakat „A”-nak és „B”-nek - „D” figyel és ellenőrzi
- „D” tanuló elmondja a „C”-től hallottakat „A”-nak és „B”-nek - „C” figyel és ellenőrzi

2.2. Kibontás: Történetek

A tanulók az interjúk közül válasszanak ki egy történetet, elevenítsék fel és beszéljék meg, hogyan játszanák el.

2.3. Összegzés, értékelés

Készüljenek fel a kiválasztott történet előadására, majd minden csoport játssza el a többieknek.

4.C) Kiről szól a mese?

(Ajánlott időtartam: 45 perc)

3.1. Meseolvasás

A tanulók elolvassák Bársony János ...meséjét (lsd. 4.2.melléklet) A szöveget csak a történet tanulságáig kapják meg, a végét majd később olvassák el az összegző feladatnál. Ezt ne jelezzük nekik előre, a mese használható így is.

3.2. Tanulságok gyűjtése

Kiscsoportokban megbeszélik, majd minden csoport megfogalmaz és lejegyez öt tanulságot.

3.3. Hasonló helyzetek, hasonló emberek

A tanulók megkapják a teljes mesét, a tanulságokkal együtt, a csoportok összevetik saját gondolataikkal és megbeszélik a többi csoporttal is.

Fontos, hogy világossá váljon számukra: ez a gyerek is új helyzetben van, ahogyan már ők is voltak, mert mi emberek, gyerekek bizonyos dolgokban nagyon is hasonlóak vagyunk, még akkor is, ha egészen másnak látszunk.

4.D) Ki a magyar?

(Ajánlott időtartam: 45 perc)

4.1. Család a térképen

A tanulók egy nagy térképen jelölik be gyurma segítségével, hogy honnan való a családjuk, milyen területek, vidékek, országok jöttek szóba, mikor otthon utánanézett ennek. Akik nem akarták a házi feladatot teljesíteni, azok egyszerűen megmutatják, most hol élnek.

4.2. Ki a magyar?

A tanár felolvassa a magyarság fogalmáról, sokszínű történelmi és etnikai összetevőinkről szóló szöveget. (ld. 4.3. melléklet)

B)4.2. melléklet: Bársony János....

4.E) Menekültek Magyarországon: a nemzetközi „Harvest festival”

(Ajánlott időtartam: kb. 70 perc)

5. 1. Előkészítés, ráhangolás

Irányított beszélgetés: a téma felvezetése saját majd mások szempontjainak megközelítésével.

a) Soroljatok fel dolgokat, amit szerettek csinálni!

b) Soroljatok fel dolgokat, amit szeretnétek, de nem tehetitek! Mi gátolja, miért nem lehet megvalósítani?

c) Hallottatok már más gyerekekről, más országokban, akik valamiben korlátozva vannak? És azokról, akik nem élhetnek a hazájukban? Mondjatok példákat! Honnan hallottatok erről?

5. 2. Bepillantás az emberi jogokba, kapcsolása a menekült kérdéshez

Játék: „Jogi amőba” (Ld. B)4.4. melléklet)

Eszközök: négyzethálós papír és ceruza minden csoportnak, és egy „Állítások” tábla (Ld. B)4.5. melléklet) nagyban kitéve, hogy jól látható legyen, vagy minden tanulónak kiosztva egy másolata. A jogi táblán különböző jogok, gyerekjogok vannak felsorolva (lásd példákat alább), a tanár maga is írhat fel ilyeneket osztályának összetételéhez, témában való tájékozottságához mérten.

5. 3. A menekültek: mit jelent a szó, kik azok, miért, honnan, hová menekülnek?

Szöveg olvasása, értelmezése egyénileg majd megbeszélés párban (Ld. B)4.6. melléklet!)

5. 4. Készítsetek táblázatokat az ENSZ felmérések tényei, adatai alapján!

(Ld. B)4.7. melléklet)

Kiscsoportos munka: a csoporttagok sorban felolvasnak egy-egy adatot, majd közösen megtervezik a táblázatokat. Egy rajzoló megrajzolja, és egy jegyző beírja az adatokat.

5. 5. Az amőba játékban szereplő jogok közül melyek kapcsolhatók a menekültek helyzetéhez, melyek sérülnek leginkább a menekültek esetén?

Listakészítés kiscsoportban

Ablak: információk rendszerezése, az egyes tagok és a kiscsoportok véleményének összegyűjtése. 4+1 részre osztott lap, az egyes részeket megszámozzuk (1,2,3,4, a középső rész üresen marad). A megfelelő számmal ellátott részbe jegyzi fel a csoport azt a véleményt, tulajdonságot, dolgot, tényt, amit 1,2,3, illetve 4 csoporttag gondol. A középső részbe a konszenzussal hozott csoportvélemény kerül.

5. 6. Menekültek Magyarországon

Tekints vissza az előző adatokra! Melyik földrészről, országokból kell a legtöbb embernek elmenekülnie? Vajon milyen okok miatt?

Csoportos megbeszélés: az előző információk, szöveg, adatok felidézése és vonatkoztatása a kérdésre, összekapcsolása önálló véleményalkotással

5. 7. „Harvest Festival” egy afrikai szertartás, mint közösségi ünnep

Ismertető szöveg segítségével képzeljétek el az afrikaiak által kezdeményezett, mára nemzetközivé átalakuló ünnepséget, az Aratási Fesztivált. (Ld. B)4.8. melléklet)

Szöveg feldolgozása egyéni olvasás után az előzetes kiscsoportokban *szóforgó*, majd csoportos szóforgóval megbeszélés.

5. 8. Összegzés, új ismeretek alkalmazása, értékelés

a) Képzeljétek el, hogy új gyerek érkezik az osztályba, iskolába, aki valószínűleg még magyarul sem beszél. Kiderül, hogy menekült. Hogyan segítenének neki a beilleszkedésben? Beszéljétek meg, és készítsetek tervet!

Páros szóforgó: majd kiscsoportok közös megbeszélése: empátia, szituáció elképzelése, figyelem konkrét problémára, helyzetre irányítása.

b) Saját történet, esemény (akár az osztály napi élményeiből, történetéből, éppen időszerű eseményeiből) elmondásának megtervezése „ngoma” formájában, amelyet majd a hosszabb projekt ideje alatt, vagy egy adandó ünnepi alkalommal előadnak. Érdemes összekapcsolni az aratási ünnep egyes mozzanataival, például a gyümölcs és gabona bemutatásával, majd fogyasztásával.

Csoportos megbeszélés, projekt tervezés: a kiscsoportok összeülnek és egyeztetik elképzeléseiket.

Mellékletek az egy hetes projekt 4. napjához

B)4.1. melléklet: Időkezelés Kelet-Afrikában

1.) változat

Mit csinálnál, ha...?

Képzeljétek el, hogy valahova elindultok, de késik a járművetek. Ennek következtében lekésítitek a csatlakozást is, és meg kell várni a következő továbbinduló buszt, ami csak egy óra múlva visz tovább. Akkor viszont bejelentik, hogy a járművetek sajnos nem tud tovább indulni. Tovább kell várni, míg megjavítják, vagy kaptok egy másik járatot. Ez azonban beláthatatlan ideig tart. Tudjátok, hogy már nagyon várnak benneteket azok, akikhez látogatóba indultatok. Sehogy sem tudjátok azonban értesíteni őket, hogy nincs semmi baj, csak a közlekedés ördöge lépett közbe. Már ti is aggódtok, hogy hogyan tovább, és főleg azért, mert nem tudják hol maradtok ennyi ideig. Milyen egy ilyen szituáció számotokra, amikor sietnétek, de nem tudtok? Mit éreznétek, mit gondolnátok, mit mondanátok az útitársaitoknak? Mivel töltenétek el a hosszú várakozási idő? Beszéljétek meg, fogalmazzátok meg gondolataitokat és játsszátok el!

2.) változat

Képzeld el...

Kelet-Afrika egy országában, Tanzániában vagytok. A közlekedés sokszor nehézkes, a ti buszotok is éppen lekésítette a járatot, ami továbbindul arra helyre, ahová látogatóba indultatok. Meg kell várni a következő továbbinduló buszt, ami csak egy óra múlva visz tovább. Akkor viszont bejelentik, hogy a járművetek sajnos nem tud tovább indulni. Tovább kell várni, míg megjavítják, vagy kaptok egy másik járatot. Ez azonban beláthatatlan ideig tart. Tudjátok, hogy már nagyon várnak benneteket azok, akikhez látogatóba indultatok. Mivel azonban helyi lakosok vagytok, nem estek kétségbe egy kis késés miatt, és nem aggódtok a titeket várók miatt sem. Ehelyett inkább beszélgetésbe elegyedtek a többi utassal, és a buszállomás körül jövő-menő, nézelődő környékbeliekkel is. hozzájuk hasonlóan kiültök egy kicsit sütkérezni, és nyugodtan megbeszélitek a napi eseményeket, az időjárást, a munkával, családdal kapcsolatos dolgokat. Ellátogattok a közeli fodrászatba, ahol mindig van valami új hír, és mindig lehet valakivel társalogni. Már nem is gondoltok arra, milyen sokat kell várni, és milyen unalmas. Nem lesztek feszültek, idegesek akkor sem, mikor végül kiderül, hogy nem fog elindulni a busz, és több jármű már nem indul aznap az úti cél felé. Lassan érdeklődni kezdtek, hol lehet szállást kapni, vagy mi megy abba az irányba. Mikor végül befut egy teherautó, szépen sorban felmáshoztok hátul a platójára, miközben mosolyogva nyugtatjátok meg útitársaitokat is szuahéli nyelven, hogy „pole-pole”. Ez azt jelenti, hogy nincs semmi baj, csak lassan, nyugodtan, nem kell kapkodni.

Amikor aztán több órás rázkódás, majd hosszas hegymászás után végre délután négy óra helyett késő éjszaka megérkeztek, vendéglátóitokon nyoma sincs aggodalomnak, hiszen sejtették, hogy az idő csúszott el egy „kicsit”.

Próbáljátok meg nem a saját szemetekkel nézni ezt a szituációt és játsszátok el, vagy fogalmazzátok meg, mit gondoltok róla!

B)4.2. melléklet: Bársony János...

Milyenek a kínaiak, milyenek a magyarok?

- Mámikám, azt mondta a tanítónk, hogy holnap új gyerek jön az osztályba. Egy kínai fiú. Mondd el, kérlek, milyenek a kínaiak, mert én nem tudom.
- Mozolkám, nagyon nehéz kérdést tettél fel, de talán megérted a dolgot, dédnagyapám egyik történetéből.

Amikor még szekéren, sátorokkal vándoroltak a régiek, a rokonaink között volt egy fiú, úgy hívták, hogy Joka. Amikor a szülei egy nagy ország határpóznájához értek a kocsijukkal, kipányválták a lovakat, letáboroztak a nagy hegyek között, és az öregek leültek beszélgetni a tűz mellé. Joka még nem volt nagyfiú, de odabújt nagyapja mellé és kérdezgette.

- Hova jöttünk most Papu? Kik laknak ebben az országban?
- Bizony, kisunokám a magyarok országához érkezünk. Tíz éve nem jártunk erre. Akkor éppen háborúztak itt, azért mentünk békésebb tájakra rézedényeket, csengőket készíteni, élelemre, ruhára cserélni.
- Papu, milyenek azok a magyarok?
- Meglátod majd Joka, csak jól jegyezd meg magadnak, hogy a többieknek is el tudd mondani, ha visszajövünk, mert minket előre küldtek, hogy nézzünk széjjel, keressük meg a rokonokat.

És úgy is lett. Másnap reggel feltarisznyáztak és ketten útnak indultak. Mentek, mendegéltek, majd egy faluhoz értek. Az út mellett a földön éppen emberek dolgoztak, búzát arattak. Papu illendően köszöntötte őket.

- Adjon Isten jóemberek! Látom, nagy munkában vannak! De már nagyon elcsorbultak a kaszáik sok a vágástól. Így nem végezhetnek estig. Na nem baj, itt van nálam a szekéren a köszörűm, én megélezem gyorsan, úgy jobban megy majd a munka.

Így is lett. Papu munkához látott, Joka segített és közben még énekelgettek is. Az aratók addig leültek az árnyékba pihenni, szalonnát, kenyeret enni. Illendően megkínálták Paput és Jokát is. A kiélezett kaszákkal már gyorsan, örömmel ment a munka. Az emberek énekelgettek, és tréfálkoztak. Mire beesteledett készen is voltak a kaszálással. Paput és Jokát is magukkal hívták a faluba, vacsorát, éjjeli szállást, úti elemózsiát adtak nekik, még Murgu lovuknak is került zab a jászolba. Este lefekvéskor Papu megkérdezte Jokát:

- Na mit láttál kisunokám, milyenek a magyarok? - Szerencsére olyanok, mint mi, meg a románok, amerre eddig jártunk: udvariasak, kedvesek jószívűek, vendégszeretők, vidámak, énekelnek munka közben, ha jól megy nekik. Megbecsülik a másik embert.

Másnap reggel megint útnak indultak. Egy városhoz érkeztek. Betértek a fogadóba és leültek a sarokba vacsorázni. Rövidesen vidám úri társaság érkezett a fogadóba. Bort rendeltek, vigadoztak, énekelgettek. Egyikük észrevette a sarokban Papuékat és oda szólt:

- Hej, te cigány! Nincsen nálad hegedű? Mit sem ér a mulatság muzsikaszó nélkül! Papunál nem volt hegedű, de volt tárogatója, amivel elfújta az urak nótáit. Joka meg dobolt hozzá a csörgődobján. A végén az emberek kimulatták magukat, pénzt adtak Jokáéknak, élelmet, meg bort. A fogadós szállást kínált és kérte Paput, hogy másnapra is maradjanak. De hát még nagy út állt előttük. Este Papu megint megkérdezte Jokát: - Na, milyenek a magyarok kisunokám?

- Szerencsére olyanok, mint mi, meg a románok: szeretnek mulatni, ha isznak, akkor kicsit durvák, de jóérzésűek, bőkezűek, szép dalaik vannak.

Másnap reggel megint elindultak. Útközben felkérkedett a kocsijukba egy fiatalasszony. Elmondta, hogy a férje katona, őt megy meglátogatni a laktanyába. Már két napja úton van. A falujuk bírója a nagygazda fia helyett vitette el a férjét katonának, mert ők szegények, a nagygazda pedig pénzt adott a bírónak. Lassanként megérkeztek az újabb városba a laktanyához. A fiatalasszony odament az őrséghez, hogy hívják oda a férjét, akit őt

hónapja nem látott. De az őrparancsnok durván elzavarta: - Most nincs látogatás, majd hét végén - kiabálta. Az asszony sírására még a csendőröket is kihívatta. A csendőrök durván elzavarták az asszonyt, Papuékat pedig elvitték az őrszobára. Vallatták őket egészen reggelig: hova valók, mit akarnak. Bizony még pofozkodtak is. Végül csak elengedték az öreget, meg Jokát, hiszen semmi bűnük nem volt. Másnap délben értek Jokáék a magyarországi rokonokhoz. Itt szívesen látták őket, adtak nekik szállást, ennivalót, kérdezték a testvéreik sorsát.

Este megint megkérdezte Papu Jokát:

- Na, kisunokám, milyenek a magyarok?

- Sajnos ugyanolyanok, mint mi, meg a románok, felelte Joka. Ha hatalmat ad nekik az Isten, gyakran eltűnik belőlük az emberség, mint Macsajból, a cigány zsandárból, vagy a román bírókból, csak a verést várhatod tőlük. Pénzért gazemberségre is hajlandók, mint Bánó, a besúgó, vagy a román falu jegyzője. De a szegény asszonyban volt szeretet, három napig ment az ura után a katonasághoz.

- Látom kisunokám, helyén van az eszed. Megláttad, hogy bármerre mehetünk a világban, az emberek hasonlítanak hozzánk és ugyanolyan sokfélék, mint mi.

Minden népben vannak jók és rosszak, de a legtöbb ilyen is, olyan is egy kicsit. Szeretni valók és gonoszok, szomorúak és vidámak, verejtékezve tudnak dolgozni, de elégedettek és vidámak, ha jól megy a munka. Szeretnek és gyűlölnék, kíváncsiak és közömbösek, nagyravágyók, hiúk, alázatosak és segítőkészek. Irigyek és nagylelkűek, lusták és szorgalmasak, buták és okosak egyaránt vannak közöttük, mert emberek, mint mi. Mindegyiküket külön-külön kell megismerni, akkor tudjuk meg, mi lakozik bennük igazán. És persze attól is függ a dolog, hogyan szólunk a másik emberhez. De függ a helyzettől is. Mert azon múlik, melyik tulajdonság bújjik ki belőle, hogy milyen szerepbe kerül. Jóemberként, vagy rosszként viselkedik.

Joka, ha okos vagy, igyekszel mindig olyan helyzetbe, szerepbe hozni a másik embert, akivel dolgozod van, hogy jónak, okosnak, nagylelkűnek, igaznak, szépnek érezhesse magát. Akkor ő is annak akar majd látszani, annak akar majd megfelelni.

Akkor a lustából is lehet szorgalmas, az irigyből is nagylelkű, a gyűlölködőből is kedves, a közömbösből is kíváncsi és segítőkész. Ebben nem számít sem a nemzetisége, sem a bőre, vagy a haja színe.

Papuék visszamentek a családjukhoz, a határra, elmondták, mit láttak, hallottak és utána együtt jöttek vissza Magyarországra.

- Eddig tartott a dédapád meséje. Tudod, kisunokám, a kínai gyerek is olyan, mint te, vagy bármelyikünk. Ami különbözik, hogy más a szeme formája, bőre színe, más nyelvet is tud, más dalokat, verseket ismer, más ételeket szeret. Ezek nem olyan lényeges dolgok. Azt kell majd megismerni, hogy milyen is ő valójában, jó, vagy rossz, kedves vagy mogorva, lusta vagy szorgalmas, segítőkész, vagy nem. Ez pedig majd úgyis elválik, és nem attól függ, hogy kínai vagy nem.

De te segíthetnél neki, hogy jól érezze magát, jó lehessen köztetek, mert bizony nagyon nehéz dolog idegen országban, egy új iskolában, ismeretlenül, barátok nélkül. Biztosan megtalálod majd a módját. Ahogy a dédnagyapád meséjéből hallhattad.

B)4.3. melléklet

Ki a magyar?

Egy napon unokabátyám elhozta nagyapánk naplóját. Nagyapa ezt a naplót éppen nekünk, unokáinak írta. A napló arról szól, kik is voltak a szülei, nagyszülei, mikor és honnan jött Magyarországra az az ősrünk, aki éppen Pesten telepedett le. (200 éve jöhetett, nagyapa úgy tudta, német tanító volt és a rajta lévő ruhán kívül mindössze egy német olvasókönyvet és egy nádpálcát hozott magával.) A napló olvasása után kérdezősködni kezdtem anyám családjáról is. Aztán egyszer felrajzoltam a családfánkat. Alig jutottam el nyolc dédszülőmig, már találtam köztük német, horvát, török nevűt.

Ha előveszed városod, megyéd telefonkönyvét, ott is találni fogsz például Német(h), Horvát(h), Török, Tatár, Cseh, Kún, Jász, Lengyel, Olasz, Szerb vezetékneveket. Olyan neveket is találsz, amelyekről érzed, hogy más nyelvből származnak. A „Horn” szó például németül szarvat, a Vojnits horvátul „hadakozó férfit, hadfit” jelent.

Hogyan? Ennyiféle népből származunk mi, magyarok? Akkor mitől függ, hogy valaki magyar-e vagy nem?

Mielőtt erre válaszolnánk, gondoljuk végig, kik is voltak az őseink. Persze ehhez azt is hozzá kell tennünk, hogy mikor.

Valószínűleg 2000 évvel ezelőtt – amikor az Ural hegység túloldalán éltek -, ennyit tudunk róluk – ugorok voltak. Belőlük, az ugorokból váltak ki a magyarok és indultak el nyugat felé. Azon a több ezer kilométeres úton, amelyet valószínűleg gyalog és lóháton több száz év alatt tettek meg a Kárpát – medencéig, több néppel, főleg törökökkel, besenyőkkel éltek együtt. Itt, a Kárpát medencében szlávokat, avarokat találtak. Nem tudjuk hány ezren lehettek, mikor ide értek, de erős népet alkottak: ők tudtak itt olyan államot alapítani, amely több mint ezer éve fennáll.

Aztán, tudjátok, betörték a tatárok és végigpusztították az országot. Nagyon sokan meghaltak azok közül, akik akkor már itt éltek, a király pedig – IV. Bélának hívták – kunokat, jászokat hívott be, hogy népesítsék be az üres, magukra hagyott falvakat. Támadtak a törökök, elfoglalták az ország nagyobbik felét, itt voltak 150 évig, a magyarság még is megmaradt.

Nem tudjuk, hogy pontosan mikor, de az biztos, hogy ötszáz évvel ezelőtt a Budán zsidó közösség élt. (Fennmaradt egy írás, amelyben tanácsot kértek a bécsi rabbitól.) Hatszáz évvel ezelőtt már cigányok is éltek velünk, tudjuk például, hogy Rákóczi Ferencet elkísérte egy cigány prímás Törökországba és Rákóczi haláláig vele maradt. Aztán betelepültek a Kárpát-medencébe a szomszéd országokból németek, horvátok, szerbek, csehek, szlovákok, románok is.

A magyar befogadó nép. Sokféle népcsoportot fogadott be azóta, hogy ugor őseink elindultak az Ural hegység túloldaláról. De a nyelv, amelyet ezek az őseink beszéltek - bár rengeteget változott kétezer év óta - mégis azonos az ő nyelvükkel: magyar nyelv. (Persze a magyar nyelv is befogadott török, szláv, jiddis, cigány, német szavakat.) A különféle, egymással házasodó népek – ugor, török, besenyő, tatár, szláv, cigány, német, zsidó származásúak és a többi népek asszonyainak-férfiainak a gyerekei egy ideig még beszéltek közvetlen őseik nyelvét is, de lehet, hogy az ő gyerekeik anyanyelve már a magyar volt. Tudjátok : Petőfi édesapját Petrovicznak, anyját Hružnak hívták: szlovákok voltak. Fiúk, Petőfi pedig egyik legszebb versében - persze kicsit elfogultan - ezt írja:

Magyar vagyok. Legszebb ország hazám

Az öt világrész nagy területén.

A magyarság története úgy jelenik meg előttem, mintha egy bővizű, erős sodrású folyó indult volna el keletről, útközben magába fogadva kisebb folyókat, patakokat. Aztán elérte ezt az óriási teknőt, a Kárpát-medencét, amelyben hatalmas tóvá változott (hiszen nem folyik tovább), és itt, tóként is magába fogad új folyókat.

Tudjátok, a Dunába is belefolyik a Morva, Vág, Nyitra, Zagyva, Garam. Ha az ember ott áll a parton, ahol a Duna éppen befogadja a Garamot, akkor néhány percig még szemmel tudja követni a Garam vizét, amint éppen a Dunáéval egyesül, de pár száz méterrel lejjebb ez a víz már a Duna vizévé válik. Az emberekkel is így van. Voltak, vannak családok, amelynek a tagjai még hosszú ideig például németnek, cigánynak, szlováknak, zsidónak, csehnek is, egyúttal magyarnak is tartották, tartják magukat. Akár így van, akár csak magyarnak tartja magát valaki – mindannyian – egy szép régi szóval: honfitársaink. (Így van ez más népekkel is: egyetlen nép sem egyetlen törzsből származik.)

Nincs más válasz a kérdésre: az magyar, aki annak érzi, tudja, tartja magát. Mindegy, hogy hol él: Hargita megyében Erdélyben, Moldvában, a csángók között, Szabadkán, Texasban vagy Ausztráliában vagy bárhol a világon.

Kereszty Zsuzsa

B)4.4. melléklet: Bepillantás az emberi jogokba: „Jogi amőba”

A tanulók két csapatot alakítanak. Ezek egyike a karika vagy zero (O) másik az X jelű csoport. Valamelyik mond egy állítást a jogi tábláról és lerakja a jelét a kockás lapra. A másik csoport is megnézi az állításokat, és mond egy olyat, ami cáfolja ezt, ha nem talál, akkor is mond egy ellenvetést. Odateszi a jelét ez a csoport is, mint az amőba játéknál. Most ők mondanak egy állítást, és a másik keres/ talál ki ellenvetést, és így tovább, amíg öt jel fel nem kerül.

X		
	O	
	X	O

B)4.5. melléklet: Állítások táblázat

Mindenkinek joga van:

- Szabad gondolkodáshoz és önkifejezéshez
- Hithez, szabad vallásgyakorláshoz való jog
- Szólás joga, önkifejezés joga
- Élethez való jog
- Tanuláshoz való jog
- Békében élés joga
- Nevünkhöz és nemzetiségünkhöz való jog
- A törvény, a hivatalos szervek előtti egyenlő megítélés joga
- Munkához és pihenéshez való jog
- A háború sújtotta területekről való menekülés joga
- A közösségi életben való szabad részvétel joga
- Megfelelő táplálkozáshoz és orvosi ellátáshoz való jog
- Családalapításhoz való jog
- Tiszta, egészséges környezethez való jog

B)4.6. melléklet: Menekültek

A menekültek kényszerből hagyják el otthonukat, hazájukat, nem saját hibájukból kell elmenekülniük. Valamilyen jogukban, vagy egyszerre több jogukban is korlátozzák őket, illetve konfliktusok teszik nehezzé helyzetüket. Ez azt jelenti, hogy különböző közösségek ellentétes nézeteiből, véleményeiből, vallási stb. meggyőződéséből fakadó ellentétek, súlyos bonyodalmak, összeütközések közepette kell élniük. Így gyakran lehetetlenné válik számukra saját hazájukban a békés élet, ezért nincs más választásuk, mint más helyre költözni. Ez számukra egyáltalán nem öröm, hanem nagyon nagy lelki nehézség. Ezt tovább nehezíti, hogy gyakran családjuktól, rokonaiktól is elszakadnak, és sok esetben nem veszik szívesen jelenlétüket azon ország lakói, ahová menekülni kénytelenek. Ennek egyik oka, hogy a befogadó országnak pénzébe kerül a menekültek jelenléte, másik oka pedig, hogy az emberek olyan rossz tulajdonságokkal ruházzák fel őket, amelyek alaptalanok, és tájékozatlanságra épülnek. Ettől még szomorúbb helyzetbe kerülnek.

Többnyire hosszú ideig menekülttáborokban kell élniük, nem jöhetnek-mehetnek szabadon bárhová az új helyen sem, és nem vállalhatnak munkát.

B)4.7. melléklet: Tények, adatok

- Az otthonuktól elszakítottak száma a világon az 50 millióhoz közelít, beleértve a menekülteket is.
- Több, mint 22 millió, háború vagy üldözés elől menekülő ember kap támogatást az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságától
- A Föld minden 120-ik lakója menekülésre kényszerül.
- A legtöbb menekült Afrika országaiból vándorol el (8.091.000), második helyen Ázsia áll (7.925.000).
- A legtöbb menekültet kibocsátó országok 199-ben: Afganisztán. Irak, Bosznia-Hercegovina, Libéria, Ghána, Guinea, Szomália, Eritrea, Szudán, Etiópia, Kongói Demokratikus Köztársaság.

(Forrás: ENSZ Menekültügyi Főbiztossága jelentései, statisztikái, 1999-2004)

B)4.8. melléklet: Egy afrikai gyökerű ünnep: Harvest Festival

Magyarországon is sok afrikai menekült van. Hazájukat, családjukat, az otthoni hangulatot egy-egy esemény, ünnep megtartásával, otthoni étel elkészítésével vagy játék, tevékenység gyakorlásával idézik fel, de hétköznapjaikban is megjelennek az otthont idéző mozzanatok. A menekültek sokszor más menekültek társaságában ünnepelnek. Ezzel is kifejezik közös sorsukat, hogy mindannyian egy kisebbségi közösségbe egy idegen helyen, és a másik iránti megértést.

A nálunk élő menekültek egyik ünnepe az ún. „Harvest Festival”, ami magyarul Aratási, betakarítási ünnepet jelent. Az esemény sok évvel ezelőtt itt élő afrikaiak kezdeményezésével indult el, és azóta vissza-visszatérő esemény lett minden évben. Nemcsak afrikaiak, hanem bármely nép képviselői jelen lehetnek és ünnepelhetnek a nyár végén, ősz elején tartott összejövetelen, ahol a különböző kultúrák, szokások békésen megférnek egymás mellett. Általában valamilyen egyházi, gyülekezeti kerete kap az esemény valamelyik nemzetközi gyülekezet épületében.

Tulajdonképpen keresztény istentisztelettel egybekötött szertartásról van szó, de nem a megszokott keretekben. Itt ugyanis bárki szabadon kiállhat és vallási tanúságot tehet, vagy beszélhet sorsáról, érzéseiről. A résztvevők gyakran fejezik ki szomorúságukat távol levő

hazájuk miatt, imádkoznak honfitársaikért, de örülnek is, hogy együtt lehetnek másokkal, és azokkal, akik megértik, segítik őket.

Nem múlik el úgy „Harvest Festival”, hogy ne adjanak áldozatot Istennek, de az afrikai természeti vallások szokásaihoz hasonlóan ez étel és italáldozatot jelent. Az ünnep fénypontja az a mozzanat, amikor otthoni szokás szerint hálát adnak a termésért, a megélhetési lehetőségért, az esőért, amely öntözte a földet. Ekkor különböző gyümölcsöket, gabonaféléket helyeznek el a terem elülső részében, és hangosan, együtt mondanak köszönetet még azért a kevésért is, amijük van, sokszor csak a pusztá életükért az emberek. Mind magyar, mind pedig afrikai vagy más földrész terményei el vannak helyezve kosarakban, és szép, színes festett, batikolt kendőkön, lepleken. Ez jelképezi az otthoni, számunkra egzotikus, és az itteni növényeket, gyümölcsöket, amely talán az itt élők számára egzotikus (banán, mangó, papaya, szőlő, alma, datolya, körte, dinnye, búza, árpa, rozs, köles stb.)

Végül új gabonából sült kenyér kerül elő, melyre áldást kérnek, és maguk is áldást mondanak rá. Ez is az áldozati helyre kerül.

Ekkor mindenki megrázza a szomszédja és a közel levők kezét, majd az emberek járnak-kelnek a teremben kezet szorítanak és mindig jó aratást kívánnak egymásnak, és egymás népének.

Ezt követi egy zenés-táncos-beszélgetős-ismerkedős parti, ahol igen felszabadult, vidám a hangulat. Előkerülnek a dobok és más afrikai hangszerek, vagy kazettáról szól a ritmusos zene. A társaság egyes tagjai aztán énekelni kezdenek, kórus alakul, és egy szólóénekes felváltva dalban, és ritmusos feleselgetéssel elmesélik az aratási fesztivált. Egyre többen csatlakoznak hozzájuk, táncolnak, belépnek a kórusba stb. az afrikai résztvevők gyakran felelevenítik az otthoni élet egy-egy emlékét, valamilyen szituációt, például, mikor az anya kukoricakását főz, vagy amikor otthon mutatnak be áldozatot stb. Az ilyen zenés-táncos társalgás neve Kelet-Afrikában „ngoma”. Ez a szó egyszerre jelenti a dobot és magát a mozgással, zenével, énekkel kísért esemény vagy történet megjelenítését, elmondását. Magát azt a helyzetet is, amiben mindez történik. A „ngoma” Afrika-szerte ismert és népszerű kommunikációs és híradási forma, persze különböző elnevezései vannak a különböző országokban.

A „ngoma” mára már tényleg bármelyik földrészről érkező menekült ünnepe lehet, aki elmegy az aratási ünnepségre. Így tudnak idevarázsolni a menekültek egy kis Afrikát, Ázsiát és bármely földrészt egyszerre.

5. nap: Saját naptár készítése, osztályünnep

Cél:

- ismeretek összegzése
- kreativitás, rugalmas gondolkodás előhívása élményalapú feladatokkal

Kiemelt kompetenciák:

- *Személyes*

Önszabályozási motívumok - önbizalom, ambíció

Önfejlesztési motívumok – önmegismerés, önértékelési késztetés

- *Kognitív*

Rendszerező képesség

Problémamegoldó képesség

Alkotóképesség

- *Szociális*

Együttélési képességek – kötődési-, csoportkezelő képesség

- Szociális kommunikáció

Tartalma:

- a projekt ismeretanyagának áttekintése csoportban végzett és egyéni feladatokkal
- saját naptár készítése
- osztályünnep megtervezése, kivitelezése
- projekt értékelése

Eszközök:

- A naptárakhoz A/3 rajzlapok, zsírkréta vagy festék, összefűzéshez fonal vagy spirál, esetleg kapocs
- Eddig megismert zenék, magnó v. CD lejátszó
- Kérdéskártya (kis kartonlap) annyi db, ahány tanulónk van
- Ha a szülőket is az ünnepség részeseivé tesszük, akkor az általuk hozott ételek, italok
- Díszítéshez krepp-papír, szalag stb.
- Mellékelt totó és kérdőívek fénymásolata
- Kaland füzet
- Csomagolópapír, filctoll, táblagyurma
- Vendégekönyv

5.A) Visszapillantás a projektre

(Ajánlott időtartam: 45 perc)

1.1. Projekt ismeretanyagának ismételése feladatküldéssel

Csoportalakítás.

Szempont:

- minden csoportban legyen jó és gyengébb képességű tanuló, tehát heterogén legyen
- a csoportok lehetőleg 4-5 fősek legyenek.

Mód

- annyi részre szétvágott szókétyák, ahány fős csoportot akarunk. A szavak a projekt témakörével legyenek kapcsolatosak.

Hagyjunk időt a névválasztásra, de választhatják a szókétyára írtat is. Legyen minden csoportban időmérő, vitaszervező, aki segít a vitás kérdések eldöntésében, szóvivő és biztató, támogató.

Fogalmazz meg egy kérdést a projekt témaköréből, olyat, amire te magad is pontosan tudod a választ! Érdekes, gondolkodtató legyen, ne eldöntendő!

Feladatküldés – kooperatív csoportmunka.

1.2. TOTÓ

Totó kitöltése egyénileg. (Ld. B)5.1 melléklet) Az időmérő figyeli a feladatra adott időt. (kb.10 perc)**Ellenőrzés párban.** Ha vitás kérdés merül fel a vitaszervező segít rendezni, nem ő dönt, kikéri a többiek véleményét is. Ilyenkor fontos szerep juthat a biztató-támogatónak. **Értékelés szóban.** A szóvivő összegzi csoportja munkáját.

1.3. Rítusok felidézése némajátékkal

Minden csoport készüljön fel egy a héten megismert ünnep vagy rítus előadására némán! Mindenki szerepeljen! A többiek próbálják kitalálni, melyik az az ünnep.

Ekkor is szükséges a kooperatív szerepek alkalmazása, megegyezésre kell jutniuk!

1.4. Zenék-népek

Zenebejátszások meghallgatása bármely ismert/megismert néptől. **A csoportok megpróbálják kitalálni, honnan származik a zene.** Lehet afrikai, japán, ír, roma, klezmer... bármi, ami etnozene. Csak az a csoport válaszolhat, ahol minden tag keze a magasban van.

1.5. Csoportértékelések

Társ- és önértékelés együttműködés, részvétel, az ismeretek beépülésének szempontjából. Először minden csoporttag értékeli **önmagát** a csoporttársai előtt. (Milyen lett a TOTÓ? Felismerte-e a zenéket? Segített-e a csoportnak az előadásban? Ötletet adott vagy inkább eljátszotta a szerepet? Együttműködő volt-e, meghallgatta, figyelembe vette mások ötletét?) Ezután a **csoporttagok** reagálhatnak erre. Kérjük meg a biztató-támogatót, hogy segítse a többieket pozitív gondolatokkal! Végül az egész csoport munkáját **összegzi a szóvivő.**

5.B) Saját naptár készítése

(Ajánlott időtartam: 90 perc)

2.1. Naptárak, ünnepek felidézése

Hányféle naptárat ismertünk meg? Más népek, nemzetek mely nagyobb ünnepeit ismertük meg? *Beszélgető-kör*

Néhány naptárat újból elővehetünk, átnézhetünk.

2.2. Naptárkészítés

» Formai elvárások megbeszélése

Vita

Készítsünk naptárt az osztálynak!

Állapodjunk meg abban:

- hány hónappal számolunk („Nap”-naptár vagy „Hold”-naptár?)
- milyenek, mekkorák legyenek a mező beosztások
- számolják ki hány centiméteresek lesznek

(Ha alapnak a 12 hónapos évet tekintjük, akkor is jelölni kell más naptárak összes nagy ünnepét ill. hónapelnevezését, napszámozását.)

- hová kerül a hónap mezőben az iszlám, a zsidó és a hagyományos elnevezés, a napoknál a különböző számozás
- hogyan jelöljük az ünnepeket, esetleg más-más színnel a különböző népcsoportokat

- kerüljenek-e rá az osztályt érintő személyes ünnepek (születés-, névnapok...)
- milyen témájú illusztráció készüljön (nagyobb ünnepekkel, évszakokkal kapcsolatos, vagy különböző embereket ábrázoló)
- mekkora méretű papírra dolgozzunk
- milyen technikával készítsük

» Feladatvállalás párban

Párválasztás: Válassz magadnak párt, akivel szívesen alkotnál! Minden pár a naptár egy lapját készíti el illusztrációval, szöveges jelölésekkel.

Hónapválasztás: minden páros vállal egy hónapot. Ha 12 hónapban gondolkodunk akkor ez 24 fős osztályt feltételez, de ettől bármely módon eltérhetünk. Adhatunk egyéni munkát is, ha kevesebben vannak, annak, aki szívesen alkot inkább egyedül, de lehet, hogy hárman készítenek egy lapot, ha többen vannak. Ha nagyon magas az osztálylétszám, kiadhatunk címlapot is illetve ugyanazt a témát 2 párnak.

» Tervezés

Minden pár kisalokban -bekerülhet a projektfüzetbe- **megtervezi naptári lapját** úgy, hogy a hónapnevek, ünnepek benne legyenek, eldöntik az illusztráció témáját. (Jó, ha egymás közt felosztják a feladatot már ekkor, egyikük a táblázatot, másikuk az illusztrációt tervezheti.) A saját naptári év kezdete mindig az a nap, amelyen elkészítik a naptárat.

» Tervezetek bemutatása-korrektúra

A párok egyenként beszámolnak tervezetükről, a többiek hozzáfűzhetnek, javíthatnak. Ha születésnapokat/névnapokat szeretnének megjeleníteni, akkor a születési dátumokat is ekkor diktálhatják be.

» Naptár alkotása

A választott technikának megfelelően a naptári lapok elkészítése. Tulajdonképpen mindegy, hogy milyen eszközzel készítjük el a lapokat, azonban mindenképp vegyük figyelembe, hogy tartósnak kell lennie, hiszen egy éven át használjuk. Lehetőleg színes legyen, a projekt alap gondolata a sokszínűség felvillantása. Jó, ha legalább A/3 méretben gondolkodunk, így nem törpülnek el a különböző elnevezések a napi rubrikákban.

Ez azért is célszerű, mert felosztható két A/4-esre, egy időben tudnak dolgozni rajta (táblázat + illusztráció).

Szerencsés, ha összefűzzük rögtön az elkészülte után, így nem kallódhat el egy lapja sem. Ehhez kérhetünk segítséget (spirálozás), de összeölthetjük akár fonallal. Az a megoldás is jó, ha az A/3-mas lapokat egyben hagyjuk, s cserélgetjük havonta.

Lényeges, hogy mindenki munkája jelenjék meg benne, ha valaki hiányzik, tegyük lehetővé számára a későbbiekben, hogy hozzátegye alkotását. (Pl. ő fűzze össze vagy címlapot készítsen...)

Ha jól megy, és kedvük van a diákoknak, készíthetnek a későbbiek során „eladásra” is naptárakat, ezt iskolai vásárokon értékesíthetik. A befolyt összeg teremtheti meg egy későbbi közös, ünnepi lakoma alapját.

2.3. Naptári lapok értékelése

Képtárlátogatás. A párok megtekintik a többi pár elkészült munkáját. Megbeszélik, értékelik a látottakat.

» Naptár összefűzése

Ha lehet még ezen az órán történjen meg. Állapodjanak meg a tanulók abban, hol lesz a helye. Rakják ki az aktuális hónapot.

5.C) Osztályünnep

(Ajánlott időtartam: 90 perc)

3.1. Személyes élmények előhívása

Melyik ünnep vagy hagyomány tetszett legjobban? Melyik volt a legemlékezetesebb? Miért? *Csoportmunka - Háromlépcsős interjú*

3.2. Az én ünnepem

Ha te tervezhetnél egy ünnepet az osztálynak, milyen lenne? Mi lenne az ünneped neve, mit ünnepelnél? Mikor? Milyen ételeket kínálnál? Hogyan díszítenél?... Írj jegyzeteket ötleteidről a projektfüzetedbe! *Először egyéni munka írásban (ez lehet előzetesen kiadott házi feladat is), majd páros szóforgó.*

3.3. A csoport ünnepe

Az összegyűlt ötletek alapján a csoport közösen alakítsa ki véleményét, milyen lenne egy osztályünnep. **Megbeszélés** majd *plakát módszer*: az adott témát, tervezetet nagybetűkkel, jól látható módon felírják csomagolópapírra. A tervezési fázis végén ezek kikerülnek a táblára/ajtóra és megvitatják az osztály tagjai.

Hívjuk fel a gyerekek figyelmét arra, hogy megvalósítható legyen (főként az ételek tekintetében) az ünnep. Mondjuk el, hogy a következő órában meg szeretnénk ülni az ünnepet, ha másként nem legalább próbaként. Tehát nem vágyaikat kell leírni, hanem megvalósítható terveket várunk a hagyományteremtés lehetőségével, ami nem jelenti azt, hogy a négy fal között kell maradni. Lehet, hogy csak eljártsszuk röviden az ünnepet, lehetőséget teremtve annak, hogy egy későbbi időpontban komolyan, szertartásosan megüljük.

És ekkor jön el a szülők, tanárok bevonásának nagy lehetősége. Néhány példa erre:

- minden évben más családnál (főként vidéken, ahol van kert) tartjuk az ünnepet;
- kivisszük a faluházba vagy közösségi házba;
- megtartjuk egy közeli réten;
- az iskola udvarán ünneplünk;
- a menüsor elkészítésénél igénybe vesszük apukák, anyukák segítségét...

» Saját osztályünnep megtervezése

Válasszanak az osztály tagjai a felvázoltak közül egy ünnepet vagy vegyítsék az ötleteket és alakítsák ki saját ünnepi szertartásukat. Legyenek benne archaikus ill. más népcsoportokkal kapcsolatos elemek.

» Feladatok megosztása

Mindenki vállaljon valamilyen feladatot, amiért felel az ünnepen.

Díszítés, zene, tánc, rituális vers, vendégek meghívása, meghívótervezés, menüsor összeállítása, szakács, illetan szakértő, üdvözlő beszédírás, ceremóniamesterség, emlékkönyv szerkesztés...

» Az ünnepség

Ez a nehezebben megvalósítható ötletek esetében csak „főpróbának” tekinthető. De akkor is feltétlenül hívjunk meg előre vendégeket! (Ehhez a pedagógusnak előre kell értesítenie kollégáit, a szülőket, vagy legideálisabb esetben néhány a helyi kisebbséghez tartozó személyt.) Mutassuk be ünnepünket a vendégeknek!

Az igazi „konspiráció” azt is eredményezheti, hogy néhány szülő készül az ünnepre és ajándékként süteményt, italt hoz.

Az esemény méltó, emlékezetes befejezése lehet a projekthétnek.

Végül állapotunk meg abban, évente, rendszeresen melyik napon tartjuk az ünnepet, s ezt nagybetűkkel jelöljük saját osztálynaplóban.

5.D) A projekt értékelése

(Ajánlott időtartam: 45 perc)

4.1. „Külsős” értékelés

- Meghívott vendégek észrevételeinek meghallgatása. Vendégkönyvbe írás.
- Szülői kérdőívek kiosztása illetve hazaküldése. (Ld. B.5.2. melléklet)

4.2. Írásos értékelés – Kérdőív

- » **A projektről** (Ld. B)5.3. melléklet)
- » **Önmagadról** (Ld. B)5.4. melléklet)
- » **Társaidról** (Ld. B)5.5. melléklet)

4.3. Tanári értékelés

A pedagógus folyamatosan értékeli a projekt folyamán a feladatok lezárásakor non-verbálisan és verbálisan, a pozitívumok kiemelésével. A projekt végi szóbeli értékelés szempontjai lehetnek:

- ki tudott új szerepkörben megnyilvánulni,
- mennyire volt nyitott más népcsoportok, nemzetiségek, nemzetek hagyományainak megismerésére, befogadására,
- mennyire volt együttműködő a csoportban,
- egyéni feladatait elvégezte-e.

Lehetőleg minden gyerekhez szóljon egy-egy mondattal a pedagógus.

Írásbeli értékelés a projektfüzetek áttekintésével, abban néhány mondatos vélemény alkotásával valósulhat meg. Jó volna, ha a projektben résztvevő minden pedagógus vállalna ebből a feladatból.

4.4. Társas értékelés

A projektfaliújság és egyéb elkészült produkciók megtekintésével véleményalkotás a társak munkáiról *beszélgető-körben* a pozitívumok hangsúlyozásával.

Mellékletek az egy hetes projekt 5. napjához

B)5.1. melléklet: TOTÓ

1. Mit jelent a Volador?
  1. A sziú indiánok naptáncának elnevezése
  2. A pózna neve, amelyre a totonák táncosok felmásznak
  - x. Jelentése: repülő: a totonák indiánok évente ismétlődő tánca.

2. Kit tekintünk magyarnak?
  1. Azt, akit a környezete annak tart
  2. Azt, aki Magyarországon él
  - x. Mindenkit, aki magyarnak tartja magát

3. Mi tiltott állat a kóser konyhában?
  1. Marha
  2. Sertés
  - x. Bárány

4. Milyen összetevői vannak a vegetáriánus táplálkozásnak?
  1. Növényi étrend, amely minden fontos összetevőt - fehérjék, zsírok, szénhidrátok, vitaminok, nyomelemek stb. - tartalmaz.
  2. Húst és növényi összetevőket is tartalmaz.
  - x. Főleg szénhidrátokat és növényi zsírokat tartalmaz.

5. Milyen sebességgel kering a Föld a Nap körüli pályáján?
  1. kb. 100.000 km/óra
  2. 10 km/óra
  - x. 6 km/óra

6. A szökőévben melyik hónap hosszabbodik meg 1 nappal?
  1. augusztus
  2. május
  - x. február

7. Melyik étel nem található meg a Széder-tálon?
  1. pászka
  2. kolbász
  - x. főtt tojás

8. A kiszebabát menyecskeruhába öltöztették és ....
  1. elvitték ajándékba a szomszéd faluba.
  2. megálltak a lányos házaknál, ahol friss kútvízzel meglocsolták.
  - x. kivitték a faluból és a faluszélen vízbe dobták, vagy elégették.

9. Mi a Ramadan?
  1. Egyiptomban a Nap-isten neve
  2. az iszlám vallás böjti hónapja
  - x. muszlim szertartás

10. Az alábbiak közül melyik nem Hold-ciklusra alapozó naptár?
1. zsidó
2. iszlám
x. Gergely
11. Megállapodás szerint Húsvét időpontja
1. a tavaszi nap-éjegyenlőség időpontja
2. a tavaszi nap-éjegyenlőség utáni holdtölte utáni első vasárnapja
x. április 15.
12. A Gergely naptárat használják a
1. katolikusok
2. muszlimok
x. ortodox keresztények
13. Milyen ünnep a „ngoma”?
1. keresztelő Kelet-Afrikában
2. a menekültek aratási ünnepe, zenés-táncos társalgás
x. halotti tor a beás cigányoknál
- 13+1 Az év melyik időszakához kapcsolódik a „Harvest Festival”?
1. A tél búcsúztatója február végén, mikor az idő enyhébbre fordul
2. Az aratáshoz, betakarításhoz kapcsolódik nyár végén, ősz elején.
x. Ez egy télköszöntő ünnep a hideg időszak beálltakor

Helyes válaszok:

- 1.: x
2.: x
3.: 2
4.: 1
5.: 1
6.: x
7.: 2
8.: x
9.: 2
10.: x
11.: 2
12.: 1
13.: 2
13+1: 2

B) 5.2. melléklet: Szülői kérdőív

Tudja-e milyen témával foglalkozott gyermeke a héten?

Kért-e segítséget heti munkájához Öntől? Ha igen, mit?

Észrevett-e változást gyermeke tanuláshoz való hozzáállásában? Mit?

Változott-e gyermeke társaihoz való viszonya az elmúlt napokban?

Szívesen venné-e, ha folytatódna az ilyen jellegű iskolai munka?

Milyen témát javasol feldolgozásra?

B) 5.3. melléklet: Kérdőív a projektről

Tegyéél „X” jelet a véleményedet tükröző válasz mellé!

Terjedelmében milyennek találtad a projektet?

rövid		megfelelő		hosszú	
-------	--	-----------	--	--------	--

Mennyire érezted elegendőnek a kapott információkat?

teljesen		részben		egyáltalán nem	
----------	--	---------	--	----------------	--

Mennyire találtad érthetőnek a szövegeket?

teljesen		részben		egyáltalán nem	
----------	--	---------	--	----------------	--

Mennyire találtad érdekesnek a témát?

teljesen		részben		egyáltalán nem	
----------	--	---------	--	----------------	--

Mennyire találtad élvezetesnek a feladatokat?

teljesen		részben		egyáltalán nem	
----------	--	---------	--	----------------	--

Mennyire találtad újszerűnek az ismereteket?

Teljesen		részben		egyáltalán nem	
----------	--	---------	--	----------------	--

Összességében mennyire segített átérezni más nemzetek, népcsoportok szokásait a projekt?

Teljesen		részben		egyáltalán nem	
----------	--	---------	--	----------------	--

Egészítsd ki a mondatokat saját szavaiddal!

Nagyon tetszett a témák közül a _____,
mert _____

Nem tetszett a témák közül a _____,
mert _____

Milyen témáról hallanál még szívesen ezen a projekten belül? _____

B) 5.4. melléklet: Önértékelő kérdőív

Értékelj magad a következő skálán 1-6-ig! Jelöld „X”-szel véleményed! Ha az adott dologgal nagyon elégedett vagy a „6”-os oszlopba, ha nagyon elégedetlen az „1”-es oszlopba tett „X”-szel jelöld!

	1	2	3	4	5	6
Részvételem az egyéni feladatokban						
Társakkal való együttműködésem						
Figyelmem a projekthét alatt						
A társaim segítése						
Saját ötleteim megvalósítása						
Nyitottságom az új ismeretekre						
Részvételem a csoportos feladatokban						
Viselkedésem más népekkel, nemzetekkel kapcsolatban						

Egészítsd ki a mondatokat saját szavaiddal! A kérdések a projektben szereplő nemzetiségekre, népcsoportokra vonatkoznak, nem konkrét személyekre!

Szívesen lennék olyan, mint a _____, mert
_____

Nem szeretnék olyan lenni, mint a _____, mert
_____

Szeretném elérni, hogy _____
_____.

B) 5.5. melléklet: Társ értékelő kérdőív

Egészítsd ki a mondatokat társaid nevével!

Új tulajdonságait ismertem meg : _____.

Vele/velük nagyon jól tudtam egy csoportban dolgozni: _____
_____.

C) 3-4 hetes projekt: Különböző égtájak, különböző kultúrák, velünk élő hagyományok

További javaslatok a „Különböző kultúrák” témában

1. Útmutató

A tematika részben megegyezik az egy hetes projektével. Mégpedig abban, hogy a tanulókat a távoli Naprendszerből kiindulva viszi egyre közelebb saját szűk környezetük felé, indirekt módon – szinte észrevétlenül – elérve, hogy a diszkrimináció nélküli szemlélet és tartalom megjelenjen benne. A természettudományos megalapozás nagyban segíti ezt, mivel kerüli az érzelmi alapú különbözőségekre előrevetítést.

Amiben különbözik, az a tartalma. Itt a különböző kontinensek megismerésével kezdünk, beleértve azok sokféle természeti környezetét és sokféle hagyományát egyaránt; ennek kapcsán a természeti népek rítusaival is foglalkozunk. Ez hangsúlyos része a hosszabb projektváltozatnak. Innen jutunk el szűkebb környezetünkhöz, előbb Európába, majd hazánkba. Továbbra is fontos az élmény- és tevékenység-alapú megközelítés, a megélt-megfigyelt szemlélet.

Amint az a javasolt témákból kiolvasható, többször nyújt lehetőséget külsős helyszínek bevonására ez a projektváltozat. Így megvalósulhat a projekt egyik kritériuma, hogy szervesen kapcsolódjon az iskolát szűkebben vagy tágabban körül vevő külvilághoz, a mindennapokhoz.

A vázlat kb. 3-4 heti (napi 5-6 órát számolva) témát tartalmaz. Ez természetesen bővíthető ill. szűkíthető. Mivel csak tervezet, nyugodtan eltérhetünk tőle. Ha pl. a diákok nagy érdeklődést mutatnak az afrikai kultúra iránt, akkor időzzünk el ott. Vagy ha jellemző kisebbségi csoport él lakóhelyünkön, szenteljünk hosszabb időt szokásaik megismerésére.

Más típusú feldolgozás is lehetővé válik, ha csak egy-egy részletét visszük be tanórákra. (Pl. magyarra a népek meséit, természetismeretre a kontinensek élővilágát stb.) A tantárgyak integrációjára törekedtünk, a témák kapcsolódnak az 5-6. évfolyamon megjelenő mindegyikéhez (talán az idegen nyelvhez nem, de apró ötletekkel ez is bevonható, pl. ha az ajánlott filmeket nem szinkronizált változatban nézik).

Ebben a változatban csak témákat, módszereket jelöltünk meg, s csak egy-egy tevékenységet írtunk le pontosabban, inkább csak mintát adva ezzel, utat engedve a kreatív tervezésnek, egyéni megvalósításnak.

A projekt zárása ebben az esetben is egy produkció legyen. Hagyjuk, hogy a tanulók kezdeményezésével, bevonásával alakuljon. A jó projekt közös munkán alapszik (diák-diák, tanár-diák, tanár-tanár, szülő-diák, szülő-tanár stb.), ennek feltétele a közös tervezés. Ha mód van rá, előzze meg a hosszabb projektet egy tanárok közti egyeztetés, ennek folyamánként a tevékenység-vázlat megalkotása, esetleg szülői megbeszélés, tájékoztatás.

2. Projektvázlat

2.1. Tartalom

- I. Naprendszerünk – Földünk**
- II. Kontinensek – emberek – ünnepek**
- III. Hagyományaink régen és ma**

2.2. Tevékenységek

I. Naprendszerünk-Földünk

1. Saját Naprendszer-modell készítése (Ld. 1. sz. Melléklet!)
Modellezés kézműves technikával.
Egyéni és csoportos információszerzés és feldolgozás.
Tablókiállítás készítése, tárlatvezetés.

II. Kontinensek-emberek

2. Az egyes kontinensek ünnepeinek kigyűjtése a multikulturális naptárból. (Ld. 2. sz. melléklet!)
4 csoportban 4 kontinens (Afrika, Ázsia, Amerika, Európa) ünnepeinek listázása.
3. Kontinensek földrajza, élővilága, mezőgazdaságának megismerése.
Az előző csoportok szakértői csoportokká válnak, egy-egy kontinensről gyűjtenek, kapnak információkat, majd kevert csoportban átadják szerzett ismereteiket.
4. Látogatás a legközelebbi állat- vagy vadasparkban, kontinensek állatainak beazonosítása.
Páros munkában feladatfüzet készítése, ezek megoldása más pár által.
5. Melyik áru honnan jött?
Piaci vagy áruházi séta.
Csomagolóanyagok gyűjtése, besorolása. Csomagolóanyagok világtérképre ragasztása.
Kooperatív vita arról, melyek a feltétlenül szükséges ill. az elhagyható termékek a szállítási távolságok ismeretében.

„Utazás” a kontinensekre

AFRIKA

6. Afrikai népmesék, állatmesék
Mesék olvasása és szövegértelmezés egyénileg.
Dramatizálás csoportban.
7. Afrikai bennszülött törzsek élete, szokásai
Ismeretterjesztő szövegek feldolgozása csoportban.
Plakátmódszer.
8. Gyöngyfűzés, kelmefestés (Ld. 3. sz. melléklet!)
Kézműves technikák elsajátítása. Minták tanulmányozása, saját minta tervezése.
Saját ruha kanga vagy osztálykanga tervezése, mintázása, szövegezése vászonból, papírból stb.
9. Afroritmuskok, dobzenék
Zenehallgatás, körtánc, közös zenélés mindenben, ami „üthető”.
10. Kása készítése (Ld. 4. sz. melléklet!)
Lehetőség szerint az alapanyagok közös beszerzése, elkészítése.
11. Afrikai menekültek hazánkban
Beszélgető-kör.

ÁZSIA

12. Japán haikuk (Ld. 5. sz. melléklet!)
Versolvasás, rajzkészítés, majd egyéni írás.

13. Kínai, tibeti népmesék
Szövegértelmezés egyénileg.
Árnyjáték csoportban.

14. Kínai Holdújév (Ld. 6. sz. melléklet!)
A kínai naptár és a „Holdújévi” mulatozás.
Szövegértelmezés, feldolgozás párban, csoportban.
Kínai holdújév – ünnepi játéknapp.
Játéknapp – kártyajáték, társasjátékok.
Lampionos Fesztivál előkészítése, megtartása.
Kézműves tevékenység – papírdíszek, lampionok készítése.
Csoportos dramatizálás.

15. Indiai és japán népzene
Meditáció.

16. Papírhajtogatás, papírmerítés, mandala színezése (Ld. 7. sz. melléklet!)
Kézműves technikák elsajátítása.

17. Japán teaszertartás megülnése
Csoportos teadélután szülők, tanárok bevonásával, árnyjáték előadásával.

AUSZTRÁLIA

18. Az aboriginálok, az álomidő (Ld. 8. sz. melléklet!)
Ismeretterjesztő szöveg értelmezése.
Időegyenes készítése – mozgásos időegyenes.
Gyümölcsök, zöldségek és gyökerek, gumós növények, különleges magvakból tálak összeállítása.

19. Az északi és déli félteke különbözősége (Ld. 9. sz. melléklet!)
Évszakok és ünnepek megismerése, megjelenítése. (Pl. Karácsony itt és ott.)

EURÓPA

20. Az ókori Róma naptára (Ld. 10. sz. melléklet!)
Fordított szakértői mozaikkal az ismeretek feldolgozása, majd drámajáték.

21. Pészach (Ld. 11. sz. melléklet!)
A 10 csapás sorbarendezeése csoportokban.
Rajz készítése egy-egy csapásról, ezek kiállítása.
Az *Egyiptom hercege* c. animációs film megtekintése.

22. Az ortodox egyház világa (Ld. 12. sz. melléklet!)
Ikonfestészet stílusjegyeinek meghatározása képek alapján.
„Ikonok” készítése és kiállítása.

III. Hagományaink régen és ma

23. Óseink medveünnepe – a medve tisztelete (Ld. 13. sz. melléklet!)
Vogul medveünnepe felidézése versek, irodalmi alkotások alapján.
A medve ábrázolása rajzon, vagy megszemélyesítése.
Bocsánatkérés, ráolvasás a medvétől irodalmi művekből vett válogatással vagy saját költeménnyel.
24. A paraszti világ kultúrája (Ld. 14. sz. melléklet!)
Kalandtúra a múzeumban. Szakértői csoportmunka.
25. Nagyanyáink kultúrája. (Ld. 15. sz. melléklet!)
Emlékek megismerése, gyűjtése. Interjú a családban.
Kiállítás készítése.
26. Szentekhez kötött dátumok (Ld. 16. sz. melléklet!)
Szakirodalom használata, szerepjáték.
27. A magyar szentek ünnepei (Ld. 17. sz. melléklet!)
Információgyűjtés, csoportosítás.
28. A húsvéti tojás (Ld. 18. sz. melléklet!)
Kézműves technikák megismerése, gyakorlása.
29. A farsang (Ld. 19. sz. melléklet!)
Szerepjáték, kézműves technika.
30. A hamburger útja (Ld. 20. sz. melléklet!)
Kooperatív vita.
31. Roma kérdés ma – milyen lehet cigánynak lenni? (Ld. 21. sz. melléklet!)
Nézőpontok vizsgálata.
Szövegértelmezés, nézőpontok összehasonlítása a romákról.
Interjúkészítés, cikkírás Sajtószemle készítése.
32. Roma szokások – házassági rítusok (Ld. 22. sz. melléklet!)
Szövegértelmezés, szituációs játék, dramatikus feldolgozás.

Mellékletek a 3-4 hetes projekthez

1. sz. melléklet: A Naprendszer modellezése

Az adatok felhasználásával lufira felvitt papírmasé technikával a bolygók méretarányos elkészítése. Száradás után, színezés, majd a bolygók elhelyezése a tanteremben, ill. az iskolában. (felfüggesztés, v. falon rögzítés).

Szakértői csoportokban a Napról, Holdról és a kilenc bolygóról gyűjtenek, kapnak információkat, majd kevert csoportban átadják szerzett ismereteiket. (könyvtár-használat, információ szerzés az Internetről, stb.)

Tablókiállítás készítése a bolygó-modellekhez, és tárlatvezetés a szülőknek és a többi tanulónak.

A Naprendszer adatai

	Átmérő		Naptól való távolság	
	km	modell (mm)	millió km	modell (m)
Nap	1.400.000	280 (futball labda)	0	0
Merkúr	4.878	0,98 (mustármag)	58	12
Vénusz	12 104	2,4 (borsszem)	108	22
Föld	12.800	2,56 (borsszem)	149.600.000	30
Mars	6.759	1,4 (gombostűfej)	228	45
Jupiter	142.800	28,6 (golflabda)	778	156
Szaturnusz	120.000	24 (cseresznye)	1428	288
Uránusz	51.800	10,4 (borsószem)	2872	573
Neptunusz	49.500	9,9 (borsószem)	4498	906
Plútó	2.500	0,5 (mustármag)	5910	1194
Hold	3.480	0,7 (mustármag)	384.000	Földtől táv.: 7,68 cm

2. sz. melléklet: Multikulturális naptár

A tanulók megnézik a multikulturális naptárat, milyen ünnepek vannak benne. Kigyűjtenek egy-egy földrész különböző országaiból 10-10 ünnepet. Utánanéznek a projektből már ismerős ünnepeknek, mint pl. Yom Kippur, az engesztelés napja ünnepek. Ezeket külön jelzik (pl. más színnel)

3. sz. melléklet: Minták tanulmányozása

Saját minta tervezése (leírás, minták ld a mellékletben)

Saját ruha kanga vagy osztálykanga tervezése, mintázása, szövegezése vászonból, papírból stb. (ld. a mellékletben)

1. Az adinkra kelmék – ismertető, minták

Nyugat-Afrika népei gyakran használnak ruháik díszítéséhez geometrikus és szimbolikus mintákat. Ezek ismétlődő vonalakként kerülnek a kelmére, egy-egy minta egy-egy sort alkotva. Az ismétlődő vonalak a ruha viselőjének gondolatait, érzéseit öntik mintába, így egy-egy hangulat megörökítése jelenik meg bennük. Eredetileg a gyászhoz, a körülkből eltávozó búcsúztatásához kapcsolódó viseleteket díszítették ezekkel a mintákkal, a sötét vörös, barnás-vörös, terra, fekete motívumokkal, az idők folyamán azonban hétköznapi viseletként is hordják a szép, mintás ruhadarabokat. Manapság a színek is változatosak, világosabb árnyalatokat is használnak.

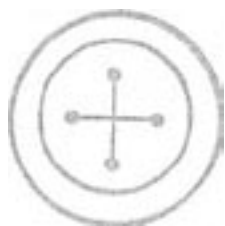
A legkülönbözőbb formák, minták a legkülönbözőbb jelentéseket kapták, mint pl. remény, hit, bölcsesség, szerencse, élet, erő, istenben való hit stb. Íme ezekből ízelítőül néhány minta jelentésükkel együtt.

Ezekből ti magatok is alkothattok mintázatokat, mintasorokat akár kis, akár nagy felületű alapanyagra. Festhettek vászonra, papírra, csomagolópapírra, akár batikfestéssel vagy temperával, vízfestéssel, és krumplival is nyomtathattok. Festhettek kendőt, sálát, ruhadarabot, vagy készíthettek dekorációt a falra, folyosóra, tablóra, készíthettek saját tapétát egyénileg vagy közösen. Az anyagot előtte osszátok fel négyzethálókkel, és az így kapott négyzetekbe kerülnek a minták tetszőleges sorban, színnel. Lepjétek meg vele szüleiteket, ismerőseiteket!

Az adinkra kelmék szimbólumai

függetlenség

minden jelek királya

remény

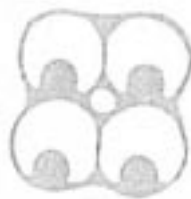
családtörténet

jog

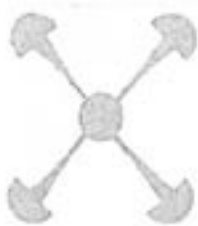
irigység

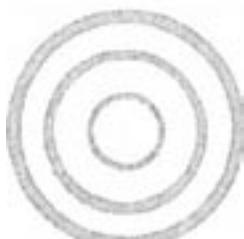
bölcsesség és tudás

jószerencse

megállapodás

az első Adinkra jel

megbocsátás

fenségesség

türelem és állhatatosság

élet

erély

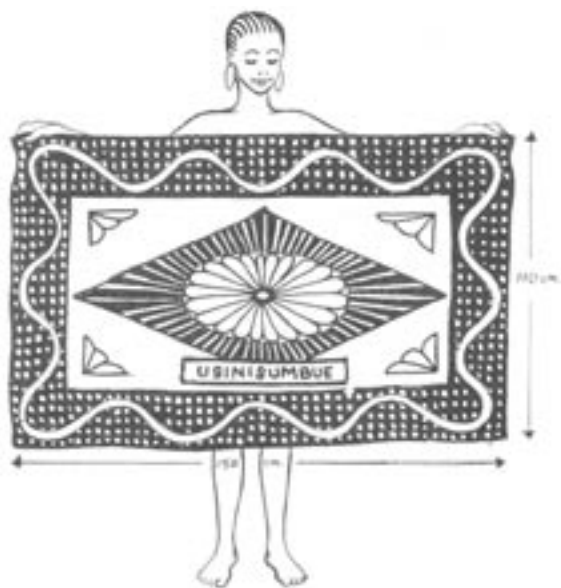
dicsőség

2. Mire jó a kanga? – ismertető szövegek, rajzok és feladatjavaslat

A kanga vászonból, vagy könnyű szövésű pamutból készült viselet, de a ruházatkodáson kívül még sok mindenre használják Kelet-Afrikában (és szerte Afrikában megtalálhatók „rokonai”). Téglalap alakú, 150x110 cm a nagysága. A kangát mindig külön a széleit szegő mintával készül, amivel a közepén levő mintázat összhangban van. Gyakran használnak együtt két kangát, ennek a páros kangának a neve doti. A kangák nagyon szép ajándékok, a fiúk, férfiak adják feleségüknek, gyerekeknek, szüleiknek, vagy például egy nő a legjobb barátjának. Állandó női viselet, de bárki aludhat benne, férfiak is.

A kanga a kelet-afrikai partvidékről származik, ahol eredetileg fejkendőket díszítettek négyzethálókat alkotva a mintákból. Egy négyzet egy kendő volt, de nem egyesével, hanem egymás mellé többet nyomtak nagyobb anyagokra, és mindig annyit vágtak le belőle, amennyi kendőt akartak. Ebből lett aztán nagyobb darabokat felhasználva ruhaviselet, amit aztán kangának kezdtek nevezni. Ez a név a hangos, társaságkedvelő, barátságos gyöngytyúkról ragadt rá a ruhadarabra, annak elegáns pöttyös tollazata miatt. Ugyanis a kanga is hasonlóan szép mintákkal volt díszítve, utánozva a gyöngytyúkot. Egyre többféle szín és mintaváltozat került aztán a máig megmaradó külön szegélyrészre, és az anyag közepére is. A kangára szöveget is írnak, bölcs mondásokat, közmondásokat, szállóigéket, Biblia idézeteket, jókívánásokat, vagy egy-egy véleményt, odamondást valamiről, amivel a viselője egyetért. Amikor az emberek egymásnak ajándékozzák, figyelnek ezekre a feliratokra is, például meg tudják vele viccelni, vagy tiszteletüket kifejezni azok felé, akiknek szánják. Manapság kangára nyomtatják és viselik híres emberek, színészek, énekesek, politikusok képeit is, főleg a fiatalok Kelet-Afrikában.

Az alábbiakban a kanga jellemzőit, és néhány felhasználási módját láthatjátok a rajzokon. Találjátok ki ti is felhasználási módokat, és készíthettek saját kangákat lepedővászonból vagy más anyagból. Rajzolhattok, festhettek, mintákat. Az sem baj, ha nem tudtok ruhát készíteni, lehet papírra, csomagolópapírra is festeni, készíthettek saját kanga-gyűjteményt rajzlapra is. Ha lerajzoljátok, ti mire használnátok, díszíthetitek vele a tanterem vagy az iskola folyosójának falait. Írhattok rá saját jelszavakat, kedvenc mondatot, meserészletet, lehet rajta kedvenc figura stb.

A kanga és méretei

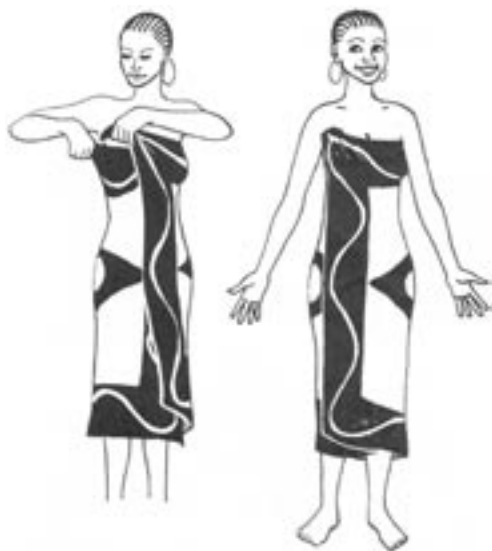
A kanga „őse” és a hasonlóság

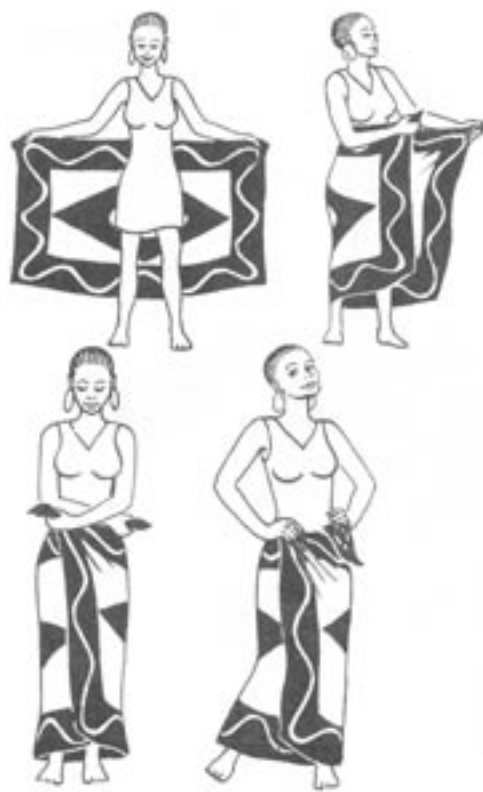

Jellegzetes kanga díszítőminta

Mire használható a kanga?

Hagyományos viselet

Kangából szoknya

Hagyományos felső és szoknya

Tóga

Hagyományos vagy modern táncruha

Babamérleg

Falvédő, ágytakaró, hűtőedény

Függöny, felmosóruha, kisszőnyeg

Nézzétek meg ezt a képet! Mire használják a kangát?

4. sz. melléklet: Kenyér helyett kása

Kukoricalisztből és kölesből készült mindennapi ételek Afrikában

Ugali: az ugali szuahéli szó. Egy kukoricalisztből készült étel neve, amelyet Kelet-Afrika országaiban mindenütt így hívnak (Kenya, Tanzánia, Uganda). Nem csak ezekben az országokban, hanem a szomszédos országokban, sőt egész Fekete-Afrikában is mindennapi étel. Előszeretettel fogyasztják ezt a kásaszerű, de a mi kásánknál sűrűbb ételt húskok mellé zöldségekkel, és gyakran nyers vagy sült banánnal. Ha nincs hozzá más, akkor csak úgy magában eszik, mint például mi a kenyérféléket.

Az ugali tulajdonképpen olyan, mint a kenyér nálunk, gabonából készült táplálék. Nagyon egyszerű elkészíteni, de mégis nagyon figyelni kell, mert megvannak a jól készült, pont jól főtt, nem túl lágy, nem túl kemény ugali jellemzői. Hozzáértők azonnal észreveszik, ha nem hozzáértő kezek készítették.

Recept: végy egy jó öblös lábast fél kilónyi kukoricalisztet. Tégy oda főni egy liternyi vizet, és amikor felforr, lassanként szórd bele a lisztet, miközben folyamatosan kevergeted. Ahogy fő, a vizet kis adagokban pótolni lehet, és vigyázni kell, hogy ne ragadjon le az étel. Mikor már átfőtt és egybeállt masszászerűvé, fedd le egy időre, de ne túl sokáig. Akkor egy nagy lapos tálcára vagy tányérra kell borítani úgy, hogy szépen egyben maradjon. Ha úgy néz ki, mint egy torta, és könnyen vágható, de nem esik szét, akkor biztosan jól sikerült, de ha nem, akkor sincs baj, mert mindenképpen ehető.

Étkezésnél körbeülök az asztalt és szelnek belőle, mint a tortából, mellé vagy ráteszik a szaftot, húst, zöldséget. Figyelem! Az ugali legfinomabb, ha kézzel kis gombócokat formálunk belőle, és kézzel esszük. Ez nem szégyen, hanem természetes étkezési hagyomány. Előtte azonban kötelező egy kézmosási szokás.

Kézmosási szokás ugali evése előtt: a háziasszony vagy a vendéglátó család valamelyik tagja egy edényben meleg vizet, mellé szappant, kéztörölőt és egy kis lavorfélélet hord köbe. Egyenként mindenkihez odamegy, odatartja a kézmosás eszközeit, és vizet önt a kezekre. Nagyon fontos szertartás, és evés után szintén kezet kell mosni az ételmaradék miatt.

Uji: az uji szuahéli szó (ejtsd udzsi). Kelet-afrikában (Kenya, Tanzánia, Uganda) és környékén ezen a néven ismerik a közkedvelt köleskását, amit elsősorban gyerekeknek adnak. Ez az étel hasonló a mi tejbegrízünkhöz, de kevésbé édes. Viszont rostos és tápláló.

Recept: végy egy öblös lábast, tegyél oda főni k egy liternyi vizet, és mikor felforr, szórjál bele köles-őrleményt, korpát vagy ha nincs ilyen, magát a kölest. Folyamatosan kevergetve főzd, míg megpuhul, és kissé híg, de nem levesszerű étellé válik. Lehet sózni, cukrozni, de ezek nélkül a legegészségesebb. Kanállal ehető, vagy kissé hígítva inni szokták. Finom joghurttal, kefirrel vagy tejfélével együtt, és adható mellé zöldségféle is.

5. sz. melléklet: Haiku

A haiku: jellegzetes japán versforma. 3 soros, 5-7-5 szótagból áll. Témája pillanatkép, esemény, történés nélküli.

Olvassanak haikut, rajzolják le hangulatukat, érzéseiket a hallott versek alapján. Írjanak saját verset.

Macuo Baso: Tavaszi haikuk

Elhalt a harang.
Elszállt a virágillat –
leszállt az este.

Rácz István

Némul a harang.
Virágok illatától
kondul az este.

Tandori Dezső

Aki azt mondja:
„Elég a gyerekből!” –
virágot se lát.

Tandori Dezső

Tavaszi eső
Fák tövén csorog tovább,
a tiszta forrás

Tandori Dezső

Macuo Basó legszebb haikui. Szerk.: Vihar Judit. Fortuna-Printer Art Bp. 1996
ISBN 963 7790 82 9

6. sz. melléklet: A kínai naptár és a „Holdújévi” mulatozás

Időkeret kb. 1 óra

I. Előkészítés, ráhangolás

1. Hol lakhatnak, melyik országban?

Páros munka: Fotók kiosztása, két tanulónak egy kép. A tanulók kitalálják, majd az azonos képet kapók egyeztetik ötletüket, és megmutatják az osztálynak.

Szükséges eszközök: ázsiai emberek, gyerekek képei (legyen köztük kínai, jellegzetes életkép stb.)

2. Magyarországon is élnek

Tanári magyarázat: a tanár Magyarország térképére helyez a fotókból néhányat, miközben elmondja, hogy a tanulók jól gondolkodtak, de elfelejtették, hogy bárhol a világon, így a mi országunkban is él sokféle nemzetiség, így a kínaiak is. Mivel jóval kevesebben vannak, mint a magyarok, kisebbségnek nevezzük őket. Az utóbbi években sok ember érkezett Kínából és telepedett le átmenetileg, vagy hosszú időre Magyarországon.

II. Új tartalom kibontása

1. Tudjátok-e, hogy kerültek ide, miért él itt sok kínai ember?

Ötletbörze: ismeretek, sztereotípiák, információk előhívása

A tanár segít, hogy a tanulás, házasság, munkavállalás és kereskedelmi kapcsolatok is említésre kerüljenek.

2. Egy kisebbség nagy ünnepe: a kínai Holdújév

4-5 fős kiscsoportok alakítása. Minden csoport kap egy ismertető szöveget, és két-két kérdést, egyik más-más a különböző csoportoknak, másik mindenkinek ugyanaz. (ld. 1. melléklet, 2. melléklet)

Ha kevesebb csoport van, mint a kérdések, egy csoport több kérdést is kaphat, ha többen vannak, a tanár találhat ki további kérdéseket.

3. A tanár vagy a csoportok kijelölt tagjai a szövegek feldolgozása után hangosan felolvassák az első kérdéseket, és a csoportok előzetes megegyezés alapján válaszolnak rá.

4. A közös kérdésre minden csoport kis „forgatókönyvet” készít, „Ha elmennénk Holdújévet ünnepelni” címmel.

III. Összegzés, új ismeretek alkalmazása, értékelés

1. *Feladatcsere*: a csoportok kicserélik, körbeadják forgatókönyveiket, megnézik a másikat.

2. *Megbeszélés*: megbeszélik, eltervezik, és előkészítik a megtartandó ünnepség előkészületeit, és majd decemberben vagy év elején, vagy amikor lehetőség nyílik rá, meg is tartják takarítással, vásárlással stb. egybekötve.

3. *Írásos feladat, levél fogalmazása*: az osztály közösen levélben felkér egy hazánkban élő kínait, vagy kínai közösség tagjait, hogy tanácsadóként legyenek segítségükre, és ha lehetséges, jöjjenek majd el az ünnepségre is. (Ha van ismerős, ha nincs, akkor valamely közösséget keresnek, utánanéznek nagykövetség, internet stb. útján.) A levelet egy közösen választott jegyző veti papírra.

KÍNAI HOLDÚJÉV MELLÉKLETEK

1.) A kínai holdújév

A Holdújév a kínaiak számára ugyanolyan ünnep, mint nálunk a szilveszteri előkészületek és multságok. Nemcsak Kínában ünneplik, hanem a világ különböző pontjain a kínai közösségekben mindenki ezzel az ünneppel törődik, minden forgalom, még a kereskedelem is leáll. A máshol élő kínaiak igyekeznek hazatérni, vagy hazájukban élő rokonaik látogatják meg őket, hogy együtt örüljenek az újévnek.

A kínai újévet Tavaszünnepnek is nevezik, időpontja évről évre változik (mint nálunk a Húsvét). Az újév kezdetét bonyolult számításokkal határozzák meg, de többnyire a mi európai naptárunk szerinti február 4-től számítva a legközelebbi újhold napján van. Ez azt jelenti, hogy mindig január 21. és február 21. közé esik. A kínai naptár ugyanis holdfázisokra épül, amelyet Huang-ti, a sárga Császár vezetett be a mi időszámításunk előtt 2673-ban. A Holdév 12 hónapból áll, mindegyik kb. 29 és fél napos, a teljes év így 354 napos (11 nappal rövidebb a mi napévünkénél).

2005-ben a kínai újév február 9-én kezdődött, ez most a Kakas éve. Kínában most 4702-t írnak a holdújév szerint.

Ezenkívül a kínai csillagászok tudománya az időt 60 éves ciklusokra osztották, és ezen belül még különböző variációk léteznek. Amiről már biztosan hallottatok, az a 12 állatjegy: Patkány, Bivaly (Tehén), Tigris (Párduc), Macska (Nyúl), Sárkány (Krokodil), Kígyó, ló, Kecske (Bak), Majom, Kakas, Kutya, Disznó. Ezek a hónapokhoz, napokhoz, órákhoz kapcsolódva befolyásolják az egyéni tulajdonságokat, sorsot is. Az állatjegyekhez kapcsolódik még öt elem, ezek további hatással vannak az egyén jellemzőire. Ezek: fém, tűz, föld, fa, víz.

Az újévi ünnep alkalmával nemcsak az óévet búcsúztatják, hanem fontos alkalom, hogy a nagycsaládok, rokonok találkozzanak. Ilyenkor köszöntik egymást, ajándékokat adnak egymásnak. Az ünnepi készülődés már hetekkel előbb elkezdődik: ajándékokat vásárolnak, nagy a sürgés-forgás a konyhában, díszeket, művészi elkészített papírcsipkéket készítenek, vagy vesznek, lampionokat készítenek elő. A gyerekek kis piros borítékot kapnak, amiben papírpénzt tesznek. Kis tűzijátékot rendeznek a közösségek.

Legfontosabb előkészület a takarítás: a ház minden zegzugának tisztán kell ragyognia. De a takarításra nagyon oda kell figyelni, máskülönben elkergetik a jó-szerencsét. Ezért a szemetet mindig a szoba közepe felé, befelé haladva kell söpörni, és igen óvatosan kell kivinni, ha van, a hátsó ajtón. A figyelmetlenség bajt hozhat magával. Ám újév előestéjén már későn van a takarításhoz, addigra mindennel kész kell lenni, sőt takarítóeszköz nem lehet szem előtt, el

kell rejteni, nehogy valakinek eszébe jusson még újév napján is söpörni, és azzal a szerencsét elkergetni. Újév napján mindenki szép, új ruhát ölt, ha teheti, és a régítől megszabadul.

Újév előestéjén egy ünnepsorozat kezdődik. A családok összegyűlnek, és különböző játékokat játszanak (kártya, táblás játékok) beszélgetnek, és manapság sokszor tévét néznek együtt. Petárdát is durrogatnak, de nem szórakozásból, hanem hogy a rossz szellemeket eltávolítsák. Éjfélkor a ház összes ajtaja, ablaka nyitva áll, hogy az elmúlt év el tudjon távozni, az új pedig helyet kapni.

Újév napján vigyázni kell a kellemetlen, negatív jelentésű szavak használatával, azt tartják, nem szabad emlegetni a szerencsétlenséget, kísérteteket, halált, bajt stb. Ugyanígy a sírás, a gyerekek megfenyítése, és az elmúlt év emlegetése sem szerencsés.

Az újévi díszítő színek: a piros, a narancs, az arany, és fontos kellék a nyolcszögletű tálca, amelyről nyolcféle rágsálnivalót kínálnak, például földimogyorót, vagy rizslisztből készült süteményt. Esznek még lótuszmagot, szárított szójababsajtot (tofut), mert ezek mindegyike a jólét egy-egy jelképe. Friss tofut azonban ilyenkor soha nem kínálnak, mert az fehér, és a fehér Kínában a gyász színe.

Az ünnep alatt folyamatosan emlékeznek az ősökre, úgy tekintenek rájuk, mint láthatatlanul jelen lévő családtagokra.

Az ünneplés tizenöt napján különböző szabályok érvényesek, különböző cselekedeteket kell gyakorolni. Ezek közül néhány példa:

- első nap sokan nem esznek húst, hogy erősek és hosszú életűek legyenek.
- -második nap a kutyákkal különösen jól bánnak, mert ekkor teremtette őket Isten
- a harmadik és negyedik nap az anyóshoz és apóshoz látogatnak el a vejek (valaki lánygyerekének a férjei)
- az ötödik napot otthon kell tölteni, és a Vagyon Istene előtt tisztelni
- hatodik és tizedik nap között egymást látogatják a rokonok, barátok, ismerősök és mulatnak
- hetedik napon a földművesek ünnepe alkalmából speciális, hét zöldséggel, fűszerrel készült italokat isznak, ezen a napon teremtette Isten az embert, hosszú szálú tésztát esznek, ami a hosszú élet jelképe
- nyolcadik napon családi vacsora majd éjféλι imaszertartás következik
- kilencedik napon áldozatot mutatnak be a híres Jádé császárnak
- a következő három nap- 10., 11. és 12. nap- újra családi, baráti látogatások, partik következnek
- a tizennegyedik napon az utolsó nap Lampionos Fesztiváljára készülnek elő petárdákkal, lámpákkal, és feldíszítik a házak elejét
- az utolsó napon lampionos ünnepség van, versenyt rendeznek, amire lampionokkal lehet benevezni, tűzijátékot rendeznek és sétálnak, nevetgélnek, próbálják megfejtetni a lampionokról lelógó szójátékos rejtvényeket.

2.) Kérdések

**Kinek az uralkodása alatt, mikor vezették be a Holdújévet?
Hogyan ünneplik az újévet a kínaiak?**

**Milyen hosszú, hány hónapból, nappól áll a kínai év?
Hogyan ünneplik az újévet a kínaiak?**

**Minek alapján számítják Kínában az évet?
Hogyan ünneplik az újévet a kínaiak?**

**Milyen állatjegyekkel kapcsolódnak össze az évek Kínában?
Hogyan ünneplik az újévet a kínaiak?**

**Milyen természeti anyagokhoz játszanak szerepet a különböző állatjegyek mellett Kínában?
Hogyan ünneplik az újévet a kínaiak?**

**Hány napon keresztül tart az újévi ünneplés Kínában? Soroljatok fel néhány dolgot, amit ilyenkor csinálnak az emberek!
Hogyan ünneplik az újévet a kínaiak?**

**Melyik a legfontosabb előkészület, és mire kell különösen vigyázni?
Hogyan ünneplik az újévet a kínaiak?**

2. *Játéknap holdújévkor*

Kártyajáték: közkedvelt a memória játék, amikor a kártyák párjait kell megkeresni és összegyűjteni. Akinek többet sikerül az nyer. Ami fontos, hogy a kártyákon különböző természeti jelenségek, vagy a horoszkóp állatjegyei szerepelnek. Pl. fák, virágok, nap stb.

Első lépésként a tanulók készítsék el maguk a játékokat, kartonpapír és színes ceruza, zsírkréta, filctoll felhasználásával. Maguk találhatják ki a kártyákon szereplő képeket, de figyeljenek, hogy mindegyikből kettő készüljön, hogy legyen párja.

Másik lehetőség, hogy újságokból, katalógusokból gyűjtenek ki képeket, és ezekkel fognak játszani. Ha nincsenek párok, lehet kitalálósdit játszani: mi van a képen? Ehhez előre elkészített helyes válaszok szükségesek, melyeket vagy a tanár, vagy egy egy csoport készít le, és aztán egymásnak adják a feladatokat.

Szembekötősdí: a játékcsoport egyik tagjának a szeme be van kötve. Ő a „vak tyúk”, a többiek a csirkék. A „vak” játékos kinyújtott karokkal tapogat maga körül, és hívogató hangot ismétel, így: CSoo!Csoo! mintha azt mondaná: „Gyertek, és keressétek meg anyátokat!” a csirkék körben szaladnak, és igyekeznek anyjukat megérinteni anélkül, hogy az megfogná őket. Az a csirke, amelyet a tyúk megfogott, helyet cserél vele.

Kínai pálcaritmus: páros játék. Mindegyik játékosnál van egy bot (használnak seprűnyelet is). Cél, hogy ezekkel minél több és változatosabb ritmust csalogassunk elő. A játékosok bizonyos távolságban állnak egymástól és a botokkal taktust vernek a botokat hol a földhöz, hol egymáshoz verve. Különböző helyzetek vannak:

- A helyzet, ha mindkettő a földre üt
- B helyzet, ha a botokat fejük fölé tartva ütik össze
- C helyzet, ha a botokat lefelé tartva, a föld fölött alacsonyan keresztezik.

A kínai fiatalok igen leleményesek a különféle ritmusok kitalálásában, ezek közül néhány képlet példának: A-B, A-B-C-B, -B, A-B-C-B STB.

Zöldségpárolás: a játékosok nagy körben ülnek, középen áll a fogó. Minden játékos kap egy nevet, méghozzá valamely zöldségfajta: karotta, káposzta, bab, borsó, zeller, fehérrépa stb. A fogó két zöldségnevet szólít. A megfelelő játékosok megpróbálnak helyet cserélni anélkül, hogy a fogó a csere alatt bármelyik helyére leülhessen. Ha a fogónak sikerül leülnie, a kimaradt játékos lesz a fogó, és a játék folytatódik. Ha a fogó azt kiáltja: „Felborult a lábos!”, minden játékosnak helyet kell változtatnia.

3.) *Lampionos fesztivál napja*

A csoport tervezze meg a részletes projekt alapján a holdújév zárását. A Lampionos Fesztivált: ételek, papírdíszek színeinek kiválasztása, takarítási előkészületek.

Menjenek el és vásároljanak be. Következő lépés a díszek előállítása, a lampionok színezése, a feliratok megtervezése kiscsoportokban, majd mindenki munkájával feldíszítik az osztályt. Végül a csoportok összeállítják a vendégtálat, és a nap zárásaként partit rendeznek, jönnek-mennek, mulatoznak. Meghívhatnak más csoportokat stb.

A díszek és ételtálat készítése is megosztható: lehet ételfeelő, dekorációs csoport, és alakíthatnak szóvivő-küldött csoportokat, akik megszövegezik az ünnep történetét, majd előadják a fesztivál nyitásakor. Ők intézhetik küldöttségként a meghívókat is.

7. sz. melléklet: Mandala színezése

Mandala: meditációs elmélyülést szolgáló ábrák alkotása eredetileg színes homokszemekből, ma ábrák színezésével. Nem az eredménye a cél, hanem az út, az elmélyült tevékenység, amellyel eljut a befejezésig. Hogy ezt jelképezzék, az elkészült homokképeket szertartásosan elsöprik. Letölthető mandalaábrák találhatóak a www.mandala.lap.hu internetes oldalon.

Ezeket különböző kézműves technikákkal készíthetjük el. (színezéssel, festéssel, papírhajtogatással, papírvágással stb.)

8. sz. melléklet: Az aboriginálok, az álomidő

Időkeret kb. 1 óra

I. Előkészítés, ráhangolás

1. Van-e valamilyen háziállatok, kedvenc állatok, növényetek? Szoktatok-e róluk álmodni? Szoktatok olyat álmodni, amiben valóság, mese vagy valami lehetetlen is benne van?

Beszélgető-kör. Élmények, gondolatok, álmok felidézése.

2. Összekapcsolnátok-e kedvenceitek szeretetét égitestekkel, természettel, esetleg nagyszülők, dédszülők vagy még korábban élt őseitekkel? Ha igen, hogyan, ha nem, miért nem lehet?

Szóforgó: gondolkodás, véleményalkotás, kérdések feltevése, fantázia szabadon engedése

II. Új tartalom kibontása

1. Ismeretterjesztő szöveg tanulmányozása 4-5 fős csoportokban.

Fogalomgyűjtés, szóforgó: a kiscsoportok a szöveget egyénileg elolvassák, majd szóforgóval megbeszélik. (lásd 1. melléklet)

2. A csoportok közösen alkotnak egy álomidő definíciót.

Megbeszélés, fogalomalkotás: saját szavaikkal megfogalmazzák, mit jelent ez számukra itt. Egy jegyző lejegyzi, majd a csoportok felolvassák egymásnak definíciójukat.

3. Megbeszéli az osztály, mi hogyan gondolkodunk az időről, és, hogy miért olyan nehéz megérteni a miénktől eltérő gondolkodást.

Beszélgető-kör: vélemények, gondolatok cseréje, idevonatkozó élmények, tapasztalatok átgondolása

III. Összegzés, új ismeretek alkalmazása, értékelés

1. Álomfogó-álomháló készítése: saját csoport-álomidő „megálmodása” álmok, vágyak, képzetek és valós események összegyűjtése, történetté formálása.

Ötlebörze: a tanulók az előző kiscsoportokban összegyűjtik az osztály történetének egy-egy eseményét, részletét, vicces, fontos történetét, napját, hónapját stb. ehhez saját álmaikból kölcsönöznek álomfoszlányokat, beleszövik a környezeti, természeti feltételek jellemzőit, jelenségeit, ami körülöttük van. Így vegyítik össze a valóságot és az álmokat, a múltat és a jelent, illetve a csoporttörténetbe beillesztik az egyes tagok álmait.

2. A csoport-álomidő vizuális megjelenítése rajzokban, melyek egymáshoz illesztésével egy nem megszokott idő-egyeneset készítenek.

Ausztrál álomidő mellékletek

1.) Az álomidő és az aboriginálok

Az aboriginál Ausztrália őslakos népeinek közös elnevezése.

Az álomidő egy ősidő, de magát az álmodást is jelenti. Az Ausztrália középső részén élő arandák és más népek hite szerint az ősidőben szellem-ősök éltek a ma élő emberekhez hasonlóan: vándoroltak, vadásztak, utaztak, barátkoztak, harcoltak. Ezeknek az ősöknek az erényei és hibái aztán átalakultak anyaggá, amit láthatunk, foghatunk. Így keletkezett a világ belőlük, így született a nap, a hold, a csillagok, a hegyek, a víz, a növények és az állatok, és maga az ember és az ember tárgyai. A természet minden jelenségébe, és az összes élőlénybe múlt őseinek tettei nyomán került élet. Az ősök a világ folyamatos keletkezése közben egy adott ponton maguk is anyaggá váltak, és felvették a körülöttünk levő élőlények formáját. Hol állat, hol emberformára tudnak változni: például vadmacska-ember, emu-ember, kenguru-ős stb. Ezek a lények a törzsi jelképek, akikhez visszavezetik egy-egy csoport eredetét, az emberek, állatok, növények és tárgyak is nekik köszönhetik létüket. Olyanok az aboriginálok

számára, mint nekünk a kedvenc állataink, növényeink, tárgyaink, vagy annál még sokkal fontosabbak.

Az ausztrál őslakosok az álmidőn keresztül lépnek kapcsolatba a tájjal, a természettel is. A táj ismeri őket, minden követ tisztelnek, azok ismerik őket, mert minden a mitikus ősök erejéből jött létre. Mi ismerős tájról szoktunk beszélni, ha jártunk már valahol, azt mondjuk, hogy felismerjük. Röviden szólva tehát: az összellemegek közreműködésével teremtődött minden létező, a táj földrajzi vonásai, a folyók, a hegyek, völgyek, fák, virágok, állatok, még a kövek is. A tájjá vált ősök a kapocs a természettel való rokonsághoz. Éppúgy rokonuknak tekintik, mint mában élő vérségi rokonaikat, az ott élő növényekkel, állatokkal, vizekkel, földdel, kövekkel, tárgyakkal együtt.

9. sz. melléklet: Az északi és déli félteke különbsége évszakok tekintetében

Ez a téma azt a fajta másságot mutatja be, amely az északi és déli félgömbön lévő országok évszakokhoz kötődő szokásai között van. Mi decemberben korcsolyázunk, ők júniusban. Nekünk a Karácsony tipikusan téli, a Húsvét tipikusan tavaszi ünnep. A brazilok Karácsonya nyárra esik, Húsvétjük viszont őszre. A téma feldolgozása tehát érzékelteti azt, hogy amit mi megszoktunk és szinte változhatatlannak gondolunk, az végső soron elég esetleges; máshol másképpen van.

Lehetséges feladatok az 1 hetes projekt 1. napjában leírt „földgömb és zseblámpa” módszerrel kapcsolatban:

- Összehasonlításokat tenni az egyes országokat érő napsütés erősségét illetően. Pl. ha az USA-t süti telibe a Nap, akkor hogyan süti Brazíliát – és fordítva.
- Ha az Északi sarkon örök nappal van, akkor mi van az Antarktison?
- Miért nincs meleg (azaz nyár) a sarkokon sohasem?

Lehetséges feladatok a „fordított világ” elképzelésére:

- Képzeljétek el, és rajzoljátok le, hogy milyen a Karácsony Ausztráliában!
- Ma (azaz a feldolgozás aktuális időszakában) Magyarországon mi történik a természetben? Mi történik ugyanekkor Argentína erdeiben? Rajzoljátok le a két helyzetet!

10. sz. melléklet: Az ókori Róma naptára

Ez a téma az Európában általánosan használt naptár eredetét, kialakulásának történetét dolgozza fel. Kiváló alkalom arra is, hogy az európai kultúra kialakulását meghatározó görög-római mitológiába belekóstoljunk, s arra is, hogy bemutassuk a pogány (pontosabban sokisten-hívő) rómaiak hatását a kereszténységre.

Gondolatban visszamegyünk az ókorba, amikor Romulus király Kr. e. 753-ban – sok-sok háború közben – éppen megalapítja Rómát. Ekkor a rómaiaknak 10 hónapos naptáruk volt.

Számítsuk ki, hány napos lehetett egy-egy hónap!

(365 tized része, tehát 36 és 37 napos.)

A 10 hónap közül kettőt római istenek tiszteletére, kettőt az idősek és a fiatalok tiszteletére neveztek el, a többinek egyszerűen sorszámot adtak.

Próbáljátok kitalálni a 10 hónap sorrendjét! Rakjátok sorrendbe az alábbi kártyákat!

<p>Aprilis (április)</p> <p>A név eredete: Vénusz (a szépség és nőiség istennőjének) másik neve volt Apru.</p>	<p>December (december)</p> <p>A név eredete: Jelentése: tizedik</p>	<p>Iunius (juniusz)</p> <p>A név eredete: Jelentése: fiatalok</p>
<p>Maius (májusz)</p> <p>A név eredete: Jelentése: idősek</p>	<p>Martius (március)</p> <p>A név eredete: Mars (a férfiaság és háború istenének) tiszteletére</p>	<p>November (november)</p> <p>A név eredete: Jelentése: kilencedik</p>
<p>October (október)</p> <p>A név eredete: Jelentése: nyolcadik</p>	<p>Quintilis (kvintilis)</p> <p>A név eredete: Jelentése: ötödik</p>	<p>September (szeptember)</p> <p>A név eredete: Jelentése: hetedik</p>
<p>Sextilis (szextilis)</p> <p>A név eredete: Jelentése: hatodik</p>		

A 10 hónap helyes sorrendje – természetesen(!?) a háború istenével az élen –:

Martius	Mars isten
Aprilis	Venus etruszk neve: Apru (v.ö.: Aphrodite)
Maius	maiores = idősek (tiszteletére)
Iunius	iuniores = ifjabbak (hogy ők se maradjanak ki)
Quintilis	quintus = ötödik
Sextilis	sextus = hatodik
September	septimus = hetedik
October	octo = nyolc
November	novem = kilenc
December	decem = tíz

A következő király két további hónappal megtoldotta a naptárt. Ezek:

Ianuarius (januárusz): Ianus, a kétarcú, előre és hátra is néző isten tiszteletére

Februarius (februárusz): egy tisztulási, engesztelési ünnep (Februa) tiszteletére.

Így lett 12 hónap egy évben. Viszont innentől évszázadokig kérdés volt, hogy mi számítson 1. hónapnak: Martius vagy Ianuarius.

Mi szólhatott az egyik és a másik mellett?

(Mars mellett az, hogy a háború istene, ami pedig fontos volt Róma életében. Ianus mellett pedig pl. az, hogy az év fordulója előre és hátra nézés is egyszerre.)

Kr. e. 153-ban végre eldöntik, hogy Ianuarius legyen az év kezdő hónapja. Így alakult ki a mai naptár 12 hónapjának rendje.

Milyen logikátlanság keletkezett abból, hogy Ianuarius lett az 1. hónap?

(A sorszámmal jelölt hónapok neve nem egyezik a tényleges helyükkel. De megszokás alapján már megtartották a neveket, s mi is ezeket „örököltük”.)

Ennek a napnak keretet (vagy érdekes befejezést) adhat az, hogy a római naptárban szereplő istenek – Ianus, Mars, Venus (azaz Afrodité) – történeteit elolvassuk, megelevenítjük. Ez jó alkalom arra, hogy képek és leírások tanulmányozása alapján jelmezeket, maszkokat, díszleteket, kellékeket tervezzenek és készítsenek el a gyerekek, majd azokat felhasználva előadjanak jeleneteket.

Rövid leírás erről a 3 görög-római istenről:

Ianus

Mint ahogy Ianus a múltat és a jövőt is ismeri, érthető, hogy minden fontosabb vállalkozás előtt fohászkodtak hozzá; így lett a kereskedelem és a hajózás istene is. Kettős arca ókori római pénzérméken is megjelenik, s mindig van valami hajóra utaló részlet is a pénzen a fej mellett.

Szentélye a Forum Romanum-on volt, s annak kapuit mindaddig nyitva tartották, amíg a Római Birodalom területén háború folyt.

Mars

Megfelelője a görög mitológiában Ares, a viszálykodás és háború istene.

Anyja, Juno, egy csodás erejű virág illatától fogant meg. Rómát védte: kifelé harcolt, befelé kedves volt. A neki szentelt hónapban (március) kezdtek a rómaiak hadi vállalkozásokba. A Salius-papok márciusban mindig szertartásos fegyvertáncot járva vonultak végig Rómán.

Aphrodite = Venus

A szépség és szerelem istennője. A tenger habjaiból kelt ki. Kedvenc lakhelye Ciprus szigete. Férje Hephaistos (a sánta kovácsmester).

Homérosz leírta, hogy Parisz neki ítélte a legszebbnek járó aranyalmát, ezért ő segítette Pariszt, hogy az övé legyen Helena, s ez vezetett a trójai háború kirobbanásához.

11. sz. melléklet: Pészach

A Pészach a zsidó vallás egyik legszentebb ünnepe. Héber nyelven 'elkerülést' jelent. A jelentés eredete a következő: A zsidók rabszolgák voltak az ókori Egyiptomban, de szerettek volna Mózes vezetésével szabadon elvonulni. A fáraó azonban ezt nem engedte. Az Isten kilenc figyelmeztető csapást küldött Egyiptomra (ennek leírása megtalálható II. Mózes 5-10.), de a fáraó mégsem engedte el a zsidókat. A tizedik csapás az volt, hogy minden elsőszülöttet elpusztított az Úr, de előre figyelmeztette Mózeset, hogy a zsidó házak kapujára tegyenek egy levágott bárány vérével jelet, s akkor azokat a házakat a pusztítás el fogja kerülni. Így egyrészt a zsidó elsőszülött gyerekek megmaradtak, másrészt a fáraó végre megtört és elengedte a rabszolgá zsidókat, akik Mózes vezetésével el is indultak az ígéret földje felé.

Pészach mindig tavasszal van. Néha egybe esik a keresztény Húsvétal, máskor nem.

Milyen csodák történtek a zsidók Egyiptomból való kivonulásával kapcsolatban?

A 10 csapás felolvasása, majd sorba rendezése csoportokban. Rajz készítése egy-egy csapásról, ezek kiállítása. Az *Egyiptom hercege* c. animációs film megtekintése

12. sz. melléklet: Az ortodox egyház világa

Ikonok nézegetése után

- a stílusjegyek meghatározása, majd
- önarckép festése fára.
- kiállítás és tárlatvezetés

13. sz. melléklet: Őseink medveünnepe

Eszközök: mellékletek szövegei és kapcsolódó irodalmi alkotások (ha nem tudják beszerezni, támaszkodjanak a mellékletekre), rajzlap vagy csomagolópapír, színes ceruza, zsírkréta vagy filctoll, gyümölcsök, rágcsálnivalók és tartóedények hozzá, innivaló stb. a projekt leírás alapján.

I. Előkészítés, ráhangolás

a.) Mesék, filmek, történetek felidézése, melyekben a medve szerepel. Milyen helyzetekben jelenik meg, milyennek látják ezekből a történetekből? Milyen szerepe van az ember életében?

Páros munka, lista készítése: előzetes ismeretek felidézése, rendszerezése. A párok elteszik a listát, és a végén kiegészítik az ide kapcsolódó új ismeretekkel.

b.) A tanulók keressék meg földrajzterképen az Ob folyót és mellékfolyóit, jegyezzék meg, merre találták őket. Keressék meg az Amur-vidéket, és Szibériát is. Beszéljék meg, milyen időjárás lehet jellemző ezeken a vidékeken.

Egyéni vagy frontális munka, megbeszélés: térképen való tájékozódás, időjárási viszonyok, évszakok váltakozásának felidézése.

II. A vogulok és leszármazottaik kapcsolata a természettel és a medveünnepe

Ismeretterjesztő szövegek feldolgozása kiscsoportban. (Ld. 1. melléklet)

Egyéni olvasás, szóforgó: a tanulók megbeszélik, mit olvastak, majd felkészülnek, hogy a másik csoportokat küldötteik meglátogassák.

III. Csoportok közti információcsere

Információcsere interjúkészítéssel: a különböző csoportokból egy-két küldött megy a többihez és kölcsönösen interjút adnak egymásnak az általuk feldolgozottokról. A küldöttek visszatérnek és elmondják saját csoportjukban, milyen új információkat hallottak.

Beszélgető-kör: a tanulók körbeülnek, és mindenki mond egy-egy mondatot, gondolatot a témához.

A medveünnepe megtartása

I. A medve és ünnepe irodalmi művekben

Tallózás, válogatás: versek, történetek, mesék kiválasztása, melyeket használnának a medveünnepeknél. (Ld. Irodalomjegyzék)

II. Ünnepe előkészületek

Rajzolás, megbeszélés, dramatikus játék tervezése: medvefej, medveálarc rajzolása, kivágása. A medve megszemélyesítőjének kijelölése után a medve egy-két segéddel félrevonul és felkészül a bevonulásra: feldíszítik, „ruháját” ráadják stb. A csoport megbeszéli az ünnep lépéseit, a kiválasztott irodalmi alkotások használatát és eldönti, hogyan bánnak majd a medvével, hogyan engesztelik ki.

III. A medve szertartása

A medvét játszó szereplő bevonul, középre ül a medve álarcában, vagy az azt ábrázoló rajzot tartja kezében. A többiek körbeállják és felolvassák neki sorban a kiválasztott verseket, meséket stb. folyamatosan bocsánatát kérik. Ételeteket, italokat, gyümölcsöket, édességeket hordanak köré áldozatul, majd ezek elfogyasztásával, kötetlen jövő-menéssel, énekléssel stb. fejezik be a szertartást.

MEDVEÜNNEP MELLÉKLETEK

1.) **Őseink, a vogulok és leszármazottaik**

Legközelebbi nyelvrokonaink a távoli Ob folyó vidékén élő vogulok és osztjások Szibériában kis népeknek számítanak. Őket együttesen obi-ugoroknak nevezzük. Saját magukat manysiknak és hantiknak nevezik és egy népnek, rokonoknak tartják magukat. A vogulok létszáma ma kb. 7000 fő, az osztjások pedig kb. 21 ezren vannak. Kisebb csoportokban, egymástól elég nagy távolságokra élnek Nyugat-Szibériában, a Hanti-Manysi Nemzetiségi körzetben. Kultúrájuk, szokásaik azonban nagyon hasonlóak.

Magyar elődeink valaha egy nép-és nyelvközösséget alkottak velük, és ugyanazon a néven nevezték magukat.

A manysik és hantik lakóhelye

A manysik és hantik lakóhelye túlevelű erdőkkel borított terület, de sok folyó, sőt mocsaras, lápos vidékek is tarkítják. Nehéz éghajlati viszonyok között élnek, amit mi nehezen tudnánk elviselni, még a távoli rokonság ellenére is. Ezen a vidéken igen hosszú és nehéz a tél, nagyon hideg van. A tavasz és az ősz alig egy-két hónapig tart, és nem olyan kellemesek, mint nálunk, hanem jóval hidegebbek. Sokszor még júniusban is vannak éjszakai fagyok. A nyár csupán egy hónapos.

Sokféle állat él a területen: farkas, róka, nyúl, nyuszt, és madárfélék is, például hattyú és sokféle vízimadár és halféle. Az állatvilág legjellemzőbb képviselői a rén és a medve. A rénszarvasokat félig házasították, de sok szabadon vándorol zuzmót keresve táplálékkul. A medve a vidék legnagyobb ragadozója.

Az évszakok és szertartások: a medveünnep helye a közösségi életben

Vogul őseinknél Szibériában az élet két fő évszak, a nyár és a tél köré szerveződik. Az év a téllal kezdődik. Ilyenkor a családok elköltöznek téli településekre, amelyek az erdők peremén épülnek, a folyóktól távolabb. A tél mindig a legfontosabb közösségi események, a különböző szertartások ideje, mint a házasságkötés, rokonlátogatás és szórakozás.

A medveünnep a legfontosabb szertartás, tulajdonképpen a téli időszak záró eseménye. Az Ob és Amur vidéki népeknél a medveszertartás hasonlóan fontos szerepet tölt be.

A néphit szerint a medve megölése erőt ad az embernek, de van egy másik fontos oka is annak, hogy ma is megtartják: a vadászat próbatételt jelent az ember, a vadász számára, aki megmutatja ügyességét, csalfintóságát azzal, hogy túljár a figyelmes medve eszén. Sok csoport élelemként is kénytelen használni a medve húsát, és a bundája is jól jön a hidegben. A medvére vadászó népek azonban nem ölnek sem medvét, sem más állatot csupán kedvtelésből, mert tisztelnek más élőlényeket és a természetet. Ezért a medveszertartás során bocsánatát kérik, és áldozati lakomával, énekekkel, versekkel próbálják kiengesztelni, és megértetni vele, hogy nem aljas szándék vezette őket a vadászatra.

A medvét rokonukként tartják nyilván sok esetben, és ezért is bocsánatát kell kérni. A voguloknál a medve szent állat, és többnyire medvemaszokban ünneplik, sőt a medve nevében és vele együtt táncolják és mondják-éneklük el a történeteket.

Ha tanulmányozzátok egy nemzetséget, az ajnuk medveünnepét, első kézből való képet kaptok arról, milyen szerepet kap a medve az ember életében, és hogyan zajlik egy ilyen fontos esemény.

2.) Medveünnep az ajnu nemzetségnél

Tél vége felé megfognak egy medvebocsot, és a faluba viszik. Ha egészen kicsi, egy ajnu asszony szoptatja, de ha nincs éppen kéznél szoptató asszony, kézből vagy szájból táplálják a kis állatot Napközben a kunyhóban játszik a gyerekekkel, és nagy szeretettel veszik körül. De ha a bocs eléggé megnő ahhoz, hogy szorítással vagy karmolással fájdalmat okozzon az embernek, erős faketrebe zárják; itt marad általában két-három évig, itt él halon és köleskásán, míg el nem jön az ideje, hogy leöljék és megegyék. De „különösen feltűnő, hogy a fiatal medvét nemcsak mint leendő jó lakoma tárgyát tartják, ...sőt afféle magasabb rendű lénynek tekintik és tisztelik”. ... rendszeren szeptemberben vagy októberben tartják meg az ünnepet. Mielőtt megkezdénék, ...mentegetik magukat isteneik előtt; elmondják nekik: amíg tehették, jól bántak a medvével, most már nem etethetik tovább, kénytelenek megölni. Aki medveünnepet tart meghívja rokonait és barátait; kis falvakban majdnem az egész közösség részt vesz az ünnepen; sőt távoli falvakból is hívnak vendégeket, és ezek általában el is jönnek.... A meghívás körülbelül ilyen formában történik: „Én, ez és ez, a hegyekben lakó kedves kis isteni lény feláldozására készülök. Barátaim és uraim, jöjjetek el az ünnepre; ott egyesülünk majd abban a nagy örömben, hogy útnak indíthatjuk az istent. Jöjjetek!” Amikor valamennyien összegyűltek a ketrec előtt, erre a célra választott szónok beszédet intéz a medvéhez, elmondja neki, hogy el akarják küldeni őseihez. Bocsánatát kéri azért, amit tenni készülnek, reméli, hogy az állat nem haragszik meg, megnyugtatóan biztosítja, hogy sok szent lehántott pálcát (inao), tömérdek süteményt és bort fognak vele küldeni a hosszú útra. Egy ilyen beszéd... a következőképpen hangzott: "Ó, te isteni lény, számunkra jöttél a világra, hogy vadászhasunk rád. Ó, te drága istenke, imádunk téged; kérjük, hallgasd meg imánkat Nagy fáradsággal és nehézségek között tápláltunk és neveltünk fel, mert nagyon szeretünk téged. Most, hogy nagyra nőttél, el akarunk küldeni atyádhoz és anyádhoz. Ha eljutsz hozzájuk, kérünk, vidd el jó hírünket, mondd el nekik, milyen szívesek voltunk hozzád; kérünk, jöjj el hozzánk ismét, mi majd újra feláldozunk." Ekkor a medvét erős pórázon kiengedik a ketrecből, és tompa nyilak özönét lövik rá, hogy feldühítsék. Amikor már kimerült hiábavaló küzdelmében, egy oszlophoz kötik, ...Ezenkívül egy jó íjász nyilat küld az állat szívébe, de úgy, hogy vért ne ontson, mert nagyon rossz jelnek tekintik, ha akár egy vércsepp is a földre hull. A férfiak néha mégis isznak a medve meleg véréből, „hogy bátorsága és más erényei beléjük költözzenek”; néha pedig bemázolják magukat és ruhájukat a vérrel, hogy biztosítsák vadászszerencséjüket... az állatot megnyúzzák, fejét levágják, és a ház keleti ablakába teszik, mancsa alá pedig saját húsa egy darabját rakják nyersen, valamint egy csészére való húsát főve, továbbá némi kölesgombócot és szárított halat. Ekkor imádkoznak a holt állathoz; többek között néha arra is felszólítják, hogy miután eljutott atyjához és anyjához, térjen vissza a világba, hogy ismét felnevelhessék áldozat céljára. Amikor feltételezik, hogy a medve már jóllakott a saját testéből, az ünnepséget vezető férfi veszi a főtt húst tartalmazó csészét, köszönti, tartalmát pedig kiosztja a jelen lévő társaság tagjai között; mindenkinek meg kell ízlelnie, legyen akár öreg, akár fiatal. Az edényt „a felajánlás csészéjének” nevezik, mivel éppen most ajánlották fel a holt medvének. Amikor a hús többi részét is megfőzték, ezt hasonló módon osztják szét valamennyi részt vevő között, hogy mindenkinek egy morzsa jusson; ha valaki nem venne részt a lakomában, kiközösítés alá esnék, ez a tett kirekesztenié a... testvériség kötelékéből. Régebben a lakomán a medve minden részecskéjét el kellett fogyasztani a csontokon kívül, most azonban már nem érvényes ez a szabály. A fejét, miután elválasztották a bőrtől, hosszú póznára tűzik a házon kívül álló szent pálcák (inao) mellett, s ott is hagyják, míg csak a puszta fehér koponya marad meg belőle. Az így felállított koponyákat nemcsak az ünnep során tisztelik, hanem más alkalmakkor is igen gyakran, mindaddig, amíg szét nem esnek. Az ajnuk igazán hisznek a tiszteletre méltó állatok szellemének a koponyákban való megmaradásában, ezért szólítják őket „isteni megtartóknak” és „drága istenségeknek”...

(Forrás: A művészet születése, James George Frazer írása a medveünnepről)

3.) Medve az irodalomban

Medveének

(VOGULOK)

Hős férfi híres fejem
ajtós házam ajtaján,
ím, kidugom.
Szép férfi szépséges fejem
ajtós házam nyílásán
míg kidugom:
ezüst kobakom teteje
ott megcsendül,
ezüst kondérom búbja
ott megkondul.
Ezenközben míg elszédülök,
legénybeli öt gombom
valahogy kioldják.
Háromlábú kis szán
nyikorgó zajára
serkenek,
négylábú íves szán
csikorgó zajára
ébredek.

Lányos falu végébe érünk,
fias falu terére térünk,
nyusztbundás sok férfi lakta
szentséges falu terére
hajtanak velem,
nyusztbundás sok férfi lakta
tízházás faluba,
ím, megérkezem.
Reám váró öt kurjantásom
kurjantják,
nekem járó négy ordításom
ordítják.
Leányjátékot javából játszanak előttem,
fiútáncot vidáman táncolnak ott
nékem.
Ajtós ház szögibe visznek,
tágas ház zugába tesznek.
Három-deszka-széles padra
ültetnek,
obi hallal bő fészekbe
ültetnek,
finom selyem bő fészekbe
ültetnek,
puha posztó dús vackomba
fektetnek.

Kami-ezüst bő fészekben
üldögélek,
szabír-ezüst dús vackomból
nézdegélek.
Lány-vigadó jeles házban
nézdegélek.
fi-vigadó híres házban
üldögélek.
Kiszabott öt éjem
így töltik,
kiszabott négy éjem
így töltik.
Lányos ház külső tájára
jutok, ím,
legényes ház udvarára
kelek ki.
Teljes két éjen át
lány-vigadó híres házam
hallgatom.
Sés-ezüsttel telt batyum
emelem,
tavi étekkel telt puttonyom
emelem,
obi étekkel telt batyum
felveszem.
Numi Tórum* atyám lakta
ezüst keresztrudas házba,
tavi étekkel teli puttonyom
oda emelem fel,
obi étekkel teli batyum,
ím, oda viszem fel.
Numi Tórum apám lakta
ezüstgerendás házba,
sés-ezüsttel bő puttonyom
oda emelem fel,
kami-ezüsttel bő batyum,
ím, oda viszem fel.
Haja-huj!

Képes Géza fordítása

*Numi Tórum - főisten az obi-ugorok mitológiájában, az ég istene

Medvetánc

Fürtös, láncos, táncos nyalka,
aj de szép a kerek talpa!

Hová vánszorogsz vele?

Fordulj a szép lány fele!

Brumma, brumma, brummadza.

Híres, drága bunda rajtam,
hús körömmel magam varrtam.

Nyusztból, nyestből, mókusból,
kutyából meg farkasból.

Brumma, brumma, brummadza.

Gyöngyöt őszig válogattam,
fogaimra úgy akadtam.

Kéne ott a derekam,
ahol kilenc gyerek van.

Brumma, brumma, brummadza.

Azért járom ilyen lassún,
aki festő pingálhasson.

A feje a néninek

éppen jó lesz pemszlinek.

Brumma, brumma, brummadza.

Kinek kincse van fazékkal,
mér a markosnak marékkal.

Ha nem azzal, körömmel
a körmösnek örömmel.

Brumma, brumma, brummadza.

Szép a réz kerek virága,
ha kihajt a napvilágra!

Egy kasznárnak öt hete
zsebbe nőtt a két keze.

Brumma, brumma, brummadza.

Állatnak van ingyen kedve,
aki nem ad, az a medve.

Ha megfázik a lába,
takarózzék deszkába.

Brumma, brumma, brummadza.

József Attila

14. sz. melléklet: A paraszti világ kultúrája

Ma már a gyerekek döntő többsége városlakó, de a hajdani falusi élet is megszűnőben van. Ezért egy mai gyerek számára akár már a 100 évvel ezelőtti falusi élet is ismeretlen. Vagyis: más kultúra. Alapvetően a mi kultúránk, mégis kicsit idegen. Meg is őriztünk belőle valamennyit, de a nagyját már elfelejtettük, s nem értjük.

Ezért a hajdani falusi (paraszti) életformával való ismerkedés is gazdagítja a kultúrák sokféleségéről alkotott képünket, erősíti a nemzeti (vagy csoport) identitást, segít megérteni sok-sok mai hagyományt és szokást azok eredetének felmutatásával.

A nap gerincét a Magyar Néprajzi Múzeumban tett látogatás képezi. „A magyar nép hagyományos kultúrája” c. állandó kiállítás kiváló keretet ad a gyerekek tevékenységeinek. Ha közlekedési okok miatt nem érhető el a csoport számára a budapesti múzeum, akkor ugyanezt a célt szolgálhatja egy közeli helytörténeti gyűjtemény, tájház, skanzen stb. A lényeg csak az, hogy a hajdani falusi élet tárgyi emlékei szerepeljenek a gyűjteményben.

Tevékenységek lehetnek:

Kalandtúra a múzeumban: meghatározott tárgyak megkeresése a jellegzetes leírás, rajz, irodalmi részlet, stb. alapján.

A hajdani paraszti öltözködés, étkezés, díszítőművészet, kézművesség, mesterségek, tárgykultúra megismerése, s mai helyzettel való összehasonlítása.

A szegény és gazdag falu életének összevetése, a réteg-kultúra különbségeinek tudatosítása.

A hajdani eszközök használatának megértése.

A régi paraszti gyermekjátékok megismerése, esetleg megtanulása

A tájszavak ízlelgetése, tanulása, kigyűjtése.

A hajdani falusi ünnepek és ünneplési formák megismerése.

Mindenképpen ajánlott a múzeumlátogatást feladatokkal előkészíteni, hogy a gyerekek már valami előzetes tapasztalattal (vagy legalább elképzeléssel) érkezzenek a helyszínre.

15. sz. melléklet: Nagyanyáink kultúrája

A másfajta kultúra nem jelenti feltétlenül más népek vagy más vallások kultúráját. Valamilyen értelemben már a nagyszüleink hajdani kultúrája is „más kultúra” a számunkra. Mások a szokásaik, sokszor még a szavaik is. Más volt az ő idejükben a divat, másmilyen volt a mindennapi élet. Mások voltak a játékaik, a dalaik, a táncuk stb.

Nagyanyáink korának megismerése ezért gazdagítja a kultúránkat, erősíti a másféleség iránti nyitottságunkat. Ez utóbbit különösen azért is, mert hiszen szeretett rokonaink kultúrájáról – és mégis másmilyen kultúráról – van szó. A személyes közelség és érzelmi kötődés nagyon megerősítheti a másmilyenség elfogadásának, sőt értékelésének az érzését.

Lehetséges tevékenységek:

A nagyszülők kikérdezése, leírások és rajzok kérése tőlük.

Ezekből az írásokból és rajzokból tabló vagy kiállítás készítése az osztályban.

Régi fényképek előkeresése és a hozzá kapcsolódó történetek föllevenítése.

Nagyanyáink divatos öltözetének utánzása – szabás, varrás, ragasztás stb. révén.

Vállalkozó kedvű nagymama meghívása, meséltetése, kérdezgetése.

A régi ünnepekre való készülés megismerése, eljátszása.

16. sz. melléklet: Szentekhez kötött dátumok

A magyar népszokások egy része bizonyos szentekhez kötődik, vagy szentekhez kötődő napokra esik. Ezekről a Magyar Néprajzi Lexikonban (Akadémiai Kiadó, 1981) az alábbi szócikkekben találunk információt:

András napja (Szt. András; nov. 30.)
Balázs napja (Szt. Balázs; febr. 3.)
Borbála napja (Szt. Borbála; dec. 4.)
Dömötör napja (Szt. Dömötör; okt. 26.)
Göncölszekér (Szt. János; Szt. Péter)
Kaszáscsillag (Szt. Ilona; Szt. Péter)
Katalin nap (Szt. Katalin; nov. 25.)
Luca napja (Szt. Lucia; dec. 13.)
Márton napja (Szt. Márton; nov. 11.)
Mikulás (Szt. Miklós; dec. 6.)
Pál napja (Szt. Pál; jan. 25.)
Szent Erzsébet (nov. 19.)
Szent Flórián (máj. 4.)
Szent György napja (ápr. 24.)
Szent György-napi kilövés
Szent István
Szent István és János napja (dec. 26-27.)
Szent Iván-i ének
Szent Iván-i tűz
Szent Iván-nap (jún. 24.)
Szent János áldása
Szent Kristóf
Szent László
Szent Margit
Szent Mihály lova
Szent Mihály napja (szept. 29.)
Szent Vendel napja (okt. 20.)
Szentek ünnepei (összefoglaló)
Templom alapítása (Szt. Gellért, Szt. Imre)

Lehetséges feladatok a diákok számára az osztály összetételétől függően:

Csoportok a Néprajzi Lexikon alapján kikeresik és feldolgozzák az olyan szentről elnevezett naphoz kötődő hagyományt, amelyen nevű tag(ok) van(nak) a csoportban.

Egy éves naptárba a diákok beírják a fenti dátumokat, s megnézik az ünnepek és szokások éves eloszlását. Megállapítják, hogy vannak-e „zsúfolt” időszakok.

A csoportok kiválasztanak egy-két olyan napot, amelynek jól ismeri a hagyományát, a hozzá kötődő szokást, s ezeket megbeszélik, összeírják. Készítsenek egy kis tablót a feldolgozott ünnepnapokról!

Egy-egy nap – pl. Luca-nap, Szent-Iván éji tűzugrás – szokását dramatizálva eljátsszák.

17. melléklet: Magyar szentek ünnepei

A hazánkhoz kötődő nevezetesebb szentek életének megismerése erősítheti a hazaszeretetet, önbecsülést, ugyanakkor az is kiderül belőle, hogy a „magyar” szentek hányféle más néppel hoznak minket kapcsolatba, kötnek minket össze pl. a származásuk alapján.

A fontosabb magyar szentek: Asztrik, Erzsébet, Gellért, Imre, István, László és Margit. Élettörténetük sok kiadványban megtalálható, pl. White, K.: Szentek kislexikona. Maecenas, 1993.; Fekete Antal: Keresztneveink, védőszentjeink. Szt. István Társulat, 1992.)

Lehetséges feladatok:

A szentek élettörténetének megismerése.

A nevezett szentek családfájának felvázolása.

Ezen szentek származás és népcsoport szerinti csoportosítása.

Az adott korok történelmével való ismerkedés.

Ezen szentek nevét viselő ismerősök, rokonok összeírása. A nevek gyakorisága.

18. melléklet: A húsvéti tojás

A régi korok emberei sok szállal kapcsolódtak a természethez. Munkájukat, mindennapi életük rendjét, örömeiket, bánataikat is befolyásolta a természet örök változása. A tél és a nyár kettősében, az élet és a halál párhuzamát látták. Mindezek szabályozták életüket, melyet az ünnepek felosztottak kisebb - nagyobb szakaszokra.

A tavaszi napéjegyenlőséggel egyre hosszabbodott a Nap útja, s ez jelentette számukra a fényt, a Nap feltámadását. Minden természetvallás megünnepli ezt a napot, amikor a Természet felébred hosszú téli álmából, a Föld újra termékennyé válik – elkezdődhet a vetés, az ültetés, kihajtanak az ősszel földbe rejtett magok. Ami most éled, annak gyümölcsét élvezhetjük később.

A tojás az élet újjászületésének, a termékenységnek legősibb jelképe. Bármilyen kicsi is, képes a világegyetem nagyságát s az élettelenből az élőbe való átmenet rejtélyét jelképezni. A tojás is termékenység-szimbólum. Sárgája többnyire a Napot szimbolizálja, fehér héja a Fehér Istennőt, az egész pedig az újjászületést. Nem csoda, hogy a világ minden népének mitológiájában kiemelkedően fontos helyet kapott.

A húsvéti tálon szereplő tojás nem keresztény, hanem ősi pogány jelkép.

Lehetséges feladatok:

Gyűjtsünk össze érveket, szempontokat, amelyek miatt a tojás a tavaszhoz és a Húsvéthoz kötődő jelkép lett!

A világtojás a Kalevalában

Tojásgyűjtő népszokások megismerése

Tojásjátékok eljátszása

A tojásfestés típusai, minták, gyakorlásuk kézműves foglalkozás keretében

Tojásfestés természetes színezőkkel

Húsvéttal kapcsolatos közmondások gyűjtése

(További információ: www.tojas.lap.hu)

19. melléklet: A farsang

Szó volt már arról, hogy a keresztény Húsvétot böjt előzi meg. Azt viszont egy vígassággal teli időszakasz, a farsang. A farsang mindig jan. 6-val (Vízkereszt napjával) kezdődik, s „húshagyó keddig” tart. „Húshagyó kedd” neve érthető, hiszen azután kezdődik a böjt, amikor már hívő embernek tilos húst ennie. Most maradjunk a farsangnál, s nézzük, milyen szokások kapcsolódnak hozzá!

Csokonai Vitéz Mihály Dorottya c. mulatságos költeményéből is kiderül, hogy faluhelyen a farsang időszaka volt az utolsó lehetőség esküvők és lagzik tartására. Ez teljesen érthető is, hiszen ezután már halaszthatatlan munkák vannak a földeken és az állatok körül, ezért már nem értek rá mulatozni. A Dorottya is arról szól (többek között), hogy milyen frászban vannak a férjhez menni akaró hölgyek farsang vége felé.

Olvassunk el részleteket Csokonai Dorottya c. költeményéből!

b) A farsanghoz szinte mindenhol kapcsolódik az álarc, az alakoskodás, a maskara, az ijesztgetés, az utcai felvonulás, az ének és tánc.

**Keressünk fotókat és leírásokat különböző farsangi álarcokra és alakoskodásokra!
Készítsünk farsangi álarcokat és játsszunk el jeleneteket álarcban!**

c) Nevezetes farsangi móka a Mohács környékén élő horvát népcsoport, a sokácok Busó-járása.

Tanulmányozzunk képeket, filmfelvételeket a busó-járásról! Nézzük meg, hogy miféle alakokat jelenítenek meg az álarcok és jelmezek!

Mi lehet a jelentése ezeknek az alakoknak?

20. melléklet: A hamburger útja

A hamburger-divat tipikus példája az átvett és terjedő szokásoknak, az idegen kultúrák beáramlásának, a hazai szokások kiszorulásának. Nem kell hadjáratot indítani ellene, de érdemes tisztában lenni az előnyeivel, hátrányaival.

A hamburger a mai gyerekek jellegzetes, kedvelt étele. Az amerikai étkezési kultúra része; onnan vettük át. Sok vita van a hamburgerrel kapcsolatban, ezek egy része egészségügyi, más része hagyományvédő vagy környezetvédelmi szempontok köré csoportosítható.

Egészségügyi szempontból nem mondható jónak a hamburger sem az összetétele, sem a „gyorsétkezés” jellege (azaz sietve evés) miatt.

Hagyományvédő szempontból az a kifogás ellene, hogy kiszorítja a hagyományos – és sokféle – magyar (vagy nemzetiségi) ételeket. Vagyis: csökkenti a sokféleséget, a másságot.

Környezetvédelmi szempontból a marha-legelők érdekében kiirtott őserdők és a nagy mennyiségű hulladék szerepel elsősorban a hamburger rovásán.

Lehetséges feladatok:

A gyorsétkezdék előnyeinek, hátrányainak összegyűjtése.

Az egészséges és kevésbé egészséges ételek megbeszélése.

A gyorsétkezdék tisztaságának és hulladék-termelésének összefüggése.

A hamburger és a hozzá hasonlóan átvett ételek mennyiben gazdagították, s mennyiben szegényítették a hazai étkezési kultúrát.

A szarvasmarha legelők nyérése érdekében miért irtanak ki őserdőket, s mi lesz azoknak a területeknek a sorsa?

21. melléklet: Roma kérdés ma – milyen lehet cigánynak lenni?

Nézőpontok vizsgálata

Szövegértelmezés, nézőpontok összehasonlítása a romákról (alap: Kalla Éva- Soproni Ágnes: „Írjátok le sóhajtásomat!”, ld. Irodalomjegyzék)

Interjúkészítés résztvevő szemlélettel – nem előre rögzített kérdésekkel = ők beszéljenek, ne mi kérdezzünk

Cikkírás a romákról a tanultak alapján

Sajtószemle készítése – sajtóanyagok, cikkek felkutatása, internetes oldalak figyelése.

22. melléklet: Roma szokások – házassági rítusok

Szövegértelmezés, szituációs játék, dramatikus feldolgozás (ld. Williams: Cigány házasság, Irodalomjegyzék)

III. FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM

KÖNYVEK

- A kaméleon és az isten felesége, Kelet-afrikai népmesék. Európa, Bp. 1969
- Ayo, Yvonne: Afrika. Park Kiadó, Bp. 1998.
- Bársony János: Milyenek a magyarok, milyenek a kínaiak?
- Békés Rozi: Medveünnep közeledik. Móra, Bp. 1986.
- Bodker, Cecil: A szellemleopárd. Animus, Bp. 2002.
- Domokos Péter (szerk.): Medveének. A Keleti finnugor népek irodalmának kis tükre. Európa, Bp. 1975.
- Dömötör Tekla: Naptári ünnepek, népi színjátszás. Akadémiai Kiadó, 1983.
- Dömötör Tekla: Magyar népszokások. Corvina, 1983.
- Fekete Antal: Keresztneveink, védőszentjeink. Szent István Társulat, 1992.
- Féner Tamás – Scheiber Sándor: ... és beszéld el fiadnak ... Corvina, 1984.
- Glasenapp, Helmut von: Az öt világvallás. Gondolat Kiadó, 1993.
- Hahn István: Naptári rendszerek és időszámítás. Filum, 1998.
- Hú – Péri –Hú – Öreg: Vogul és osztják teremtésének, sorsének és medveének. Littera Nova, Bp. 1996.
- Jólesz Károly: Zsidó hitéleti kislexikon. Budapest, 1987.
- Kalla Éva – Soproni Ágnes: „Írják le a sóhajtásaimat!”, Milyen lehet cigánynak lenni? Interjúk. Magvető, Bp. 1997
- Kardos Péter – Nyári Gábor: Cigánylabirintus. Jonathan Miller Kft. 2004.
- Karunga a holtak ura, Néger legendák, Európa könyvkiadó. Bp. 1970.
- Kálmán Béla: Leszállt a medve az égből, vogul népköltészet. Európa, Bp. 1980.
- Kemény István (szerk.): A magyarországi romák. Press Publica, Győr 2000.
- Kérdések és válaszok a Krisna-tudatról. Lál Kiadó, 2004.
- Kovalcsik Katalin – Konrád Imre – Ignác János: Aminy ku putyere – Bátor emberek, Beás cigánytörténetek. Gandhi közalapítványi Gimnázium és kollégium, Pécs 2001.
- Laude, Jean: Feket-Afrika művészete. Gondolat, Bp. 1970.
- Lázár Katalin: Népi játékok. Planétás Kiadó,
- Lukácsy András: Népek játéka. Ciceró, Bp. 1997.
- Magyar Néprajzi Lexikon. Akadémiai Kiadó, 1982.
- Makai György: Allah és gyermekei. Kozmosz Könyvek. 1980.
- Mary Batchelor: 365 történet a Bibliából gyermekeknek. Láng Kiadó 1989.
- Raj Tamás (szerk.): Halljad Izrael - A zsidó vallás alapjai. MIOK kiadásában 1990.
- Raj Tamás: Amit tudni kell a zsidóságról. Maccabi Publishing Ltd. Co. Bp. 1995
- Rostoványi Zsolt: Az iszlám a 21. század küszöbén. Aula Kiadó, 1998.
- Simon Tamás: Csillagászat. AKG Kiadó, 1997.
- Trencsényi Borbála (összeállította): A művészet születése. Holnap, Bp. 1992.
- Turnbull, Colin M.: Az afrikai törzsek élete. Gondolat, Bp. 1970.
- Turnbull, Colin M.: Az afrikai törzsek élete. Gondolat, Bp. 1970.
- Unterman, Alan: Zsidó hagyományok lexikona. Helikon. 1999.
- White, Kristin E.: Szentek kislexikona. Maecenas, 1993.
- Williams, Patrick: Cigány házasság. L'Harmattan, ÚMK, MTA ENKI, Bp. 2004. (Cigányok Európában 3., szerk. Prónai Csaba)

FILMEK

- Egyiptom hercege – Dream Works
- Hegedűs a háztetőn – amerikai musical
- Az oroszláncbíró
- Ahol a zöld hangyák álmodnak

FOTÓK

Tandem játék kártyái, UNICEF

Refugees, Volume 3, N 120, Oxford University Press, 2000

- Kovalcsik Katalin – Konrád Imre – Ignác János: Aminty ku putyere – Bátor emberek, Beás cigánytörténetek. Gandhi Közalapítványi Gimnázium és kollégium, Pécs 2001.
- Bodrogi Tibor, boglár Lajos és munkatársai: Törzsi művészet, 1. Ausztrália, Óceánia, Afrika, Corvina, Budapest 1981

www.kolumbusz.hu/KOKMAGY/volador

www.kolumbusz.hu/KOMAGY/mexikogyak.htr

www.bucsujaras.hu/csatka/index.html

Tomory Ibolya, kulturális antropológus saját fotói

HONLAPOK

www.buddhizmus.hu

www.csillagaszat.lap.hu

www.iszlam.hu

www.katolikus.hu

www.kereszteny.hu

www.krisna.hu

www.krisnavolgy.hu

www.mimi.hu

www.muzeum.hu

www.vallas.hu

www.vallasforum.hu

www.zsido.hu

www.bucsujaras.hu/csatka/index.html

www.terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/holdujev.html

www.kolumbusz.hu/KOKMAGY/volador

www.kolumbusz.hu/KOMAGY/mexikogyak.htr